

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Επισκόπηση Νομολογίας ΔΕΕ – ΓεΔΕΕ (Δεκέμβριος 2024 – Φεβρουάριος 2025)

I. ΘΕΣΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Επιμ.: Ευάγγελος Εκμεκτσόγλου

Χρηματική ποινή λόγω παραβίασης του ενωσιακού δικαίου από κράτος μέλος της ΕΕ

Το ΓεΔΕΕ επιβεβαίωσε την υποχρέωση της Πολωνίας να καταβάλει χρηματική ποινή ύψους 320 εκατομμυρίων ευρώ, καθώς η νομοθετική της αναθεώρηση σχετικά με την αναδιοργάνωση του δικαστικού της συστήματος παραβίασε το δίκαιο της Ένωσης

θεσμικό δίκαιο – μερική μη εκτέλεση διατάξεως του Δικαστηρίου η οποία περιέχει προσωρινή εντολή στο πλαίσιο προσφυγής λόγω παραβίασεως κράτους μέλους – χρηματική ποινή – είσπραξη απαιτήσεων με συμψηφισμό – άρθρο 101 παρ. 1 και άρθρο 102 του Κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) 2018/1046 – αρμοδιότητα του ΓεΔΕΕ

ΓεΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-830/22 και T-156/23, Πολωνία/Επιτροπή, 05.02.2025, Τμήμα δεύτερο (πενταμελές), Πρόεδρος: Α. Μαρκουλλή, Εισηγητής: Γ. Βαλασίδης, ECLI:EU:T:2025:131 – Προσφυγή ακυρώσεως

Η διαφορά της παρούσας υπόθεσης ανέκλυσε όταν, τον Απρίλιο του 2021, η Επιτροπή άσκησε προσφυγή κατά της Πολωνίας, υποστηρίζοντας ότι η τελευταία είχε παραβιάσει το δίκαιο της Ένωσης με τη νομοθετική αναθεώρηση που πραγματοποίησε όσον αφορά την οργάνωση των εθνικών δικαστηρίων της. Το ΔΕΕ, με σχετική του διάταξη, στις 14 Ιουλίου 2021, υποχρέωσε την Πολωνία να αναστείλει ορισμένες από τις εθνικές αυτές διατάξεις (ιδίως αυτές που επέτρεψαν την κίνηση ποινικής δίωξης κατά δικαστών). Δεδομένου ότι η Πολωνία δεν συμμορφώθηκε με τη διάταξη αυτή, κατόπιν νέας αίτησης προσωρινών μέτρων εκ μέρους της Επιτροπής, το Δικαστήριο επέβαλε, στις 27 Οκτωβρίου, χρηματική ποινή ύψους 1.000.000 ευρώ ημερησίως από την κοινοποίηση της διάταξης αυτής στο κράτος μέλος. Η κοινοποίηση αυτή και συνακόλουθα η έναρξη της χρηματικής ποινής έγινε στις 3 Νοεμβρίου 2021.

Στις 9 Ιουνίου 2022, η Πολωνία εξέδωσε νέο νόμο, με τον οποίο τροποποίησε ορισμένες από τις κρίσιμες εθνικές διατάξεις και, κατά συνέπεια, έγινε δυνατή η εφαρμογή των μέτρων που της επιβλήθηκαν με τις ανωτέρω διατάξεις του ΔΕΕ (τέθηκε σε ισχύ στις 15 Ιουλίου 2022). Κατόπιν τούτου, στις 21 Απριλίου 2023, με νέα διάταξή του, το Δικαστήριο μείωσε το ύψος της ημερήσιας χρηματικής ποινής σε 500.000 ευρώ. Στο μεταξύ, επειδή η Πολωνία δεν κατέβαλε τα ποσά της χρηματικής ποινής, η Επιτροπή πραγματοποίησε είσπραξη μέσω συμψηφισμών με προγενέστερες απαιτήσεις που είχε η Πολωνία κατά της Ένωσης, βάσει του Κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) 2018/1046 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Ιουλίου 2018, σχετικά με τους δημοσιονομικούς κανόνες που εφαρμόζονται στον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης.

Στο πλαίσιο αυτό, η Πολωνία άσκησε προσφυγή ζητώντας ακριβώς την ακύρωση ορισμένων αποφάσεων συμψηφισμού της Επιτροπής για το διάστημα μεταξύ της 15ης Ιουλίου και της 29ης Αυγούστου 2022, αφενός, και της 30ής Αυγούστου και 28ης Οκτωβρίου 2022, αφετέρου. Επικουρικώς, ζήτησε την εν μέρει ακύρωση των προσβαλλόμενων αποφάσεων, στο μέτρο που αφορούν το 50% των συμψηφισθεισών απαιτήσεων, δεδομένης της ισχύος της διάταξης της 21ης Απριλίου 2023. Ειδικότερα, η Πολωνία υποστήριξε ότι οι αποφάσεις αυτές αντέβαιναν στην συνταγματική της έννομη τάξη, η οποία ενσωματώνει τις αρχές της υπεροχής και της άμεσης εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου, καθώς επρόκειτο για πράξεις της Ένωσης *ultra vires*, τις οποίες μπορούν να ελέγχουν τα συνταγματικά δικαστήρια των κρατών μελών. Παράλληλα, ισχυρίστηκε ότι ο νόμος που τέθηκε σε ισχύ στις 15 Ιουλίου 2022 ήταν αρκετός

για την εφαρμογή των προσωρινών μέτρων που της επιβλήθηκαν και, επομένως, δεν θα έπρεπε να υποχρεωθεί να καταβάλει τις ημερήσιες χρηματικές ποινές μετά την ημερομηνία αυτή.

Το ΓεΔΕΕ, αρχικά, έκρινε ότι είναι αρμόδιο να εξετάσει την υπόθεση, δυνάμει του άρθρου 256 παρ. 1, εδάφιο α', ΣΛΕΕ, από το οποίο προκύπτει ότι στην αρμοδιότητά του εμπίπτει η εξέταση προσφυγών του άρθρου 263 ΣΛΕΕ (όπως αυτή που άσκησε η Πολωνία), χωρίς να έχει εφαρμογή η παρέκκλιση βάσει των άρθρων 51 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 260 ΣΛΕΕ που επικαλέστηκε η Επιτροπή με την ένστασή της, η οποία πρέπει εξάλλου να ερμηνεύεται στενά. Στη συνέχεια, εξετάζοντας τα επιχειρήματα της Πολωνίας επί της ουσίας, το ΓεΔΕΕ έκρινε, αφενός, ότι η ύπαρξη μιας οφειλής προς την Ένωση δεν μπορεί να αμφισβητηθεί βάσει της συνταγματικής έννομης τάξης του κρίσιμου κράτους μέλους, λαμβάνοντας υπόψιν παράλληλα ότι διατάξεις που αφορούν το εθνικό δικαστικό σύστημα μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ελέγχου και προσωρινών μέτρων (άρθρα 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ και 279 ΣΛΕΕ), και, αφετέρου, ότι η εθνική ρύθμιση της 9ης Ιουνίου 2022 δεν αρκεί από μόνη της για να θεωρηθεί πως η Πολωνία συμμορφώθηκε πλήρως με τις διατάξεις του Δικαστηρίου. Επομένως, απορρίφθηκε το αίτημα περί της συνολικής ακύρωσης των αποφάσεων.

Όσον αφορά το επικουρικό αίτημα της Πολωνίας, το κράτος μέλος υποστήριξε, πρώτον, ότι υφίσταται παραβίαση των αρχών της αναλογικότητας, της ισότητας ενώπιον του νόμου και της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και, δεύτερον, των άρθρων 98, 101 και 102 του Δημοσιονομικού Κανονισμού. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι οι περιστάσεις που οδήγησαν στην εν τέλει μείωση της ημερήσιας χρηματικής ποινής προϋπήρχαν της διάταξης της 21ης Απριλίου 2023 που επέβαλλε τη μείωση αυτή. Συνεπώς, σύμφωνα με την Πολωνία, η εκτέλεση της ποινής για το διάστημα από 15 Ιουλίου έως 28 Οκτωβρίου 2022 έπρεπε να γίνει κατά το ήμισυ.

Το ΓεΔΕΕ επεσήμανε ότι η διάταξη της 21ης Απριλίου 2023 έχει αποτελέσματα μόνο για το μέλλον και άρα δεν μπορεί να επηρεάσει το ύψος των ποινών που επιβλήθηκαν πριν την ημερομηνία αυτή. Ταυτόχρονα, δεν προκύπτει ότι η Επιτροπή είχε την αρμοδιότητα να καθορίζει μονομερώς το ύψος των οφειλόμενων από την Πολωνία ποσών, καθώς κάτι τέτοιο θα αμφισβητούσε το κύρος της διάταξης της 27ης Οκτωβρίου 2021. Επομένως, ελλείψει της εξουσίας αυτής, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υπάρχει παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας εκ μέρους της Επιτροπής. Αντίστοιχα, δεν έχει παραβιαστεί ούτε η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας βάσει του άρθρου 47 ΧΘΔ, διότι η Πολωνία διέθετε ένδικο βοήθημα (αίτηση ανάκλησης ή τροποποίησης) με το οποίο θα μπορούσε να στραφεί κατά της κρίσιμης διάταξης. Συνακόλουθα, απορρίφθηκε και το επικουρικό αίτημα της Πολωνίας.

Πρόσβαση στα έγγραφα

Απόρριψη αίτησης αναίρεσης της Επιτροπής στο πλαίσιο υπόθεσης αναφορικά με την πρόσβαση σε έγγραφα της Ευρωπαϊκής Αρχής για την Ασφάλεια των Τροφίμων, βάσει του Κανονισμού 1049/2001

αίτηση αναιρέσεως – πρόσβαση στα έγγραφα – Κανονισμός (ΕΚ) 1049/2001 – άρθρο 4 παρ. 3, εδάφιο α' – προστασία της διαδικασίας λήψεως αποφάσεων – Κανονισμός (ΕΚ) 182/2011 – επιτροπολογία – θέσεις των κρατών μελών και άλλων μελών των επιτροπών – άρνηση παροχής προσβάσεως

ΔΕΕ C-726/22 P, Επιτροπή/Pollinis France, 16.01.2025, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: I. Jarukaitis, Εισηγητής: Δ. Γρατσίας, Γεν. Εισαγγελέας: Ν. Αιμιλίου, ECLI:EU:C:2025:17 – Αίτηση αναιρέσεως

Στις 27 Ιανουαρίου και 8 Απριλίου 2020, η Pollinis France, γαλλική ΜΚΟ που έχει ως σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος γενικότερα και των μελισσών ειδικότερα, κατέθεσε αιτήματα προς την Επιτροπή, βάσει των Κανονισμών 1049/2001 και 1367/2006 σχετικά με την πρόσβαση στις πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα, με αντικείμενο την παροχή πρόσβασης

σε έγγραφα που σχετίζονταν με το έγγραφο καθοδήγησης της Ευρωπαϊκής Αρχής για την Ασφάλεια των Τροφίμων (EFSA), το οποίο είχε καταρτίσει το 2013. Η Επιτροπή, με δύο χωριστές αποφάσεις, απέρριψε τα αιτήματα της ΜΚΟ, επικαλούμενη, μεταξύ άλλων, το γεγονός ότι η πρόσβαση στα κρίσιμα έγγραφα θα επηρέαζε τη διαδικασία λήψης αποφάσεων της οποίας ήταν μέρος, σύμφωνα με την εξαίρεση που προβλέπεται στο άρθρο 4 παρ. 3, εδάφιο α', του Κανονισμού 1049/2001.

Η Pollinis France, κατόπιν των αποφάσεων αυτών, άσκησε προσφυγή ενώπιον του ΓεΔΕΕ, ισχυριζόμενη, κατά βάση, ότι η Επιτροπή δεν εφάρμοσε σωστά την προαναφερόμενη εξαίρεση, καθώς η πρόσβαση στα αιτούμενα έγγραφα δικαιολογείται από υπέρτερο δημόσιο συμφέρον. Το ΓεΔΕΕ στην απόφασή του (συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-371/20, T-554/20, 14.09.2022, ECLI:EU:T:2022:556) έκρινε ότι η διαδικασία λήψης αποφάσεων στην οποία βασίστηκε η Επιτροπή δεν ήταν ενεργή κατά την έκδοση των επίμαχων αποφάσεων της τελευταίας. Συνεπώς, τα έγγραφα για τα οποία η ΜΚΟ ζητούσε πρόσβαση δεν ήταν σε εφαρμογή και άρα η Επιτροπή δεν μπορούσε να επικαλεστεί την παραπάνω εξαίρεση του Κανονισμού. Συνακόλουθα, το ΓεΔΕΕ απέρριψε τις αποφάσεις της Επιτροπής.

Στη συνέχεια, η Επιτροπή άσκησε αίτηση αναίρεσης ενώπιον του ΔΕΕ, με την οποία ζήτησε την αναίρεση της απόφασης του ΓεΔΕΕ, βασιζόμενη σε δύο λόγους.

Με τον πρώτο λόγο αναίρεσης, η Επιτροπή υποστήριξε ότι το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε πλάνη εκτίμησης όσον αφορά την ερμηνεία της εξαίρεσης του άρθρου 4 παρ. 3, εδάφιο α', του Κανονισμού 1049/2001 και, συγκεκριμένα, ως προς τη φράση «θέμα επί του οποίου δεν έχει αποφασίσει» του άρθρου αυτού, καθώς το εν λόγω θεσμικό όργανο συνέχιζε να ασκεί ουσιαστικά τις αρμοδιότητές του στο πλαίσιο της κρίσιμης διαδικασίας λήψης αποφάσεων, από το 2013 μέχρι την ημερομηνία έκδοσης των αποφάσεών του.

Το ΔΕΕ επανέλαβε αρχικά ότι σκοπός του Κανονισμού 1049/2001 και του άρθρου 15 παρ. 1 ΣΔΕΕ είναι η διαφάνεια και η ευρύτερη δυνατή πρόσβαση του κοινού στις εργασίες των ενωσιακών οργάνων, προκειμένου οι αποφάσεις που λαμβάνονται να είναι όσο το δυνατόν εγγύτερα στους πολίτες της Ένωσης. Επομένως, η άρνηση παροχής πρόσβασης σε έγγραφα των οργάνων της ΕΕ θα πρέπει να δικαιολογείται ειδικά με βάση τις στενά ερμηνευμένες εξαιρέσεις του άρθρου 4 του Κανονισμού. Στη συνέχεια, εξετάζοντας την παρούσα υπόθεση, το ΔΕΕ επεσήμανε ότι μια διαδικασία λήψης αποφάσεων μπορεί να περατωθεί ακόμη και αν δεν έχει επιτευχθεί εν τέλει ο σκοπός της, όπως συνέβη εν προκειμένω, καθώς η κρίσιμη διαδικασία είχε καταστεί επί της ουσίας άνευ αντικειμένου, όπως ορθά εντόπισε το ΓεΔΕΕ. Ακόμη και αν εθεωρείτο πως η εν λόγω διαδικασία ήταν ενεργή, είναι αρκετά αμφίβολο, κατά το Δικαστήριο, το κατά πόσον το περιεχόμενο των εγγράφων για τα οποία ζητήθηκε πρόσβαση από την Pollinis France ήταν απόλυτα σχετικό με αυτή. Συμπερασματικά, το ΔΕΕ απέρριψε τον πρώτο λόγο αναίρεσης, επικυρώνοντας την κρίση του ΓεΔΕΕ, το οποίο δεν υπέπεσε σε πλάνη, κρίνοντας ότι το γεγονός πως η Επιτροπή είχε ως σκοπό την έκδοση ενός τελικού εγγράφου καθοδηγήσεως για τις μέλισσες δεν ήταν από μόνο του αρκετό για να γίνει δεκτό ότι εξακολουθούσε να υφίσταται «θέμα επί του οποίου δεν έχει αποφασίσει το εν λόγω θεσμικό όργανο», κατά την έννοια του άρθρου 4, παρ. 3, εδάφιο α', του Κανονισμού 1049/2001.

Με τον δεύτερο λόγο αναίρεσης, η Επιτροπή προβάλλει το επιχείρημα ότι το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε πλάνη σχετικά με το κατά πόσον η γνωστοποίηση των κρίσιμων εγγράφων επηρέαζε σοβαρά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, σύμφωνα με τη διατύπωση του άρθρου 4 παρ. 3, εδάφιο α', του Κανονισμού 1049/2001.

Το ΔΕΕ ανέφερε πως, από τη στιγμή που στο πλαίσιο της εξέτασης του πρώτου λόγου αναίρεσης κρίθηκε πως η Επιτροπή δεν μπορεί να επικαλεστεί τις εξαιρέσεις του άρθρου 4, ο δεύτερος λόγος αναίρεσης, που επίσης στηρίζεται στο άρθρο αυτό, δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την αναίρεση της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης και, άρα, πρέπει να απορριφθεί ως αλυσιτελής. Συνεπώς, το ΔΕΕ απέρριψε την αίτηση αναίρεσης στο σύνολό της.

Αγωγή αποζημίωσης εκ μέρους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κατά ασφαλιστικής εταιρείας

Το παραδεκτό της ασκηθείσας αίτησης αναίρεσης και αντανάιρεσης βάσει του Οργανισμού του ΔΕΕ και επικύρωση της απόφασης του ΓεΔΕΕ

αίτηση αναιρέσεως – άρθρο 56 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης – περισσότεροι του ενός εναγόμενοι στην πρωτοβάθμια δίκη – απόφαση εκδοθείσα ερήμην ενός εκ των διαδίκων αυτών κατά της οποίας έχει ασκηθεί ανακοπή ερημοδικίας ενώπιον του ΓεΔΕΕ – παραδεκτό της ασκούμενης κατά της απόφασης αυτής αναιρέσεως – προϋποθέσεις – άρθρο 41 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης – παραδεκτό του υπομνήματος επί αιτήσεως αναιρέσεως που κατατίθεται από τον διάδικο που καταδικάστηκε πρωτοδίκως ερήμην – άρθρο 172 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου – αντανάιρεση ασκούμενη από τον ερήμην καταδικασθέντα διάδικο ο οποίος έχει ασκήσει ανακοπή ερημοδικίας ενώπιον του ΓεΔΕΕ – άρθρο 176 παρ. 1 και άρθρο 178 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου – απαράδεκτο – ρήτρα διαιτησίας – άρθρο 272 ΣΛΕΕ – ασφαλιστική σύμβαση συναφθείσα από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο – ρήτρα αποκλεισμού των ζημιών που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με πλημμύρα – περιεχόμενο

ΔΕΕ C-766/21 P, Κοινοβούλιο/Axa Assurances Luxembourg κ.λπ., 23.01.2025, Τμήμα τρίτο (πενταμελές), Πρόεδρος: K. Jürimäe, Εισηγητής: N. Piçarra, Γεν. Εισαγγελέας: N. Αιμιλίου, ECLI:EU:C:2025:31 – Αίτηση αναιρέσεως

Στις 3 Απριλίου 2012, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, εκπροσωπώντας την ΕΕ, σύναψε ασφαλιστικό συμβόλαιο με την Axa Assurances Luxembourg SA (η κύρια ασφαλιστική εταιρεία της υπόθεσης), την Nationale-Nederlanden Schadeverzekering Maatschappij NV (στο εξής: NN) και άλλες ασφαλιστικές εταιρείες, με σκοπό την ασφάλιση κατά παντός κινδύνου κατά τη διάρκεια εργασιών στο κτήριο Konrad Adenauer. Το 2016 προκλήθηκαν ζημιές στο εργοτάξιο λόγω βροχοπτώσεων. Η Axa Assurances, αφού πραγματοποίησε πραγματογνωμοσύνες, ανέφερε στο Κοινοβούλιο ότι, βάσει συγκεκριμένου άρθρου της ασφαλιστικής σύμβασης, εξαιρούνταν οι ζημιές από πλημμύρες, με αποτέλεσμα να μην αναγνωρίσει την ασφαλιστική απαίτηση του Κοινοβουλίου.

Συνακόλουθα, στις 20 Ιουνίου 2019, το Κοινοβούλιο άσκησε αγωγή κατά των ασφαλιστικών εταιρειών ενώπιον του ΓεΔΕΕ, βασιζόμενο στο άρθρο 272 ΣΛΕΕ περί ρητρών σε συμβατικές σχέσεις που συνάπτει η ΕΕ. Με την αγωγή αυτή, το Κοινοβούλιο απαίτησε την καταβολή των ζητούμενων δαπανών (στη βάση διαφορετικών ποσοστών επί του συνολικού ποσού για την κάθε ασφαλιστική εταιρεία), αποζημίωση για την αθέτηση των υποχρεώσεών τους από την ασφαλιστική σύμβαση και τα έξοδα πραγματογνωμοσύνης. Στο πλαίσιο της διαδικασίας ενώπιον του ΓεΔΕΕ, η εταιρεία NN καταδικάστηκε ερήμην στην καταβολή του ποσού που αιτήθηκε το Κοινοβούλιο, δεδομένου ότι δεν είχε καταθέσει εμπρόθεσμα υπόμνημα αντίκρουσης. Η NN άσκησε ανακοπή ερημοδικίας κατά των σημείων της απόφασης που την αφορούσαν. Από την άλλη πλευρά, το ΓεΔΕΕ απέρριψε την αγωγή για το μέρος που αφορούσε την Axa Assurances και τις άλλες εταιρείες, καθώς έκρινε ότι οι ασφαλιστικές εταιρείες είχαν χρησιμοποιήσει ορθά το κρίσιμο άρθρο της ασφαλιστικής σύμβασης που εξαιρούσε τις ζημιές από «πλημμύρα», στην οποία δεν υπήρχε λόγος να δοθεί περιοριστικό περιεχόμενο, λαμβάνοντας υπόψιν το σύνολο των διατάξεων της εν λόγω σύμβασης.

Κατόπιν αυτών, το Κοινοβούλιο άσκησε αναίρεση ενώπιον του ΔΕΕ, με την οποία ζητούσε την αναίρεση των σημείων της απόφασης του ΓεΔΕΕ που απέρριπταν την αγωγή του κατά των Axa Assurances κ.λπ., και την αναπομπή της υπόθεσης στο τελευταίο, ή επικουρικά την αποδοχή των σχετικών αιτημάτων του από το ίδιο το ΔΕΕ. Από την πλευρά της, η NN άσκησε αντανάιρεση, ζητώντας από το Δικαστήριο την αναγνώριση του παραδεκτού της αίτησής της και, συνεπώς, την αναίρεση των σημείων της απόφασης του ΓεΔΕΕ που την καταδίκάζαν ερήμην.

Σε πρώτη φάση, το Δικαστήριο εξέτασε το παραδεκτό της αίτησης αναίρεσης του Κοινοβουλίου. Ερμηνεύοντας το άρθρο 56 του Οργανισμού του Δικαστηρίου, έκρινε ότι αναίρεση ασκείται παραδεκτά κατά οριστικών αποφάσεων του ΓεΔΕΕ ή κατά απόφασης που

επιλύει εν μέρει ορισμένο ουσιαστικό ή δικονομικό ζήτημα. Δηλαδή, συνεχίζει το Δικαστήριο, κατά αποφάσεων για τις οποίες δεν μπορεί να ασκηθεί κανένα περαιτέρω ένδικο μέσο. Παράλληλα, σύμφωνα με το άρθρο 41 του Οργανισμού, μόνο ο διάδικος που δεν κατέθεσε προτάσεις (και άρα δεν ακούστηκε πρωτοδικώς) και καταδικάστηκε ερήμην, μπορεί να προσβάλλει τη σχετική απόφαση ασκώντας ανακοπή ερημοδικίας. Επομένως, στην περίπτωση έκδοσης μιας απόφασης που απευθύνεται κατά ενός μόνο διαδίκου και για την οποία έχει ασκηθεί ανακοπή ερημοδικίας, δεν μπορεί αυτή να χαρακτηριστεί ως οριστική και άρα δεν μπορεί να ασκηθεί αίτηση αναίρεσης. Ωστόσο, τέτοιο πρόβλημα, κατά το ΔΕΕ, δεν εντοπίζεται στην παρούσα υπόθεση, καθώς η ανακοπή ερημοδικίας της ΝΝ προσέβαλε διαφορετικά σημεία της απόφασης από εκείνα που σχετίζονται με την Αχα και τις άλλες ασφαλιστικές εταιρείες. Για τα τελευταία σημεία, η απόφαση του ΓεΔΕΕ είναι οριστική και, συνεπώς, η αίτηση αναίρεσης του Κοινοβουλίου είναι παραδεκτή.

Ταυτόχρονα, το Κοινοβούλιο άσκησε ένσταση κατά του παραδεκτού του υπομνήματος επί της αίτησης αναίρεσης που κατέθεσε η ΝΝ, η οποία, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του, δεν είχε κάποιο συμφέρον επί της αναίρεσης που αφορούσε διαφορετικά σημεία της απόφασης από αυτά που την επηρέαζαν. Το ΔΕΕ, ερμηνεύοντας το άρθρο 172 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, διατύπωσε ότι πρέπει να πληρούνται δύο προϋποθέσεις για να γίνει παραδεκτό ένα τέτοιο υπόμνημα. Πρώτον, θα πρέπει ο υποβάλλων το υπόμνημα να είχε την ιδιότητα του διαδίκου στην υπόθεση ενώπιον του ΓεΔΕΕ, ιδιότητα που η ΝΝ είχε κανονικά, ανεξαρτήτως του ότι καταδικάστηκε ερήμην. Δεύτερον, ο εν λόγω διάδικος θα πρέπει να έχει «συμφέρον να γίνει δεκτή ή να απορριφθεί η αίτηση αναίρεσης». Επί της παρούσας υπόθεσης, οι κρίσεις που θα πραγματοποιούσε το Δικαστήριο σχετικά με την υποτιθέμενη πλάνη στην οποία υπέπεσε το ΓεΔΕΕ αναφορικά με την έννοια του όρου «πλημμύρα» στην κρίσιμη ασφαλιστική σύμβαση θα μπορούσαν να επηρεάσουν τη δίκη επί της ανακοπής που κατέθεσε η ΝΝ, με συνέπεια η εταιρεία αυτή να έχει συμφέρον στο πλαίσιο της αναιρετικής διαδικασίας και, άρα, το υπόμνημά της να είναι παραδεκτό.

Όσον αφορά την ουσία της αναίρεσης, το Κοινοβούλιο υποστήριξε, αρχικά, ότι ο όρος «πλημμύρα» θα έπρεπε να ερμηνευτεί στενά, διότι επρόκειτο για διάταξη που εισάγει παρέκκλιση/εξαίρεση από την υπόλοιπη σύμβαση. Το Δικαστήριο, σε πρώτο επίπεδο, τόνισε ότι η ερμηνεία του όρου αυτού αποτελεί καταρχάς διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης και όχι ερμηνεία δικαίου και, συνεπώς, δεν μπορεί να υποκαταστήσει το ΓεΔΕΕ στην κρίση του επ' αυτού. Στη συνέχεια, το ΔΕΕ ανέφερε πως το ΓεΔΕΕ ερμήνευσε τον όρο «πλημμύρα» με βάση τη συνηθισμένη σημασία του, καθώς η ασφαλιστική σύμβαση δεν έδινε κάποιον συγκεκριμένο ορισμό για να εντοπιστεί η βούληση των συμβαλλομένων μερών ως προς το περιεχόμενό του. Περαιτέρω, ρήτρες σαν αυτή της ασφαλιστικής σύμβασης δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως «παρεκκλίσεις» και, άρα, δεν διέπονται από την αρχή της στενής ερμηνείας. Το ΓεΔΕΕ, επομένως, δεν υπέπεσε σε καμία πλάνη, αφού κατέβαλε κάθε προσπάθεια προκειμένου να εντοπίσει την έννοια που τα συμβαλλόμενα μέρη της σύμβασης είχαν την πρόθεση να προσδώσουν στον περιεχόμενο σε αυτήν όρο «πλημμύρα». Συνακόλουθα, ο πρώτος λόγος αναίρεσης απορρίφθηκε εν μέρει ως απαράδεκτος και εν μέρει ως αβάσιμος.

Με τον δεύτερο αναιρετικό λόγο, το Κοινοβούλιο επικαλέστηκε αντιφατική αιτιολογία του ΓεΔΕΕ ως προς τη φυσική ή μη γενεσιουργό αιτία της πλημμύρας. Το ΔΕΕ απέρριψε και τον ισχυρισμό αυτό καθώς θεώρησε πως το ΓεΔΕΕ διατύπωσε με σαφήνεια το σκεπτικό του και, ειδικότερα, τη διάκριση ανάμεσα σε «πλημμύρα» και «ζημίες από νερό», αναφέροντας απλώς τις διαφορετικές αιτίες από τις οποίες μπορεί να προκύψει μια πλημμύρα.

Εξίσου απορρίφθηκε και ο τρίτος λόγος αναίρεσης που αφορούσε την παραμόρφωση των αποδεικτικών στοιχείων που είχε στη διάθεσή του το ΓεΔΕΕ. Κατά το ΔΕΕ, μια τέτοια παραμόρφωση πρέπει να προκύπτει προδήλως από τα στοιχεία της δικογραφίας, ωστόσο εμφανή σφάλματα δεν εντοπίστηκαν κατά τη συλλογιστική του ΓεΔΕΕ.

Τέλος, το Δικαστήριο εξέτασε την αντανάειση της ΝΝ. Σύμφωνα με το άρθρο 172 σε συνδυασμό με τα άρθρα 176 και 178 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, για να

είναι παραδεκτή μια αίτηση αντανάιρεσης πρέπει, όπως και στην περίπτωση της ανακοπής ερημοδικίας, ο αιτών να ήταν διάδικος στο πλαίσιο της υπόθεσης ενώπιον του ΓεΔΕΕ και να έχει συμφέρον ως προς την κρίση επί της αίτησης ανάιρεσης. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι δύο αυτές προϋποθέσεις συντρέχουν καταρχάς στο πρόσωπο της NN. Ωστόσο, η παράλληλη άσκηση ανακοπής ερημοδικίας από την εταιρεία, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ, οδηγεί στην επανεξέταση της υπόθεσης από το ΓεΔΕΕ και συνακόλουθα η σχετική απόφαση (ή έστω κάποια σημεία αυτής, όπως εν προκειμένω) δεν μπορεί να θεωρηθεί οριστική. Συνεπώς, η αίτηση αντανάιρεσης πρέπει να κριθεί ως απαράδεκτη ακριβώς για αυτόν τον λόγο, δεδομένου ότι, όπως στην περίπτωση της ανάιρεσης, δεν είναι δυνατή η άσκηση αντανάιρεσης κατά απόφασης που δεν είναι οριστική.

Κράτος δικαίου – Δικαστική ανεξαρτησία

Καθορισμός των προϋποθέσεων προσδιορισμού του ύψους των αποδοχών των δικαστικών λειτουργών από τη νομοθετική και εκτελεστική εξουσία, οι οποίες πρέπει να βασίζονται σε λεπτομερείς κανόνες και όχι στην άσκηση αυθαίρετης εξουσίας

προδικαστική παραπομπή – πάγωμα ή μείωση των αποδοχών στην εθνική δημόσια διοίκηση – μέτρα που αφορούν ειδικά τους δικαστές – άρθρο 2 ΣΕΕ – άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ – άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – υποχρεώσεις των κρατών μελών να προβλέπουν τα ένδικο βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για τη διασφάλιση αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας – αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστών – αρμοδιότητα της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας των κρατών μελών να θεσπίζουν λεπτομερείς κανόνες για τον καθορισμό των αποδοχών των δικαστών – δυνατότητα παρέκκλισης από τους κανόνες αυτούς – προϋποθέσεις

ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-146/23 και C-374/23, Sąd Rejonowy w Białymstoku, 25.02.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: M. Gavalec, Γεν. Εισαγγελέας: A. M. Collins, ECLI:EU:C:2025:109 – Προδικαστική παραπομπή

Οι αιτήσεις προδικαστικής απόφασης αφορούν την ερμηνεία των άρθρων 2 και 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ, καθώς και του άρθρου 47 ΧΘΔ σχετικά με τις αξίες στις οποίες βασίζεται η ΕΕ, ιδίως αυτή του κράτους δικαίου, την αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας και το δικαίωμα πρόσβασης σε ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο.

Οι δύο αιτήσεις προδικαστικής απόφασης προέκυψαν από δύο παρόμοιες ως προς τα πραγματικά περιστατικά τους υποθέσεις στην Πολωνία (C-146/23) και στη Λιθουανία (C-374/23), αντίστοιχα. Ειδικότερα, εθνικοί δικαστές από τα δύο αυτά κράτη μέλη κατέθεσαν αγωγές ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, ζητώντας την καταβολή μέρους των αποδοχών τους, οι οποίες είχαν μειωθεί λόγω των αναπροσαρμογών που προέβλεπαν σχετικοί νόμοι. Στην περίπτωση της Πολωνίας, οι μειώσεις αυτές προέκυψαν από τρεις διαδοχικές μεταρρυθμίσεις την περίοδο 2021-2023, που σύμφωνα με την Πολωνική Κυβέρνηση έγιναν λόγω της οικονομικής κατάστασης της Πολωνίας που επηρεάστηκε από την πανδημία και την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία. Στην περίπτωση της Λιθουανίας, οι ενάγοντες δικαστές ισχυρίστηκαν ότι οι τροποποιήσεις των αποδοχών τους πραγματοποιήθηκαν αυθαίρετα, βάσει της πολιτικής βούλησης της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας και όχι στη βάση αντικειμενικών, οικονομικών κριτηρίων.

Στο πλαίσιο αυτό, τα αιτούντα δικαστήρια των δύο κρατών μελών απέστειλαν παρόμοια προδικαστικά ερωτήματα, με τα οποία ζητούσαν στην ουσία από το ΔΕΕ να προσδιορίσει το κατά πόσον οι εθνικές ρυθμίσεις που προέβλεπαν την αναπροσαρμογή των αποδοχών των δικαστικών λειτουργών, η οποία εξαρτήθηκε κατά βάση από την παρέμβαση της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας, είναι σύμφωνες με τις ενωσιακές αξίες της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, αλλά και της αρχής της ανεξαρτησίας των δικαστών και της δικαιοσύνης γενικότερα, όπως αυτές κατοχυρώνονται στα άρθρα 2, 19 ΣΕΕ και 47 ΧΘΔ.

Αφού το ΔΕΕ έκρινε παραδεκτή τη λιθουανική αίτηση προδικαστικής απόφασης (το βασικό ζήτημα, σύμφωνα με το Δικαστήριο, είναι η ερμηνεία των προαναφερόμενων διατάξεων του

πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου και όχι το ύψος των αποδοχών των εθνικών δικαστών, όπως ισχυρίστηκε η Λιθουανική Κυβέρνηση), εξέτασε από κοινού τις δύο υποθέσεις. Αρχικά, το Δικαστήριο τόνισε ότι, αν και το άρθρο 47 του Χάρτη δεν έχει εφαρμογή στην περίπτωση της Λιθουανίας, καθώς η ενεργοποίησή του απαιτεί είτε την επίκλησή του σε συνδυασμό με δικαιώματα που κατοχυρώνονται από την Ένωση, είτε την ποινική δίωξη του ατόμου που το επικαλείται (καμία από τις δύο περιπτώσεις δεν υφίσταται εδώ), εντούτοις, η αποτελεσματική δικαστική προστασία που αποτελεί περιεχόμενό του πρέπει να ληφθεί υπόψη ως προς την ερμηνεία του άρθρου 19 ΣΕΕ. Στη συνέχεια, το ΔΕΕ ανέφερε πως, αν και τα άρθρα 2 και 19 παρ. 1, εδάφιο α', ΣΕΕ δεν επιβάλλουν κάποιον συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο τα κράτη μέλη πρέπει να οργανώνουν τη διάκριση των εξουσιών στο εσωτερικό τους και, ειδικότερα, την οργάνωση της δικαιοσύνης, τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να λαμβάνουν υπόψη τις ενωσιακές τους υποχρεώσεις κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής. Συνεπώς, η δικαστική ανεξαρτησία από τη νομοθετική και εκτελεστική εξουσία, η οποία ως ειδικότερη αρχή του κράτους δικαίου προκύπτει από το άρθρο 2 και συγκεκριμενοποιείται από το άρθρο 19 ΣΕΕ, είναι πρωταρχικής σημασίας καθώς εξασφαλίζει την ένδικη προστασία του συνόλου των δικαιωμάτων που οι πολίτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης.

Συνακόλουθα, ερμηνεύοντας το περιεχόμενο της αρχής της δικαστικής ανεξαρτησίας, το ΔΕΕ έκρινε πως, καταρχάς, το γεγονός ότι η νομοθετική και εκτελεστική εξουσία καθορίζουν το ύψος των αποδοχών των δικαστών δεν αρκεί από μόνο του προκειμένου να θεωρηθεί πως υφίσταται εξάρτηση των τελευταίων από τις παραπάνω εξουσίες. Εξάλλου, τα κράτη μέλη, σύμφωνα με την Επιτροπή, διαθέτουν ευρύ περιθώριο εκτίμησης αναφορικά με τον υπολογισμό των δημοσίων δαπανών τους. Ωστόσο, οι εθνικές διατάξεις που ρυθμίζουν το ζήτημα των αποδοχών αυτών δεν πρέπει να δημιουργούν εύλογες αμφιβολίες στους πολίτες σχετικά με την ουδετερότητα και το ανεπηρέαστο των δικαστών. Επομένως, οι κρίσιμοι κανόνες πρέπει να διαθέτουν ορισμένα χαρακτηριστικά για να αποφευχθούν οι αμφιβολίες αυτές, χαρακτηριστικά που αναφέρει το Δικαστήριο αμέσως παρακάτω.

Πρώτον, βάσει της αρχής της ασφάλειας δικαίου, οι εν λόγω κανόνες πρέπει να προβλέπονται από τον νόμο, ο οποίος έχει θεσπιστεί στο πλαίσιο μιας διαφανούς νομοθετικής διαδικασίας, προκειμένου οι λεπτομερείς κανόνες αυτοί να είναι αντικειμενικοί, προβλέψιμοι, σταθεροί, διαφανείς και να αποκλείουν οποιαδήποτε αυθαίρετη παρέμβαση από τις άλλες εξουσίες. Δεύτερον, το ύψος των αποδοχών των δικαστικών λειτουργών πρέπει να είναι ανάλογο με την σπουδαιότητα των καθηκόντων τους και, άρα, επαρκώς υψηλό, ανάλογα με τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στο εκάστοτε κράτος μέλος, έτσι ώστε να προστατεύονται από τον κίνδυνο τυχόν εξωτερικών παρεμβάσεων που θα επηρέαζαν την ανεξαρτησία τους. Τρίτον, οι κανόνες περί αποδοχών θα πρέπει να υποβάλλονται σε αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο σύμφωνα με τους δικονομικούς κανόνες του κάθε κράτους μέλους.

Σε δεύτερο επίπεδο, το ΔΕΕ επεσήμανε ότι τυχόν παρεκκλίσεις εκ μέρους της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας από τους ήδη θεσπισμένους κανόνες περί αποδοχών, οι οποίοι έχουν οριστεί με βάση τα παραπάνω στοιχεία, πρέπει επίσης να πληρούν ορισμένες απαιτήσεις. Πρώτον, το κρίσιμο μέτρο παρέκκλισης πρέπει να προβλέπεται από τον νόμο και να είναι αντικειμενικό, προβλέψιμο και διαφανές. Δεύτερον, το μέτρο αυτό πρέπει να εξυπηρετεί ορισμένο σκοπό γενικού συμφέροντος, όπως η εξάλειψη υπερβολικού δημοσιονομικού ελλείμματος. Στην τελευταία περίπτωση, τα σχετικά μέτρα πρέπει να είναι σαφή και να μην αφορούν αποκλειστικά τους δικαστές, αλλά να εντάσσονται σε ένα γενικότερο δημοσιονομικό σχέδιο. Τρίτον, θα πρέπει να σέβεται την αρχή της αναλογικότητας, δηλαδή το μέτρο να είναι πρόσφορο να υλοποιήσει τον επιδιωκόμενο σκοπό, να είναι απολύτως αναγκαίο ως προς αυτόν και ο αντίκτυπός του να μην είναι δυσανάλογος με την ωφέλεια που επιφέρει αναφορικά με το γενικό συμφέρον. Τέταρτον, η οποιαδήποτε μείωση των αποδοχών πρέπει πάντα να λαμβάνει υπόψη τη σπουδαιότητα των καθηκόντων των δικαστών και να βρίσκεται σε αναλογία με αυτά και, πέμπτον, να υπόκειται σε αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο.

Τέλος, το ΔΕΕ επιχείρησε να εφαρμόσει τους παραπάνω κανόνες στις δύο υποθέσεις για να δώσει μια χρήσιμη απάντηση στα εθνικά δικαστήρια, σαφώς υπό την επιφύλαξη των

διακριβώσεων που θα κάνουν τα τελευταία κατά την έκδοση των τελικών κρίσεων τους. Για την περίπτωση της Πολωνίας, το Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψιν τον προσωρινό και εξαιρετικό χαρακτήρα των εθνικών ρυθμίσεων, έκρινε ότι καταρχήν δεν τίθεται ζήτημα παραβίασης της αρχής της δικαστικής ανεξαρτησίας, όπως ορίζεται σε επίπεδο ΕΕ. Παρόμοια, για την περίπτωση της Λιθουανίας, οι σχετικοί κανόνες περί αποδοχών, κατά το Δικαστήριο, δεν φαίνονται να είναι αντίθετοι στα άρθρα 2 και 19 ΣΕΕ, δεδομένου ότι πρόκειται για ρυθμίσεις αντικειμενικές, προβλέψιμες, διαφανείς και σταθερές.

II. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Επιμ.: Μαρία Σαπαρδάνη

Αγωγές αποζημίωσης για παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού

Εθνική ρύθμιση η οποία έχει ως αποτέλεσμα να εμποδίζει τους φερομένους ως ζημιωθέντες από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού να εκχωρήσουν τα δικαιώματα αποζημίωσής τους σε πάροχο νομικών υπηρεσιών, προκειμένου αυτός να τα ασκήσει συλλογικά στο πλαίσιο αγωγής αποζημίωσης, ενδέχεται να αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης

προδικαστική παραπομπή – ανταγωνισμός – άρθρο 101 ΣΛΕΕ – Οδηγία 2014/104/ΕΕ – αγωγές αποζημίωσης για παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού – άρθρο 2, σημείο 4 – έννοια της «αγωγής αποζημίωσης» – άρθρο 3 παρ. 1 – δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης για την προκληθείσα ζημία – εκχώρηση των απαιτήσεων αποζημίωσης σε πάροχο νομικών υπηρεσιών – εθνικό δίκαιο το οποίο αντιτίθεται στην αναγνώριση της ενεργητικής νομιμοποίησης ενός τέτοιου παρόχου για τη συλλογική είσπραξη των εν λόγω απαιτήσεων – άρθρο 4 – αρχή της αποτελεσματικότητας – άρθρο 47, πρώτο εδάφιο, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας

ΔΕΕ C-253/23, ASG 2, 28.01.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγήτρια: K. Jürimäe, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2025:40 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της ASG 2 Ausgleichsgesellschaft für die Sägeindustrie Nordrhein-Westfalen GmbH (στο εξής: ASG 2) και του ομόσπονδου κράτους της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας (Γερμανία) σχετικά με συλλογική αγωγή αποζημίωσης που άσκησε η ASG 2 βάσει των δικαιωμάτων αποζημίωσης που της εκχωρήθηκαν από 32 πριονιστήρια εγκατεστημένα στη Γερμανία, στο Βέλγιο και στο Λουξεμβούργο κατόπιν παράβασης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ. Η επίμαχη παράβαση φέρεται να διαπράχθηκε από το εν λόγω ομόσπονδο κράτος και άλλους ιδιοκτήτες δασικών εκτάσεων.

Η συλλογική αγωγή της ASG 2 ασκήθηκε ενώπιον του Landgericht Dortmund, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, στις 31 Μαρτίου 2020. Με αυτή προσάπτεται στο ομόσπονδο κράτος της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας ότι, τουλάχιστον από τις 28 Ιουνίου 2005 έως τις 30 Ιουνίου 2019, συμμετείχε σε σύμπραξη στον τομέα του εμπορίου στρογγυλής ξυλείας κατά παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ. Η επίμαχη σύμπραξη συνίστατο στην εναρμόνιση των τιμών των κορμών κωνοφόρων προς όφελος δικό του και άλλων εγκατεστημένων στο εν λόγω ομόσπονδο κράτος ιδιοκτητών δασικών εκτάσεων, με αποτέλεσμα τα ενδιαφερόμενα πριονιστήρια να αγοράζουν τη στρογγυλή ξυλεία που προερχόταν από το συγκεκριμένο ομόσπονδο κράτος σε υπερβολικά υψηλές -εξαιτίας της σύμπραξης- τιμές.

Καθένα από τα πριονιστήρια, που ισχυρίζονται ότι υπέστησαν ζημία κατά τη διάρκεια της σύμπραξης λόγω των φερόμενων ως υπερβολικά υψηλών τιμών στις οποίες αγόραζαν τη στρογγυλή ξυλεία από το ομόσπονδο κράτος της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας, εκχώρησε στην ASG 2 το δικαίωμά του προς αποκατάσταση αυτής της ζημίας. Η ASG 2, ως «πάροχος νομικών υπηρεσιών» κατά την έννοια της γερμανικής νομοθεσίας, διεκδίκησε συλλογικά, ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, τις αξιώσεις των εκχωρητών στο όνομά της και με δικά της έξοδα, αλλά για λογαριασμό των εκχωρητών, έναντι αμοιβής σε περίπτωση επιτυχούς έκβασης. Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, το ομόσπονδο κράτος αμφισβήτησε, μεταξύ

άλλων, την ενεργητική νομιμοποίηση της ASG 2 για τον λόγο ότι, όπως υποστήριξε, οι εκχωρήσεις προς αυτή των δικαιωμάτων αποζημίωσης από τα ενδιαφερόμενα πριονιστήρια πραγματοποιήθηκαν κατά παράβαση της γερμανικής νομοθεσίας και, ως εκ τούτου, είναι άκυρες.

Κατά το αιτούν δικαστήριο, η συλλογική αγωγή είσπραξης («Sammelklage-Inkasso») αποτελεί έναν μηχανισμό εκχώρησης απαιτήσεων του γερμανικού δικαίου ο οποίος επιτρέπει στους φερόμενους ως ζημιωθέντες να εκχωρούν τις προβαλλόμενες απαιτήσεις τους σε πάροχο νομικών υπηρεσιών που έχει λάβει σχετική άδεια. Ακολούθως, ο πάροχος αυτός αναλαμβάνει να προβάλει συλλογικά τις εν λόγω απαιτήσεις ιδίω ονόματι και με δικά του έξοδα για λογαριασμό των εκχωρητών, έναντι προμήθειας σε περίπτωση επιτυχούς έκβασης. Όπως επισήμανε το αιτούν δικαστήριο, η άσκηση συλλογικής αγωγής είσπραξης έχει γίνει δεκτή από τη νομολογία του Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου της Γερμανίας για διάφορα είδη αγωγών αποζημίωσης, ιδίως στο πλαίσιο διαφορών που αφορούν τη μίσθωση ακινήτων. Ωστόσο, μέχρι στιγμής, το δικαστήριο αυτό δεν έχει αποφανθεί επί του ζητήματος της νομιμότητας συλλογικής αγωγής είσπραξης στο ειδικό πλαίσιο της αποζημίωσης για ζημία προκληθείσα από σύμπραξη. Αντιθέτως, τέτοια αγωγή δεν γίνεται δεκτή από τα κατώτερα δικαστήρια της Γερμανίας, ιδίως όταν πρόκειται για αγωγή αποκαλούμενη «stand-alone» (δηλ. για αγωγές ανεξάρτητες από τυχόν διαπιστώσεις των αρχών ανταγωνισμού). Πάντως, σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, η συλλογική αγωγή είσπραξης αποτελεί το μόνο αποτελεσματικό και οικονομικώς ορθολογικό μέσο για τη διεκδίκηση του δικαιώματος αποζημίωσης για ζημία που προκλήθηκε από σύμπραξη, ιδίως στην περίπτωση ζημιών μικρής αξίας που αφορούν μεγάλο αριθμό ζημιωθέντων. Επισημαίνεται συναφώς ότι το γερμανικό δίκαιο δεν προβλέπει κανένα άλλο μέσο που να παρέχει προστασία ισοδύναμη με εκείνη της συλλογικής αγωγής είσπραξης σε υποθέσεις συμπράξεων. Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο ερωτά το ΔΕΕ αν το δίκαιο της Ένωσης αντιτίθεται στην ερμηνεία εθνικής ρύθμισης κατά τρόπο που έχει ως αποτέλεσμα να απαγορεύεται η είσπραξη αποζημίωσης για ζημίες προκληθείσες από σύμπραξη μέσω του μηχανισμού εκχώρησης απαιτήσεων.

Αρχικά, υπενθυμίζεται ότι το δίκαιο της Ένωσης παρέχει σε κάθε πρόσωπο τη δυνατότητα να ζητήσει αποκατάσταση της ζημίας την οποία του προκάλεσε παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού και να λάβει πλήρη αποζημίωση. Όπως προβλέπει η Οδηγία 2014/104¹, αγωγή αποζημίωσης μπορεί να ασκηθεί απευθείας από τον φερόμενο ως ζημιωθέντα ή από πρόσωπο που ενεργεί για λογαριασμό ενός ή περισσότερων φερομένων ως ζημιωθέντων, ή από φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο έχει υπεισέλθει στο δικαίωμα του φερομένου ως ζημιωθέντος. Το δίκαιο της Ένωσης, ωστόσο, δεν ρυθμίζει τους λεπτομερείς κανόνες άσκησης του εν λόγω δικαιώματος αποζημίωσης, όπως είναι π.χ. η θέσπιση μηχανισμού συλλογικής αγωγής αποζημίωσης και οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες είναι έγκυρη η εκχώρηση από τον ζημιωθέντα του δικαιώματός του προς αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού. Συνεπώς, εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να προβεί στον σχετικό καθορισμό, τηρουμένων των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας². Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν τον σεβασμό του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 47, πρώτο εδάφιο, του Χάρτη.

Εν προκειμένω, εναπόκειται αποκλειστικά στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν η ερμηνεία του γερμανικού δικαίου, κατά την οποία, σε διαφορές που εμπíπτουν στο δίκαιο του ανταγωνισμού, αποκλείονται οι συλλογικές αγωγές είσπραξης, έχει ως αποτέλεσμα να καθίσταται αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερής η άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης και, συνακόλουθα, να στερούνται οι ζημιωθέντες το δικαίωμά τους σε αποτελεσματική δικαστική προστασία. Εφόσον, κατόπιν της εκτίμησης αυτής, το αιτούν δικαστήριο καταλήξει στο

¹ Οδηγία 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2014, L 349, σ. 1).

² Εν προκειμένω, το Δικαστήριο έλαβε υπόψη μόνον την αρχή της αποτελεσματικότητας, διότι μόνο σε αυτή αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο.

συμπέρασμα ότι α) κανένας από τους εναλλακτικούς μηχανισμούς συλλογικής προστασίας που προβλέπει το γερμανικό δίκαιο δεν καθιστά δυνατή την αποτελεσματική άσκηση του εν λόγω δικαιώματος αποζημίωσης, και β) η άσκηση ατομικής αγωγής αποζημίωσης, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων της συγκεκριμένης υπόθεσης, είναι αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερής για τους ζημιωθέντες, οφείλει να διαπιστώσει παραβίαση του δικαίου της Ένωσης. Στην περίπτωση αυτή, το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει να εξετάσει αν μπορεί να ερμηνεύσει την κρίσιμη ρύθμιση της γερμανικής νομοθεσίας κατά τρόπο σύμφωνο προς τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης. Εάν δεν είναι δυνατή η σύμφωνη ερμηνεία, το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει να αφήσει ανεφάρμοστη, στη συγκεκριμένη υπόθεση, την εθνική ρύθμιση που απαγορεύει τη συλλογική αγωγή είσπραξης για την ικανοποίηση των ατομικών αξιώσεων αποζημίωσης, διότι μια τέτοια ρύθμιση μπορεί να υπονομεύσει την αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης.

Κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης

Η άρνηση κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχείρησης, η οποία έχει αναπτύξει ψηφιακή πλατφόρμα, να διασφαλίζει, κατόπιν αιτήματος τρίτης επιχείρησης, τη διαλειτουργικότητα της πλατφόρμας αυτής με εφαρμογή την οποία έχει αναπτύξει η τρίτη επιχείρηση ενδέχεται να συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης

προδικαστική παραπομπή – ανταγωνισμός – δεσπόζουσα θέση – άρθρο 102 ΣΛΕΕ – ψηφιακές αγορές – ψηφιακή πλατφόρμα – άρνηση κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχείρησης η οποία έχει αναπτύξει ψηφιακή πλατφόρμα να επιτρέψει σε τρίτη επιχείρηση, η οποία έχει αναπτύξει εφαρμογή, την πρόσβαση στην πλατφόρμα, διασφαλίζοντας τη διαλειτουργικότητα μεταξύ της εν λόγω πλατφόρμας και της εφαρμογής αυτής – εκτίμηση της αναγκαιότητας της πρόσβασης σε ψηφιακή πλατφόρμα – αποτελέσματα της προσαπτόμενης συμπεριφοράς – αντικειμενική δικαιολόγηση – ανάγκη να εκπονήσει η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση πρότυπο για μια κατηγορία εφαρμογών προκειμένου να καταστεί δυνατή η πρόσβαση – ορισμός της σχετικής αγοράς επόμενου σταδίου

ΔΕΕ C-233/23, Alphabet κ.λπ., 25.02.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγήτρια: O. Spineanu-Matei, Γεν. Εισαγγελέας: L. Medina, ECLI:EU:C:2025:110 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ των Alphabet Inc., Google LLC και Google Italy Srl, αφενός, και της Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Αρχής προστασίας του ανταγωνισμού και της αγοράς, Ιταλία, στο εξής: AGCM), αφετέρου. Η επίμαχη διαφορά συνίστατο στην επιβολή κυρώσεων από την AGCM στις εν λόγω εταιρείες για παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, επειδή αρνήθηκαν να καταστήσουν δυνατή τη διαλειτουργικότητα μεταξύ εφαρμογής που είχε αναπτύξει τρίτη επιχείρηση με σκοπό την παροχή υπηρεσιών σχετικών με την επαναφόρτιση ηλεκτρικών αυτοκινήτων οχημάτων και της ψηφιακής πλατφόρμας Android Auto (στο εξής: Android Auto), την οποία προσέφεραν οι εν λόγω εταιρείες.

Τον Μάιο του 2018, η Enel X Italia έθεσε σε κυκλοφορία στην ιταλική αγορά την εφαρμογή JuicePass, η οποία προορίζεται να παρέχει στους χρήστες ηλεκτρικών αυτοκινήτων οχημάτων τη δυνατότητα να αναζητούν σταθμούς επαναφόρτισης σε χάρτη και να προβαίνουν στη σχετική κράτηση. Τον Σεπτέμβριο του 2018, η Enel X ζήτησε από την Google³ να καταστήσει το JuicePass συμβατό με το Android Auto. Επισημαίνεται ότι η Google έχει σχεδιάσει και υλοποιήσει το Android OS, ένα λειτουργικό σύστημα ανοικτού πηγαίου κώδικα για κινητές συσκευές Android, ενώ από το 2015 έχει θέσει σε κυκλοφορία το Android Auto, μια εφαρμογή για τις κινητές συσκευές με λειτουργικό σύστημα Android.

³ Η Google LLC είναι θυγατρική εταιρεία της Alphabet Inc., ελέγχει δε την Google Italy Srl, που εδρεύει στην Ιταλία. Οι τρεις επιχειρήσεις αποκαλούνται στο εξής από κοινού «Google».

Κατόπιν άρνησης της Google να ικανοποιήσει το αίτημα, η Enel X Italia προσέφυγε στην AGCM, υποστηρίζοντας ότι η άρνηση αυτή ήταν αδικαιολόγητη και συνιστούσε παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ. Με απόφαση της 27ης Απριλίου 2021, η AGCM εκτίμησε ότι η συμπεριφορά της Google, η οποία συνίστατο στην παρεμπόδιση και στην καθυστέρηση της διαθεσιμότητας της εφαρμογής JuicePass στην πλατφόρμα Android Auto, συνιστούσε κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης κατά την έννοια του άρθρου 102 ΣΛΕΕ. Ως εκ τούτου, επέβαλε στην Google πρόστιμο ύψους 102.084.433,91 ευρώ. Η Google προσέβαλε την εν λόγω απόφαση αρχικά ενώπιον του διοικητικού πρωτοδικείου περιφέρειας Λατίου και στη συνέχεια ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας (Consiglio di Stato). Το τελευταίο αυτό δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο ΔΕΕ ορισμένα προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 102 ΣΛΕΕ και, ιδίως, σχετικά με τις προϋποθέσεις της νομολογίας *Bronner* (C-7/97, ECLI:EU:C:1998:569) οι οποίες εφαρμόζονται στις περιπτώσεις άρνησης παροχής πρόσβασης σε υποδομές επιχείρησης που κατέχει δεσπόζουσα θέση.

Το Δικαστήριο συναφώς διαπίστωσε ότι η άρνηση κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχείρησης, η οποία έχει αναπτύξει ψηφιακή πλατφόρμα, να διασφαλίσει, κατόπιν αιτήματος τρίτης επιχείρησης, τη διαλειτουργικότητα της πλατφόρμας αυτής με εφαρμογή την οποία έχει αναπτύξει η τρίτη επιχείρηση μπορεί να συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης. Σύμφωνα με τη νομολογία, η άρνηση μιας κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχείρησης να παράσχει σε ανταγωνιστή της πρόσβαση σε υποδομή την οποία είχε αναπτύξει για τις ανάγκες της δικής της δραστηριότητας δύναται να συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης υπό την προϋπόθεση ότι η υποδομή αυτή καθεαυτήν είναι απαραίτητη για την άσκηση της δραστηριότητας του αιτούντος την πρόσβαση. Επιπλέον, μια τέτοια συμπεριφορά μπορεί να συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης και όταν, όπως στην υπό κρίση περίπτωση της Google, η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρησης έχει αναπτύξει την υποδομή όχι αποκλειστικά για τις ανάγκες των δικών της δραστηριοτήτων, αλλά με την προοπτική να την χρησιμοποιούν και τρίτες επιχειρήσεις. Τούτο δε, ακόμα και όταν διαπιστώνεται ότι η πρόσβαση στην υποδομή από μια τρίτη επιχείρηση δεν είναι απαραίτητη για την εμπορική εκμετάλλευση σε αγορά επόμενου σταδίου της εφαρμογής την οποία έχει αναπτύξει η τρίτη επιχείρηση, πλην όμως δύναται να καταστήσει την εφαρμογή ελκυστικότερη για τους καταναλωτές. Εν προκειμένω, υπό την επιφύλαξη εξακρίβωσης από το αιτούν δικαστήριο, φαίνεται ότι η Google δεν ανέπτυξε την Android Auto αποκλειστικά για τις ανάγκες της δικής της δραστηριότητας, δεδομένου ότι έχει ήδη παρασχεθεί πρόσβαση στην εν λόγω ψηφιακή πλατφόρμα σε τρίτες επιχειρήσεις.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο επισήμανε ότι η διατήρηση του ίδιου βαθμού ανταγωνισμού στη σχετική αγορά, ή ακόμη και η ανάπτυξη του ανταγωνισμού στην αγορά αυτή, δεν σημαίνει απαραίτητα ότι η συμπεριφορά της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχείρησης δεν είναι ικανή να παραγάγει αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα. Ειδικότερα, ο καταχρηστικός χαρακτήρας της συμπεριφοράς δεν μπορεί να εξαρτάται από την ικανότητα των ανταγωνιστών να διατηρήσουν την παρουσία τους στη σχετική αγορά, ή ακόμη και να την ενισχύσουν. Συνεπώς, το γεγονός και μόνον ότι τόσο η Enel X Italia όσο και ανταγωνιστές της παρέμειναν ενεργοί στην αγορά στην οποία εμπίπτει η εφαρμογή JuicePass, ή ακόμη και ενίσχυσαν την παρουσία τους στην εν λόγω αγορά, μολονότι δεν επωφελούνταν της διαλειτουργικότητας της εφαρμογής αυτής με την Android Auto, δεν σημαίνει αφ' εαυτού ότι η άρνηση της Google να παράσχει πρόσβαση στην εν λόγω ψηφιακή πλατφόρμα δεν ήταν ικανή να παραγάγει αντίθετα προς τους κανόνες του ανταγωνισμού αποτελέσματα. Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει αν η συμπεριφορά αυτή της Google ήταν ικανή να παρακωλύσει τη διατήρηση ή την ανάπτυξη του ανταγωνισμού στη σχετική αγορά, λαμβανομένων υπόψη όλων των κρίσιμων πραγματικών περιστάσεων.

Σε κάθε περίπτωση, η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρησης μπορεί λυσιτελώς να αρνηθεί να καταστήσει δυνατή τη διαλειτουργικότητα μεταξύ ψηφιακής πλατφόρμας ανήκουσας στην ίδια και εφαρμογής που έχει αναπτύξει τρίτη επιχείρηση για τον λόγο ότι δεν υφίσταται, κατά την ημερομηνία κατά την οποία ζητείται η πρόσβαση, πρότυπο βάσει του οποίου να διασφαλίζεται η διαλειτουργικότητα. Τούτο υπό την προϋπόθεση ότι η παροχή της εν λόγω

διαλειτουργικότητας μέσω του προτύπου αυτού θα έθετε σε κίνδυνο την ακεραιότητα της πλατφόρμας ή την ασφάλεια της χρήσης της, ή ακόμη οσάκις θα ήταν αδύνατο, για άλλους τεχνικούς λόγους, να διασφαλιστεί η διαλειτουργικότητα χάρη στην εκπόνηση του προτύπου. Όπως εξήγησε το Δικαστήριο, πέραν των περιπτώσεων αυτών, η ανυπαρξία του προτύπου για την κατηγορία των σχετικών εφαρμογών ή οι συνδεδεμένες με την εκπόνησή του δυσχέρειες τις οποίες ενδέχεται να αντιμετωπίσει η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση δεν μπορούν να αποτελέσουν, αυτές καθαυτές, αντικειμενικό δικαιολογητικό λόγο για την εκ μέρους της επιχείρησης αυτής άρνηση πρόσβασης. Συνεπώς, η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση θα υποχρεούται να εκπονήσει ένα τέτοιο πρότυπο εντός εύλογου χρόνου και, ενδεχομένως, έναντι προσήκοντος οικονομικού ανταλλάγματος, λαμβανομένων υπόψη των αναγκών της τρίτης επιχείρησης που ζήτησε την εκπόνηση του προτύπου, του πραγματικού κόστους της εκπόνησης και του δικαιώματος της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχείρησης να αποκομίσει προσήκον κέρδος από αυτήν.

Τέλος, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι, προκειμένου να εκτιμηθεί η καταχρηστικότητα της άρνησης της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχείρησης να διασφαλίσει τη ζητούμενη διαλειτουργικότητα, η αρμόδια αρχή ανταγωνισμού μπορεί να περιοριστεί στο να προσδιορίσει απλώς την αγορά επόμενου σταδίου στην οποία η άρνηση αυτή μπορεί να παραγάγει αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα. Τούτο, μάλιστα, και στην περίπτωση που η αγορά επόμενου σταδίου είναι απλώς δυνητική, δεδομένου ότι ο εν λόγω προσδιορισμός δεν απαιτεί κατ' ανάγκην ακριβή ορισμό της σχετικής αγοράς προϊόντων και της σχετικής γεωγραφικής αγοράς.

Κρατικές ενισχύσεις

Αποδέκτης της εντολής ανάκτησης και οικονομική συνέχεια

προδικαστική παραπομπή – ανάκτηση παράνομης και μη συμβατής ενίσχυσης – Κανονισμός (ΕΕ) 2015/1589 – άρθρο 16 – αποδέκτης ατομικής ενίσχυσης προσδιοριζόμενος στην απόφαση περί ανακτήσεως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής – εκτέλεση της αποφάσεως περί ανακτήσεως – μεταβίβαση της ενίσχυσης σε άλλη επιχείρηση μετά την έκδοση της αποφάσεως περί ανακτήσεως – οικονομική συνέχεια – εκτίμηση – αρμόδια αρχή – επέκταση της υποχρέωσης προς ανάκτηση στον πραγματικό αποδέκτη – αρχή της εκατέρωθεν ακροάσεως – άρθρα 41 και 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΔΕΕ C-588/23, Scai, 16.01.2025, Τμήμα δέκατο, Πρόεδρος: Δ. Γρατσίας, Εισηγητής: Z. Csehi, Γεν. Εισαγγελέας: Α. Ράντος, ECLI:EU:C:2025:23 – Προδικαστική παραπομπή

Το 2012, το ιταλικό Συμβούλιο της Επικρατείας επιδίκασε υπέρ της εταιρείας Buonotourist Srl μία πρόσθετη αντιστάθμιση, ύψους περίπου 1.111.572 ευρώ, πλέον τόκων, για την παροχή ΥΓΟΣ επιβατικών μεταφορών με λεωφορείο στην περιφέρεια Καμπανίας για τα έτη 1996-2002. Το εν λόγω ποσό κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή την ίδια χρονιά. Το 2014, η Επιτροπή κίνησε επίσημη διαδικασία έρευνας και το 2015 διαπίστωσε ότι η πρόσθετη αντιστάθμιση, η οποία στο μεταξύ είχε χορηγηθεί στην Buonotourist, αποτελούσε παράνομη και μη συμβατή κρατική ενίσχυση και διέταξε την ανάκτησή της (SA.35843/2015). Τόσο το ΓεΔΕΕ (T-185/15) όσο και το ΔΕΕ (C-586/18 P) επικύρωσαν την απόφαση της Επιτροπής και απέρριψαν τους δικαστικούς ισχυρισμούς της Buonotourist.

Το 2019, η εταιρεία Autolinee Buonotourist TPL Srl υποκατέστησε την Buonotourist TPL, η οποία προηγουμένως είχε υποκαταστήσει την Buonotourist Srl στην παραπάνω ΥΓΟΣ. Μεταξύ 2019-2021, η Autolinee εκμίσθωσε στην εταιρεία Scai διάφορα περιουσιακά στοιχεία, μεταξύ των οποίων τις συμβάσεις της επίμαχης ΥΓΟΣ, το προσωπικό και τα λεωφορεία για την παροχή της, ενώ η ίδια απέκτησε όλα τα απαραίτητα μέσα για την εκπλήρωση της ΥΓΟΣ. Εν συνεχεία, η Scai πώλησε στην AIR Campania, η οποία ανήκει εν μέρει στην Περιφέρεια Καμπανίας, τα παραπάνω περιουσιακά στοιχεία, προκειμένου η τελευταία να αναλάβει την ΥΓΟΣ.

Μεταξύ 2018-2020, οι Buonotourist, Buonotourist TPL και Autolinee Buonotourist TPL κηρύχθηκαν σε πτώχευση. Η Περιφέρεια Καμπανίας, μετά από άκαρπη προσπάθειά της να ανακτήσει την παραπάνω ενίσχυση από αυτές, διέταξε το 2023 την ανάκτησή της από την Scai, στηριζόμενη στην οικονομική συνέχεια μεταξύ της Buonotourist και της Scai. Η Scai προσέφυγε δικαστικά ενώπιον του διοικητικού δικαστηρίου της Καμπανίας, το οποίο, στο πλαίσιο εκδίκασης της υπόθεσης, απέστειλε δύο προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ, που αφορούσαν το κατά πόσον η ιταλική ρύθμιση για τη διεύρυνση της υποχρέωσης ανάκτησης σε περαιτέρω αποδέκτες της ενίσχυσης είναι σύμφωνη με τα άρθρα 108 ΣΛΕΕ, 263 ΣΛΕΕ, 288 ΣΛΕΕ, 41 και 47 ΧΘΔΕΕ και 16 και 31 του Κανονισμού 1589/2015.

Το ΔΕΕ παρατήρησε αρχικά ότι, από τον συνδυασμό των άρθρων 288 ΣΛΕΕ και 31 του Κανονισμού 2015/1589, προκύπτει ότι η απόφαση της Επιτροπής απευθύνεται μόνο στο οικείο κράτος μέλος, δηλαδή, εν προκειμένω, στην Ιταλία και όχι στην Buonotourist. Δεδομένου του σκοπού της ανάκτησης, η ενίσχυση πρέπει να αναζητηθεί από την εταιρεία που συνεχίζει την οικονομική δραστηριότητα της επιχείρησης η οποία είχε ωφεληθεί αρχικώς από την ενίσχυση, εάν αποδειχθεί ότι η εν λόγω εταιρεία απολαμβάνει ακόμη, στην πράξη, του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος της ενίσχυσης. Επομένως, δεν μπορεί να γίνει δεκτή η ερμηνεία περί ανάκτησης της ενίσχυσης αποκλειστικά από την επιχείρηση που προσδιορίζεται στην απόφαση της Επιτροπής ως αποδέκτριά της. Όταν σε απόφαση περί ανάκτησης προσδιορίζεται ακριβώς ο αποδέκτης της ατομικής ενίσχυσης, ο εν λόγω προσδιορισμός αντιστοιχεί μόνο σε αξιολόγηση της κατάστασης, που πραγματοποιείται κατά την έκδοση της απόφασης, βάσει των πληροφοριών που διαθέτει η Επιτροπή κατά το συγκεκριμένο χρονικό σημείο. Ο εν λόγω προσδιορισμός αποτελεί μέρος του προσδιορισμού της ενίσχυσης. Συνεπώς, η απόφαση της Επιτροπής δεν εμποδίζει το οικείο κράτος μέλος να ανακτήσει την ενίσχυση από άλλη επιχείρηση, όταν εκείνη συνεχίζει την οικονομική δραστηριότητα του αποδέκτη της ενίσχυσης και, στην πράξη, απολαμβάνει ακόμη του πλεονεκτήματος που αυτή συνεπάγεται.

Περαιτέρω, το ΔΕΕ σημείωσε ότι τα σημειώματα και οι ανεπίσημες οδηγίες που έχει παράσχει η Επιτροπή στις εθνικές αρχές, προκειμένου να εξετάσουν την οικονομική συνέχεια, δεν μπορούν να θεωρηθούν δεσμευτικές για το εθνικό δικαστήριο. Στο μέτρο που αυτά τα στοιχεία και οι γνωμοδοτήσεις της Επιτροπής, τις οποίες έχει ενδεχομένως ζητήσει το εθνικό δικαστήριο, αποσκοπούν στη διευκόλυνση της εκπλήρωσης του καθήκοντος των εθνικών αρχών να ανακτήσουν την ενίσχυση, και βάσει της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να τις λάβει υπόψη του ως στοιχείο εκτιμήσεως και να αιτιολογήσει την απόφασή του, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα στοιχεία της δικογραφίας που έχει κατατεθεί ενώπιόν του.

Εξετάζοντας, εν συνεχεία, τη συμβατότητα της ιταλικής ρύθμισης με τα άρθρα 41 και 47 ΧΘΔΕΕ, το ΔΕΕ διέκρινε τη διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής κατά την εξέταση μέτρου ενίσχυσης από την εθνική διαδικασία με την οποία διαπιστώνεται η ύπαρξη οικονομικής συνέχειας μεταξύ του αποδέκτη της ενίσχυσης και άλλης επιχείρησης. Κατά το ΔΕΕ, η διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής κινείται κατά κράτους μέλους και οι λοιποί ενδιαφερόμενοι δεν μπορούν να απαιτήσουν να συμμετάσχουν στην κατ' αντιπράθεση συζήτηση με την Επιτροπή. Όσον αφορά την περίπτωση κατά την οποία ο πραγματικός αποδέκτης της ενίσχυσης, ο οποίος κατονομάζεται σε εθνική πράξη ανάκτησης, λόγω οικονομικής συνέχειας με τον προηγούμενο αποδέκτη, δεν μπορεί να ασκήσει παραδεκτώς προσφυγή ακυρώσεως, κατ' άρθρο 263 ΣΛΕΕ, το ΔΕΕ επεσήμανε ότι στον εν λόγω πραγματικό αποδέκτη διασφαλίζεται δικαστική προστασία από το ενωσιακό δίκαιο. Συγκεκριμένα, ο εκ μέρους του εθνικού δικαστηρίου έλεγχος εθνικής πράξης για την ανάκτηση παράνομης και μη συμβατής κρατικής ενίσχυσης πρέπει να θεωρείται ότι αποτελεί απλή συνέπεια του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, κατά το άρθρο 47 ΧΘΔΕΕ. Στο πλαίσιο αυτό, ο πραγματικός αποδέκτης της ενίσχυσης δικαιούται επίσης να προσβάλει ενώπιον εθνικού δικαστηρίου το κύρος της απόφασης της Επιτροπής με την οποία η ενίσχυση κηρύχθηκε παράνομη και μη συμβατή, εφόσον ο ίδιος δεν μπορεί πέραν πάσης αμφιβολίας να ασκήσει παραδεκτώς ευθεία προσφυγή ακυρώσεως, δυνάμει του άρθρου 263 ΣΛΕΕ. Βεβαίως, το εθνικό δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να διαπιστώνει το ίδιο την ακυρότητα μιας τέτοιας αποφάσεως,

καθότι μόνον αρμόδιο να διαπιστώσει την ακυρότητα πράξεων της ΕΕ είναι το ΔΕΕ. Εντούτοις, εάν εθνικό δικαστήριο κρίνει ότι ένας ή περισσότεροι λόγοι ακυρώσεως μιας πράξης της ΕΕ, οι οποίοι προβλήθηκαν από τους διαδίκους ή, ενδεχομένως, εξετάστηκαν αυτεπαγγέλτως από το ίδιο, είναι βάσιμοι, πρέπει να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο ΔΕΕ προδικαστικό ερώτημα περί της εκτιμήσεως του κύρους, δεδομένου ότι το ΔΕΕ είναι το μόνο αρμόδιο να διαπιστώσει την ακυρότητα πράξης της Ένωσης.

Όσον αφορά τον σεβασμό των δικαιωμάτων του πραγματικού αποδέκτη της ενίσχυσης στο πλαίσιο διαδικασίας ενώπιον εθνικής αρχής, καίτοι το άρθρο 41 ΧΘΔΕΕ δεν απευθύνεται στα κράτη μέλη, εντούτοις υποχρέωση σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας των αποδεκτών αποφάσεων οι οποίες θίγουν αισθητά τα συμφέροντά τους υπέχουν, κατ' αρχήν, και οι διοικητικές αρχές των κρατών μελών, όταν αυτές λαμβάνουν μέτρα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου. Επομένως, εναπόκειται στην εθνική αρχή που προτίθεται να εκδώσει απόφαση περί ανάκτησης από τον πραγματικό αποδέκτη της ενίσχυσης να διασφαλίσει τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνάς του. Ο πραγματικός αποδέκτης της ενίσχυσης πρέπει να έχει τη δυνατότητα να ζητήσει τον έλεγχο μιας τέτοιας αποφάσεως από εθνικό δικαστήριο το οποίο, αν έχει αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου, μπορεί να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ.

Ενόψει των ανωτέρω, το ΔΕΕ έκρινε ότι, στην περίπτωση κατά την οποία απόφαση της Επιτροπής διατάσσει την ανάκτηση κρατικής ενίσχυσης από αποδέκτη της ενίσχυσης τον οποίο προσδιορίζει, το εθνικό δίκαιο μπορεί να επιτρέπει στις αρμόδιες εθνικές αρχές να διατάξουν την ανάκτηση της ενίσχυσης από άλλη επιχείρηση λόγω της ύπαρξης οικονομικής συνέχειας μεταξύ της επιχείρησης αυτής και του προσδιοριζόμενου στην απόφαση της Επιτροπής ως αποδέκτη της ενίσχυσης.

Έκταση της υποχρέωσης αιτιολογίας της Επιτροπής

αίτηση αναιρέσεως – κρατική ενίσχυση – καθεστώς ενισχύσεων – μέτρα για τη στήριξη των αεροπορικών εταιρειών που κατέχουν εθνική άδεια εκμετάλλευσης στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19 – απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να μην προβάλει αντιρρήσεις – υποχρέωση αιτιολόγησης

ΔΕΕ C-490/23 P, Neos/Ryanair και Επιτροπή, 23.01.2025, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: Κ. Λυκούργος, Εισηγητής: S. Rodin, Γεν. Εισαγγελέας: N. Αιμιλίου, ECLI:EU:C:2025:32 – Αίτηση αναιρέσεως

Το 2020, η Ιταλία συνέστησε ένα ταμείο αποζημίωσης για τις ζημιές που είχε υποστεί ο κλάδος των αερομεταφορών από την πανδημία του κορωνοϊού. Την ίδια χρονιά, κοινοποίησε στην Επιτροπή καθεστώς ενίσχυσης επιλέξιμων αεροπορικών εταιρειών από το εν λόγω ταμείο, λόγω των επιβαλλόμενων ταξιδιωτικών περιορισμών και άλλων περιοριστικών μέτρων. Προκειμένου να είναι επιλέξιμες για το καθεστώς, οι αεροπορικές εταιρείες έπρεπε, μεταξύ άλλων, να τηρούν ορισμένες ελάχιστες αμοιβές εργαζομένων, όπως καθορίζονταν από εθνική συλλογική σύμβαση εργασίας για τις αερομεταφορές. Η Επιτροπή, με την απόφαση SA.59029/2020, ενέκρινε το ιταλικό καθεστώς.

Η αεροπορική εταιρεία Ryanair, η οποία δεν πληρούσε το εν λόγω κριτήριο επιλεξιμότητας, προσέφυγε στο ΓεΔΕΕ, το οποίο έκανε δεκτούς τους ισχυρισμούς της και ακύρωσε την απόφαση της Επιτροπής (T-268/21). Συγκεκριμένα, έκρινε ότι η Επιτροπή δεν είχε αιτιολογήσει για ποιους λόγους η προϋπόθεση σεβασμού ορισμένων εργατικής φύσεως δικαιωμάτων για την υπαγωγή δικαιούχων σε καθεστώς κρατικής ενίσχυσης λόγω κορωνοϊού κρίθηκε συμβατή μόνο υπό το πρίσμα του Κανονισμού 593/2008 (Ρώμη Ι), χωρίς να αξιολογηθούν άλλοι κανόνες και αρχές του ενωσιακού δικαίου, όπως η ελευθερία εγκατάστασης και η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Η αεροπορική εταιρεία Neos, η οποία ωφελούνταν από το ιταλικό καθεστώς και είχε πρωτοδίκως παρέμβει υπέρ της Επιτροπής, άσκησε την παρούσα αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του ΔΕΕ.

Το ΔΕΕ επεσήμανε αρχικά ότι η εγκριτική απόφαση της Επιτροπής που εκδίδεται εντός σύντομων προθεσμιών πρέπει να περιέχει μόνο τους λόγους για τους οποίους η Επιτροπή κρίνει ότι δεν αντιμετωπίζει σοβαρές δυσχέρειες κατά την εκτίμηση της συμβατότητας της ενίσχυσης. Ακόμη και μια συνοπτική αιτιολογία θεωρείται επαρκής, εφόσον προκύπτουν με σαφήνεια και χωρίς αμφισημία οι λόγοι για τους οποίους η Επιτροπή κρίνει ότι δεν αντιμετωπίζει τέτοιες δυσχέρειες. Στο πλαίσιο αυτό, το ΓεΔΕΕ όφειλε να εξακριβώσει εάν η απόφαση της Επιτροπής περιείχε τους λόγους για τους οποίους η Επιτροπή κατέληξε ότι δεν αντιμετώπισε σοβαρές δυσχέρειες κατά την εκτίμηση της συμβατότητας του επίμαχου μέτρου με την εσωτερική αγορά.

Σε αντίθεση με το ΓεΔΕΕ, το ΔΕΕ παρατήρησε ότι η Επιτροπή είχε παραθέσει επαρκή αιτιολογία από την οποία προέκυπταν οι λόγοι για τους οποίους είχε κρίνει ότι η απαίτηση περί ελάχιστης αμοιβής έπρεπε να εκτιμηθεί υπό το πρίσμα άλλων διατάξεων του ενωσιακού δικαίου, πέραν των σχετικών με τις κρατικές ενισχύσεις, δηλαδή ότι η απαίτηση αυτή δεν ήταν σύμφυτη με τον σκοπό του επίμαχου μέτρου. Το ΔΕΕ σημείωσε ότι δεν μπορούσε να απαιτηθεί από την Επιτροπή να παράσχει λεπτομερέστερη αιτιολογία ως προς τη διαπίστωση αυτή, πολλώ δε μάλλον ως προς τη σχέση που ενδέχεται να υφίσταται μεταξύ της διαπίστωσης αυτής και της διαπίστωσης ότι όλες οι προϋποθέσεις επιλεξιμότητας του καθεστώτος συνδέονταν άρρηκτα με αυτό. Στη βάση αυτή, το ΔΕΕ καταλόγισε στο ΓεΔΕΕ πλάνη περί το δίκαιο, στο μέτρο που είχε κρίνει ότι η απόφαση της Επιτροπής δεν ήταν επαρκώς αιτιολογημένη.

Περαιτέρω, το ΔΕΕ εξέτασε την αιτιολογία της Επιτροπής ως προς την αξιολόγηση λοιπών διατάξεων του ενωσιακού δικαίου. Παρατήρησε ότι, πράγματι, η απόφαση της Επιτροπής περιελάμβανε λεπτομερή εξέταση της συμβατότητας της απαίτησης περί ελάχιστης αμοιβής μόνον υπό το πρίσμα του Κανονισμού «Ρώμη Ι». Όμως, εξ αυτού δεν προκύπτει ότι αυτή ήταν και η μόνη διάταξη του ενωσιακού δικαίου την οποία η Επιτροπή θεώρησε ως ενδεχομένως κρίσιμη. Σε άλλο σημείο της απόφασης, η Επιτροπή είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η απαίτηση περί ελάχιστης αμοιβής ήταν εκ πρώτης όψεως σύμφωνη με τον Κανονισμό «Ρώμη Ι» και «δεν συνιστούσε παράβαση άλλων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης».

Κατά το ΔΕΕ, η Επιτροπή δεν υποχρεούται να αιτιολογεί πάντα την απουσία ρητής εξέτασης της συμβατότητας ενός μέτρου ενίσχυσης υπό το πρίσμα ορισμένων άλλων διατάξεων ή αρχών του ενωσιακού δικαίου πλην των κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων και, επομένως, δεν απαιτείται να εκφέρει γνώμη σχετικά με το κατά πόσον αυτές είναι κρίσιμες για τους σκοπούς μιας τέτοιας εξέτασης. Λαμβανομένου υπόψη του εξαιρετικά μεγάλου αριθμού διατάξεων και αρχών του ενωσιακού δικαίου που ενδέχεται να παραβιάζονται από τη χορήγηση ενίσχυσης, δεν μπορεί να απαιτείται από την Επιτροπή να παράσχει ειδική αιτιολογία για καθεμιά από αυτές. Αρκεί να προκύπτει από την αιτιολογία της απόφασης ότι η Επιτροπή εκτίμησε το οικείο μέτρο υπό το πρίσμα των ανωτέρω διατάξεων ή αρχών και διαπίστωσε ότι οι εν λόγω διατάξεις και αρχές είτε δεν ήταν κρίσιμες όσον αφορά το επίμαχο μέτρο είτε, εν πάση περιπτώσει, δεν είχαν παραβιαστεί. Σε διαφορετική περίπτωση, θα διακυβευόταν η αποτελεσματικότητα της διαδικασίας του άρθρου 108 ΣΛΕΕ, ή ακόμη και η δυνατότητα να ληφθεί ευνοϊκή απόφαση για μια ενίσχυση στο τέλος του προκαταρκτικού σταδίου εξέτασης χωρίς να κινηθεί επίσημη διαδικασία έρευνας.

Στη βάση αυτή, το ΔΕΕ καταλόγισε στο ΓεΔΕΕ πλάνη περί το δίκαιο και ως προς αυτό το ζήτημα.

Ενόψει των ανωτέρω, το ΔΕΕ έκανε δεκτή την αίτηση αναιρέσεως και ανέπεμψε την υπόθεση στο ΓεΔΕΕ για νέα κρίση.

Ενεργητική νομιμοποίηση για την άσκηση προσφυγής ακυρώσεως

αίτηση αναιρέσεως – κρατικές ενισχύσεις – αερομεταφορές – μέτρα που έθεσε σε εφαρμογή ο διεθνής αερολιμένας της Τιμισοάρα (Ρουμανία) υπέρ της Wizz Air και άλλων αεροπορικών εταιρειών που τον χρησιμοποιούν – απόφαση με την οποία διαπιστώνεται ότι δεν υφίσταται κρατική ενίσχυση – προσφυγή ακυρώσεως – άρθρο 263 ΣΛΕΕ – παραδεκτό – προϋπόθεση κατά

την οποία η προσβαλλόμενη πράξη πρέπει να αφορά τον προσφεύγοντα άμεσα και ατομικά – υποχρέωση αιτιολογήσεως – παραμόρφωση αποδεικτικών στοιχείων

ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-244/23 P έως C-246/23 P, Επιτροπή/Carpatair, 13.02.2025, Τμήμα ένατο, Πρόεδρος (Εισηγητής): Κ. Λυκούργος, Γεν. Εισαγγελέας: Μ. Szpunar, ECLI:EU:C:2025:87 – Αίτηση αναίρεσεως

Η εταιρεία Societatea Națională "Aeroportul Internațional Timișoara - Traian Vuia" SA (ΑΙΤΤV), η οποία ανήκει κατά 80% στο ρουμανικό δημόσιο, είναι υπεύθυνη για τη διαχείριση του αεροδρομίου της Τιμισοάρα, στη Ρουμανία. Το 2008 και το 2010, η ΑΙΤΤV υπέγραψε μια σειρά συμφωνιών με την αεροπορική εταιρεία Wizz Air, με τις οποίες καθορίστηκε το συνολικό πλαίσιο συνεργασίας τους και, μεταξύ άλλων, οι όροι χρήσης των υποδομών και των υπηρεσιών του αεροδρομίου της Τιμισοάρα από την Wizz Air. Επιπλέον, κατά τα έτη 2007, 2008 και 2010, η Wizz Air επωφελήθηκε από τις εκπτώσεις και μειώσεις των τελών του αεροδρομίου της Τιμισοάρα, τα οποία τέλη είχε η ίδια ήδη τιμολογήσει.

Το 2010, η ρουμανική αεροπορική εταιρεία Carpatair SA υπέβαλε καταγγελία στην Επιτροπή, επικαλούμενη την ύπαρξη παράνομης κρατικής ενίσχυσης υπέρ της Wizz Air από την ως άνω κατάσταση. Η Επιτροπή, με την απόφαση SA.31662/2020, διαπίστωσε ότι: α) τα μειωμένα αεροπορικά τέλη αεροδρομίου δεν ήταν επιλεκτικά, διότι αφορούσαν όλες τις εταιρείες του αεροδρομίου και β) οι συμφωνίες του 2008 και του 2010 δεν χορηγούσαν πλεονέκτημα στην Wizz Air, διότι ήταν σύμφωνες με την αρχή του ιδιώτη επιχειρηματία. Η Carpatair SA άσκησε προσφυγή ακυρώσεως (Τ-522/20). Το ΓεΔΕΕ έκανε δεκτή την προσφυγή, κρίνοντας ότι η Επιτροπή δεν είχε εξετάσει, ως όφειλε, εάν η μείωση αεροπορικών τελών είχε αυτοτελώς επιλεκτικό χαρακτήρα, ούτε είχε τεκμηριώσει την απουσία οικονομικού πλεονεκτήματος. Κατόπιν τούτων, η Επιτροπή, η Wizz Air και η ΑΙΤΤV άσκησαν τις παρούσες αιτήσεις αναίρεσεως (C-244/23 P έως C-246/23 P).

Το ΔΕΕ εξέτασε κατά πόσον η Carpatair είχε ενεργητική νομιμοποίηση να προσβάλει την απόφαση της Επιτροπής και, ιδίως, εάν η απόφαση την επηρέαζε ατομικά. Πρώτον, επί του εάν η Carpatair βρισκόταν σε σχέση ανταγωνισμού με τη Wizz Air, την οποίαν είχε αποδεχθεί το ΓεΔΕΕ, το ΔΕΕ παρατήρησε ότι το ΓεΔΕΕ δεν είχε αξιολογήσει τα επιχειρήματα της ΑΙΤΤV, με τα οποία αμφισβητούνταν η σχέση ανταγωνισμού. Στο μέτρο που οι ισχυρισμοί αυτοί είχαν σκοπό να αμφισβητήσουν τη λυσιτέλεια των στοιχείων που είχε προσκομίσει η Carpatair, για να αποδείξει ότι, *prima facie*, ανταγωνιζόταν τη Wizz Air, το ΓεΔΕΕ όφειλε τουλάχιστον να εκθέσει τους λόγους για τους οποίους έκρινε ότι τα στοιχεία αυτά δεν ήταν ικανά να θέσουν εν αμφιβόλω την εκτίμησή του ότι η Carpatair και η Wizz Air ήταν ανταγωνίστριες, πράγμα το οποίο δεν έπραξε. Ως εκ τούτου, το ΓεΔΕΕ είχε παραβεί την υποχρέωση αιτιολογίας.

Δεύτερον, επί του εάν τα επίμαχα μέτρα επηρέαζαν ουσιωδώς την ανταγωνιστική θέση της Carpatair, το ΓεΔΕΕ βασίστηκε στο γεγονός ότι η Carpatair φέρεται να είχε διαφυγόν κέρδος λόγω της αδυναμίας της να επωφεληθεί από το επιβατικό κοινό που ταξίδευε από τον διεθνή αερολιμένα της Τιμισοάρα προς δύο προορισμούς της Βόρειας Ιταλίας. Το ΔΕΕ παρατήρησε, όμως, ότι η Carpatair δεν είχε προβάλει τέτοιον ισχυρισμό με το δικόγραφο της προσφυγής. Με δεδομένο ότι ο προσφεύγων επωμίζεται το βάρος αποδείξεως των ισχυρισμών του, δεν ήταν καθήκον του ΓεΔΕΕ να συμπληρώσει την επιχειρηματολογία που είχε αναπτύξει η Carpatair με το δικόγραφο της προσφυγής της, αναζητώντας και εντοπίζοντας, στα συνημμένα έγγραφα, αποδεικτικά στοιχεία ικανά να τεκμηριώσουν το παραδεκτό της προσφυγής της εταιρείας αυτής. Επιπρόσθετα, το ΓεΔΕΕ δεν είχε αξιολογήσει τους ισχυρισμούς της Wizz Air και της ΑΙΤΤV που αμφισβητούσαν τον πραγματικό επηρεασμό των κερδών της Carpatair στις επίμαχες συνδέσεις. Ως εκ τούτου, το ΓεΔΕΕ είχε υποπέσει, εν προκειμένω, σε πλάνη περί το δίκαιο.

Τρίτον, όσον αφορά το εάν η θέση της Carpatair ήταν ιδιαίτερη, γεγονός που τη διέκρινε έναντι των λοιπών αεροπορικών εταιρειών που δραστηριοποιούνταν στον αερολιμένα της Τιμισοάρα, το ΔΕΕ έκρινε πως το ΓεΔΕΕ δεν είχε αιτιολογήσει το σχετικό σκέλος. Οι υποτιθέμενες σχέσεις ανταγωνισμού μεταξύ της Wizz Air και της Carpatair δεν μπορούσαν να στηρίξουν τη διαπίστωση ότι η περίπτωση της Carpatair ήταν ιδιαίτερη, και, ως εκ τούτου, την εξατομίκευε

κατά τρόπο ανάλογο προς τον αποδέκτη της απόφασης, δηλαδή τη Ρουμανία. Υπό τις συνθήκες αυτές, η διαπίστωση ότι η λειτουργία του διεθνούς αερολιμένα της Τιμισοάρα ήταν επικεντρωμένη στις δραστηριότητες της Carpatair και ότι το 90% του κύκλου εργασιών της εταιρείας αυτής προερχόταν από τις δραστηριότητές της στον εν λόγω αερολιμένα δεν αρκεί για να αποδειχθεί ότι η Carpatair, η οποία δεν είχε αποδειχθεί πως ανταγωνιζόταν τη Wizz Air, θίγεται ατομικά από το τμήμα της απόφασης που αφορούσε τα επίμαχα μέτρα.

Κατόπιν τούτων, το ΔΕΕ έκρινε ότι το ΓεΔΕΕ δεν είχε αιτιολογήσει επαρκώς την ενεργητική νομιμοποίηση της Carpatair. Στη βάση αυτή, έκανε δεκτές τις αιτήσεις αναιρέσεως και ανέπεμψε την υπόθεση στο ΓεΔΕΕ για νέα κρίση.

III. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Επιμ.: Βασιλική-Ελένη Γκέκα

Κινητικότητα των φοιτητών στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus+

Νομοθεσία κράτους μέλους, η οποία συνεκτιμά για τον υπολογισμό του φόρου εισοδήματος του φορολογούμενου γονέα την επιχορήγηση Erasmus+, που έλαβε το εξαρτώμενο τέκνο του, αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης

προδικαστική παραπομπή – ιθαγένεια της Ένωσης – άρθρο 21 παρ. 1 ΣΛΕΕ – δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και ελεύθερης διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών – φορολογική νομοθεσία – φόρος εισοδήματος – υπολογισμός του ποσού της βασικής προσωπικής έκπτωσης για το εξαρτώμενο τέκνο που έλαβε οικονομική στήριξη για την κινητικότητα για εκπαιδευτικούς σκοπούς στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus+ – Κανονισμός (ΕΕ) 1288/2013 – φορολόγηση των επιχορηγήσεων για τη στήριξη της κινητικότητας των φυσικών προσώπων που αφορά ο εν λόγω Κανονισμός – περιορισμός στην ελεύθερη κυκλοφορία – αναλογικότητα

ΔΕΕ C-277/23, Ministarstvo financija (Bourse Erasmus+), 16.01.2025, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: I. Jarukaitis, Εισηγητής: Z. Csehi, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2025:18 – Προδικαστική παραπομπή

Στην υπόθεση C-277/23, το πέμπτο τμήμα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής: ΔΕΕ) ασχολήθηκε με τη φορολογική μεταχείριση της επιχορήγησης Erasmus+, υπό το πρίσμα της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής των φοιτητών (άρθρα 20, 21 και 165 παρ. 2 της ΣΛΕΕ).

Πιο συγκεκριμένα, ένας φοιτητής από την Κροατία έλαβε οικονομική ενίσχυση στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus+ για σπουδές στη Φινλανδία κατά το ακαδημαϊκό έτος 2014-2015. Η επιχορήγηση Erasmus+ αποσκοπεί να καλύψει τη διαφορά του κόστους διαβίωσης ανάμεσα στη χώρα προέλευσης και στη χώρα προορισμού. Σημειωτέον, η Φινλανδία ανήκει στις χώρες με υψηλό κόστος διαβίωσης, ενώ η Κροατία στις χώρες με χαμηλό.

Σύμφωνα με τον κροατικό νόμο περί φορολογίας εισοδήματος, η επιχορήγηση Erasmus+ απαλλάσσεται από τον φόρο εισοδήματος. Εντούτοις, λαμβάνεται υπόψιν για τον υπολογισμό της έκπτωσης από τον φόρο εισοδήματος που δικαιούται ένας γονέας για τα εξαρτώμενα τέκνα του. Ειδικότερα, κατά το άρθρο 36 του κροατικού νόμου περί φορολογίας εισοδήματος, ένας γονέας δικαιούται φορολογικής ελάφρυνσης από τον φόρο εισοδήματος κατά ορισμένο ποσοστό για τα εξαρτώμενα τέκνα του, υπό την προϋπόθεση ότι το εισόδημα των τέκνων (ακόμη και το απαλλασσόμενο) δεν υπερβαίνει ένα ορισμένο όριο.

Εν προκειμένω, όταν η μητέρα του Κροάτη φοιτητή, Ε.Ρ. (εφεξής: προσφεύγουσα), κλήθηκε να πληρώσει τον φόρο εισοδήματος για το φορολογικό έτος του 2014, η αρμόδια φορολογική αρχή την ενημέρωσε ότι δεν δικαιούνταν έκπτωση από τον φόρο εισοδήματος για το εξαρτώμενο τέκνο της, καθώς είχε εισπράξει ποσά που υπερέβαιναν το ανώτατο προβλεπόμενο από την εθνική νομοθεσία όριο. Κατά της πράξης βεβαίωσης φόρου, η προσφεύγουσα άσκησε διοικητική ένσταση ενώπιον του ανεξάρτητου τμήματος δευτεροβάθμιων διοικητικών διαδικασιών του Υπουργείου Οικονομικών της Κροατίας. Τόσο η διοίκηση, όσο και το

πρωτοβάθμιο και το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, που επιλήφθηκαν της υποθέσεως, δεν αναγνώρισαν το δικαίωμά της σε έκπτωση από τον φόρο εισοδήματος για το εξαρτώμενο τέκνο της. Έτσι, η προσφεύγουσα άσκησε συνταγματική προσφυγή ενώπιον του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Κροατίας (εφεξής: αιτούν δικαστήριο), το οποίο, θεωρώντας ότι η διαφορά άπτεται του ενωσιακού δικαίου, την παρέπεμψε στο ΔΕΕ.

Το αιτούν δικαστήριο, με τα δύο προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε, ζητούσε κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί εάν τα άρθρα 18, 20, 21 και 165 παρ. 2, δεύτερη περίπτωση, της ΣΛΕΕ, καθώς και το άρθρο 67 του Κανονισμού 883/2004 για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας γονέας στερείται του φορολογικού πλεονεκτήματος έκπτωσης του φόρου εισοδήματος, ως προς εξαρτώμενο τέκνο του, που έλαβε οικονομική στήριξη για την κινητικότητα Erasmus+. Παράλληλα, το αιτούν δικαστήριο επικαλέστηκε έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη της Κροατίας, σύμφωνα με την οποία η επίμαχη εθνική ρύθμιση έχει αποτρέψει φοιτητές και φοιτήτριες από την Κροατία να μετακινηθούν για σπουδές σε άλλη χώρα στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus+.

Πριν εισέλθει στην ουσία των προδικαστικών ερωτημάτων, το ΔΕΕ εξέτασε την ένσταση απαραδέκτου που προβλήθηκε. Κατά την Κροατική Κυβέρνηση, η διαφορά ήταν «αμιγώς εσωτερική», καθώς αφορούσε τον υπολογισμό της άμεσης φορολογίας που ρυθμίζεται αποκλειστικά από το εθνικό δίκαιο. Σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς της Κροατικής Κυβέρνησης, το ΔΕΕ θεώρησε τα προδικαστικά ερωτήματα παραδεκτά. Πράγματι, όπως εξέθεσε το αιτούν δικαστήριο, μια υπόθεση που πραγματεύεται την επίδραση που μπορεί να έχει η συμμετοχή του τέκνου σε ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα (όπως το Erasmus+) στη φορολογική μεταχείριση του γονέα δεν μπορεί να θεωρηθεί «αμιγώς εσωτερική».

Προχωρώντας στην ουσία της υποθέσεως, το ΔΕΕ, αρχικά, έκρινε ότι το άρθρο 67 του Κανονισμού 883/2004 δεν εφαρμόζεται, εν προκειμένω, καθώς η επίμαχη κροατική νομοθεσία αφορά φορολογικό πλεονέκτημα έκπτωσης από τον φόρο εισοδήματος και όχι «οικογενειακή παροχή» σε χρήμα, σύμφωνα με τα οριζόμενα στον Κανονισμό. Κατά παρόμοιο τρόπο, το ΔΕΕ απέκλεισε την εφαρμογή του άρθρου 18 της ΣΛΕΕ και της γενικής ρήτρας περί απαγόρευσης των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας. Στην προκειμένη περίπτωση, δεν υφίστανται δύο ίδιες καταστάσεις που τυγχάνουν διαφορετικής μεταχείρισης. Πράγματι, η κατάσταση της προσφεύγουσας δεν είναι συγκρίσιμη ούτε με αυτή των γονέων που τα παιδιά τους δεν έλαβαν καθόλου χρηματοδότηση Erasmus+ ούτε με αυτή των γονέων που τα παιδιά τους έλαβαν μεν χρηματοδότηση, αλλά η μετακίνηση έγινε σε κράτη με χαμηλό ή μεσαίο κόστος διαβίωσης.

Κατόπιν των ανωτέρω, το ΔΕΕ εξέτασε τη συμβατότητα της επίμαχης εθνικής ρύθμισης με το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών (άρθρα 20 και 21 της ΣΛΕΕ) υπό το πρίσμα των στόχων της Ένωσης που ευνοούν την κινητικότητα φοιτητών για εκπαιδευτικούς σκοπούς (άρθρο 165 παρ. 2, δεύτερη περίπτωση, της ΣΛΕΕ).

Προκαταρκτικά, όσον αφορά τον ισχυρισμό της Κροατικής Κυβέρνησης ότι η προσφεύγουσα δεν άσκησε η ίδια το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής και, επομένως, δεν δικαιούται να το επικαλεστεί, το ΔΕΕ έκρινε ότι, δεδομένης της επιλογής του εθνικού νομοθέτη να συνυπολογίσει τα εισοδήματα του εξαρτώμενου τέκνου στη φορολογική μεταχείριση του γονέα, τόσο ο φορολογούμενος γονέας, όσο και το τέκνο μπορούν να επικαλεστούν το άρθρο 21 της ΣΛΕΕ. Επομένως, ερευνητέο είναι, ακολούθως, το κατά πόσον υφίσταται περιορισμός του επίμαχου δικαίωματος.

Καταρχάς, το ΔΕΕ αναγνώρισε ότι επί άμεσης φορολογίας η αποκλειστική αρμοδιότητα ανήκει στα κράτη μέλη. Εντούτοις, η συμμετοχή τους στο πρόγραμμα Erasmus+ συνοδεύεται από τη συνακόλουθη υποχρέωσή τους να ρυθμίζουν τη φορολογική μεταχείριση της επιχορήγησης Erasmus+ κατά τέτοιον τρόπο, ώστε να μην συνεπάγεται αδικαιολόγητο περιορισμό του δικαιώματος κυκλοφορίας και διαμονής. Στην προκειμένη περίπτωση, αν και η επιχορήγηση δεν φορολογούνταν ευθέως, εντούτοις το ύψος της λήφθηκε υπόψιν για τη στέρηση από τη μητέρα του φορολογικού πλεονεκτήματος έκπτωσης από τον φόρο εισοδήματος. Επομένως, η επίμαχη εθνική ρύθμιση συνιστά περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής.

Τέλος, το ΔΕΕ εξέτασε εάν ένας τέτοιος περιορισμός, όπως ο επίμαχος, δύναται να δικαιολογηθεί από την πλευρά του ενωσιακού δικαίου, ήτοι εάν εξυπηρετεί σκοπό γενικού συμφέροντος (νομιμότητα) και εάν τηρεί την αρχή της αναλογικότητας (καταλληλότητα και εν στενή εννοία αναλογικότητα). Το ΔΕΕ ενέκρινε τη νομιμότητα των επίμαχων εθνικών διατάξεων, αναγνωρίζοντας ότι σκοπός τους ήταν η εξακρίβωση της πραγματικής φοροδοτικής ικανότητας των γονέων και η παροχή φορολογικών ελαφρύνσεων σε εκείνους που επιβαρύνονται πράγματι με τη συντήρηση των τέκνων τους. Ωστόσο, οι εθνικές διατάξεις δεν πληρούσαν το κριτήριο της καταλληλότητας, δηλαδή δεν ήταν ικανές κατά τρόπο συνεπή και συστηματικό να εξακριβώσουν την πραγματική φοροδοτική ικανότητα των γονέων. Με απλά λόγια, οι κροατικές αρχές δεν έλαβαν υπόψιν ότι η επιχορήγηση Erasmus+ προοριζόταν να καλύψει τα επιπλέον έξοδα που επωμίστηκε η προσφεύγουσα λόγω της διαφοράς του κόστους διαβίωσης ανάμεσα στην Κροατία και τη Φινλανδία και δεν αύξησε πράγματι τη φοροδοτική της ικανότητα. Κατά την κρίση του ΔΕΕ, μάλιστα, οι επίμαχες εθνικές διατάξεις θα μπορούσαν να έχουν και τα αντίθετα από τα διακηρυττόμενα αποτελέσματα, δηλαδή την πρόσθετη επιβάρυνση των γονέων αντί για την ελάφρυνση.

Εν κατακλείδι, τα άρθρα 20, 21 και 165 παρ. 2, δεύτερη περίπτωση, της ΣΛΕΕ έχουν την έννοια ότι απαγορεύουν εθνική ρύθμιση, η οποία συνεκτιμά για τον υπολογισμό της έκπτωσης του φόρου εισοδήματος του φορολογούμενου γονέα την επιχορήγηση Erasmus+ που έλαβε το εξαρτώμενο τέκνο του.

IV. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Επιμ.: Βασιλική-Ελένη Γκέκα

Υπηρεσίες μεσιτείας ακινήτων

Εθνική ρύθμιση, που προβλέπει ανώτατο όριο μεσιτικής προμήθειας, κατά την αγορά, πώληση ή μίσθωση ακινήτου, δεν αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης. Εναπόκειται, όμως, στο εθνικό δικαστήριο να κρίνει την αναλογικότητα της ρύθμισης.

προδικαστική παραπομπή – ελευθερία εγκαταστάσεως – υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά – Οδηγία 2006/123/ΕΚ – άρθρο 15 παρ. 2 και 3 – καθοριζόμενες ανώτατες τιμές – πάροχος υπηρεσιών μεσιτείας ακινήτων – εθνική ρύθμιση προβλέπουσα ανώτατο όριο στην προμήθεια που χρεώνεται για τις υπηρεσίες μεσιτείας που αφορούν την πώληση ή τη μίσθωση ακινήτου από φυσικό πρόσωπο – αναλογικότητα – άρθρα 16 και 38 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – επιχειρηματική ελευθερία – προστασία των καταναλωτών

ΔΕΕ C-674/23, AEON NEPREMIČNINE κ.λπ., 27.02.2024, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): Κ. Λυκούργος, Γεν. Εισαγγελέας: Α. Ράντος, ECLI:EU:C:2025:113 – Προδικαστική παραπομπή

Η παρούσα αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε από το Συνταγματικό Δικαστήριο της Σλοβενίας (εφεξής: αιτούν δικαστήριο), στο πλαίσιο ελέγχου της συνταγματικότητας της νομοθεσίας της Σλοβενίας για τις υπηρεσίες μεσιτείας ακινήτων, η οποία επιβάλλει ανώτατο όριο στην προμήθεια που εισπράττεται για τις εν λόγω υπηρεσίες κατά τη διαδικασία αγοράς, πώλησης ή μίσθωσης ακινήτου.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον επίμαχο νόμο, η μεσιτική προμήθεια δεν επιτρέπεται - επί ποινή ακυρότητας της σύμβασης μεσιτείας- να υπερβαίνει το 4% της συμβατικής τιμής για αγορές και πωλήσεις. Αντιστοίχως, για τις συμβάσεις μίσθωσης δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει το 4% του μηνιαίου μισθώματος πολλαπλασιαζόμενου επί τη διάρκεια της μίσθωσης και, σε κάθε περίπτωση, μέχρι του ύψους του μηνιαίου μισθώματος. Η συνταγματικότητα του εν λόγω νόμου τέθηκε υπό αμφισβήτηση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου από διάφορες μεσιτικές εταιρείες (AEON NEPREMIČNINE κ.λπ., STAN nepremičnine) και από το Εθνικό Συμβούλιο της Δημοκρατίας της Σλοβενίας.

Από τη μεριά του, το αιτούν δικαστήριο, εκτιμώντας ότι η διαφορά άπτεται του ενωσιακού δικαίου, υπέβαλε δύο προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

(εφεξής: ΔΕΕ). Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο ζητούσε κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί εάν οι εθνικές απαιτήσεις για τις μεσιτικές αμοιβές, κατά πρώτον, στις αγοραπωλησίες και, κατά δεύτερον, στις μισθώσεις ακινήτων, όπως περιγράφηκαν ανωτέρω, ευθυγραμμίζονται με τα άρθρα 7, 16 και 38 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής: Χάρτης), σε συνδυασμό με τις θεμελιώδεις ελευθερίες των άρθρων 49 και 56 ΣΛΕΕ, όπως εξειδικεύονται από την Οδηγία 2006/123/ΕΚ και το άρθρο 15 αυτής, σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά (εφεξής: Οδηγία για τις υπηρεσίες). Μάλιστα, το αιτούν δικαστήριο επισήμανε ότι η αίτηση αφορά περιπτώσεις κατά τις οποίες το ακίνητο είναι μονοκατοικία, διαμέρισμα ή οικιστική μονάδα και δεν προορίζεται για επαγγελματική ή επιχειρηματική στέγη.

Προκαταρκτικώς, το ΔΕΕ κλήθηκε να απαντήσει στην ένσταση αναρμοδιότητας που προβλήθηκε από μία εκ των μεσιτικών εταιρειών (STAN nepremijnine). Ειδικότερα, η εταιρεία υποστήριξε ότι μόνο το Συνταγματικό Δικαστήριο της Σλοβενίας είναι αρμόδιο να αποφανθεί για την υπόθεση, βάσει του σλοβενικού Συντάγματος. Άλλωστε, ακόμη και μετά την έκδοση απόφασης του ΔΕΕ, το ζήτημα της συνταγματικότητας θα παραμένει εκκρεμές, παρά την ανάγκη ταχείας επίλυσης της διαφοράς.

Επ' αυτού, το ΔΕΕ απάντησε ότι η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, κυρίως του άρθρου 15 της Οδηγίας για τις υπηρεσίες. Στο πλαίσιο του μηχανισμού του άρθρου 267 της ΣΛΕΕ, τα εθνικά δικαστήρια είναι αυτά που καθορίζουν την αναγκαιότητα και τη λυσιτέλεια της προδικαστικής παραπομπής. Ως εκ τούτου, το ΔΕΕ υποχρεούται να απαντήσει στα υποβληθέντα ερωτήματα, ανεξαρτήτως των εσωτερικών διαδικασιών συνταγματικού ελέγχου ή της ανάγκης για ταχεία επίλυση της διαφοράς από το αιτούν δικαστήριο. Συνεπώς, το ΔΕΕ είναι αρμόδιο να επιληφθεί της αιτήσεως.

Ακολούθως, το ΔΕΕ προχώρησε στη συνένωση των προδικαστικών ερωτημάτων και στην εξέτασή τους σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ. 3 της Οδηγίας για τις υπηρεσίες υπό το πρίσμα των άρθρων 38 (προστασία των καταναλωτών) και 16 (επιχειρηματική ελευθερία) του Χάρτη. Ως προς το άρθρο 7 του Χάρτη (σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής), θεωρήθηκε ότι δεν έχει εφαρμογή εν προκειμένω, καθώς έχει κριθεί ότι πεδίο εφαρμογής της διάταξης είναι η προστασία της ήδη αποκτηθείσας κατοικίας, και όχι της μέλλουσας.

Το ΔΕΕ υπενθύμισε ότι, σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ. 3 της Οδηγίας για τις υπηρεσίες, τα κράτη μέλη οφείλουν να ελέγχουν εάν εθνικές απαιτήσεις, όπως οι επίμαχες, πληρούν τις ακόλουθες προϋποθέσεις: 1) δεν εισάγουν διακρίσεις βάσει ιθαγένειας ή έδρας της επιχείρησης, 2) δικαιολογούνται από επιτακτικό λόγο δημοσίου συμφέροντος, και 3) είναι αναλογικές, δηλαδή είναι κατάλληλες για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, χωρίς να υπερβαίνουν το αναγκαίο μέτρο και χωρίς να υφίστανται άλλα λιγότερο περιοριστικά μέτρα.

Το ΔΕΕ έκρινε ότι οι δύο πρώτες προϋποθέσεις πληρούνται, καθώς το ανώτατο όριο προμήθειας ισχύει για όλες τις μεσιτικές εταιρείες, ανεξαρτήτως έδρας, και μπορεί να δικαιολογηθεί για την προστασία των καταναλωτών και των στεγαστικών αναγκών των οικονομικά ασθενέστερων πολιτών. Ως προς την τρίτη προϋπόθεση, αυτή της αναλογικότητας, το ΔΕΕ έκρινε ότι το επίμαχο μέτρο είναι πράγματι κατάλληλο για την προστασία των καταναλωτών, διασφαλίζοντας διαφάνεια στις τιμές και αποτρέποντας υπερβολικές χρεώσεις, ενώ ταυτόχρονα διευκολύνει την πρόσβαση σε προσιτή στέγη, ιδιαίτερα για τα πιο ευάλωτα άτομα. Ωστόσο, το ανώτατο όριο προμήθειας εφαρμόζεται αδιακρίτως, χωρίς να περιορίζεται αποκλειστικά στην προστασία των πιο ευάλωτων ατόμων. Αυτό ενδέχεται να υποδηλώνει υπέρβαση του αναγκαίου μέτρου, εάν και, κατά το ΔΕΕ, η αναλογικότητα δεν αποκλείει τη γενικότερη ωφέλεια για όλους τους καταναλωτές. Τέλος, εξετάστηκε εάν υπάρχουν άλλες εναλλακτικές λύσεις λιγότερο περιοριστικές, όπως η αύξηση των κοινωνικών κατοικιών ή η επιδότηση ενοικίου.

Κατά την κρίση του ΔΕΕ, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να αποφασίσει σχετικά με την μη υπέρβαση του αναγκαίου μέτρου ή με την ύπαρξη άλλων λύσεων που θα μπορούσαν να πετύχουν το ίδιο αποτέλεσμα. Ιδίως, το αιτούν δικαστήριο οφείλει να εξετάσει, μεταξύ άλλων, εάν το εν λόγω μέτρο θα μπορούσε να εφαρμοστεί ειδικώς στους ευάλωτους καταναλωτές,

καθώς και εάν οι μεσιτικές εταιρείες διατηρούν τη δυνατότητα κάλυψης των εξόδων τους και επίτευξης ενός εύλογου κέρδους.

V. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Επιμ.: Βασιλική-Ελένη Γκέκα

Ανεξαρτησία και ακεραιότητα του δικηγορικού επαγγέλματος

Εθνική νομοθεσία, που απαγορεύει σε αμιγώς επενδυτικές εταιρείες να συμμετέχουν ως εταίροι σε δικηγορικές εταιρείες, δεν παραβιάζει το ενωσιακό δίκαιο

προδικαστική παραπομπή – άρθρο 49 ΣΛΕΕ – ελευθερία εγκαταστάσεως – άρθρο 63 ΣΛΕΕ – ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων – προσδιορισμός της εφαρμοστέας ελευθερίας κυκλοφορίας – υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά – Οδηγία 2006/123/EK – άρθρο 15 – απαιτήσεις όσον αφορά την κατοχή του κεφαλαίου εταιρείας – συμμετοχή αμιγώς χρηματοοικονομικού επενδυτή στο κεφάλαιο επαγγελματικής εταιρείας δικηγόρων – ανάκληση της άδειας άσκησης δικηγορικού επαγγέλματος της εν λόγω εταιρείας λόγω της συμμετοχής αυτής – περιορισμός της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων – δικαιολογητικοί λόγοι αντλούμενοι από την προστασία της ανεξαρτησίας των δικηγόρων και των αποδεκτών νομικών υπηρεσιών – αναγκαιότητα – αναλογικότητα

ΔΕΕ C-295/23, Halmer Rechtsanwaltsgesellschaft, 19.12.2024, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: M. Gavalec, Γεν. Εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona, ECLI:EU:C:2024:1037 – Προδικαστική παραπομπή

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής: ΔΕΕ) στην υπόθεση C-295/23 ασχολήθηκε με την πρόβλεψη του γερμανικού δικαίου κατά την οποία μόνο δικηγόροι ή άλλοι συναφείς επαγγελματίες μπορούν να κατέχουν μερίδια σε δικηγορική εταιρεία. Ειδικότερα, το ΔΕΕ εξέτασε τη συμβατότητα της ανωτέρω εθνικής απαίτησης με την ελευθερία εγκατάστασης (άρθρο 49 της ΣΛΕΕ), υπό το πρίσμα της Οδηγίας 2006/123/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά (εφεξής: Οδηγία 2006/123/EK), και την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων (άρθρο 63 παρ. 1 της ΣΛΕΕ).

Πιο συγκεκριμένα, η προσφεύγουσα, Halmer Rechtsanwaltsgesellschaft (εφεξής: HR) ήταν δικηγορική εταιρεία περιορισμένης ευθύνης, εγγεγραμμένη στον καθ' ού Δικηγορικό Σύλλογο του Μονάχου (εφεξής: καθ' ού / Δικηγορικός Σύλλογος). Διαχειριστής και μοναδικός εταίρος της ήταν αρχικά ο Daniel Halmer, δικηγόρος στο επάγγελμα. Περίπου έναν χρόνο μετά τη σύστασή της, το 51% των εταιρικών μεριδίων της HR μεταβιβάστηκε σε μία εταιρεία περιορισμένης ευθύνης του αυστριακού δικαίου, με την επωνυμία SIVE Beratung und Beteiligung GmbH (εφεξής: SIVE). Παράλληλα, τροποποιήθηκε το καταστατικό της HR, προκειμένου η διαχείρισή της να ασκείται αποκλειστικά από δικηγόρους.

Σύμφωνα με τον καθ' ού, η HR έπρεπε να διαγραφεί από τον Δικηγορικό Σύλλογο, καθώς η SIVE δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις του – ισχύοντα κατά τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης – Κώδικα Δικηγόρων (α. 59a επ.), κατά τον οποίον μόνο δικηγόροι ή πρόσωπα που ασκούν εξομοιούμενα με αυτούς επαγγέλματα μπορούν να είναι εταίροι δικηγορικής εταιρείας και, μάλιστα, οι δικηγόροι θα πρέπει να διατηρούν την πλειοψηφία των μεριδίων και ψήφων. Με τη σειρά της, η HR ενέμεινε στην απόφαση περί μεταβίβασης των εταιρικών μεριδίων στη SIVE και, έτσι, ο Δικηγορικός Σύλλογος προχώρησε στη διαγραφή της προσφεύγουσας. Ως εκ τούτου, η HR προσέφυγε κατά της απόφασης διαγραφής της ενώπιον του δικαστηρίου δικηγορικών υποθέσεων της Βαυαρίας (εφεξής: αιτούν δικαστήριο), με τον ισχυρισμό ότι οι επίμαχες προβλέψεις του Κώδικα Δικηγόρων αντιβαίνουν στο ενωσιακό δίκαιο.

Το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε συνολικά τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ. Εξ αυτών, το δεύτερο κρίθηκε ως υποθετικό και άρα απαράδεκτο. Επομένως, εξετάστηκαν το πρώτο, το τρίτο και το τέταρτο ερώτημα, τα οποία το ΔΕΕ συνένωσε σε ένα κοινό. Με αυτά,

το αιτούν δικαστήριο ζητούσε κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί εάν η εθνική πρόβλεψη για διαγραφή δικηγορικής εταιρείας από τον Δικηγορικό Σύλλογο, λόγω μη επιτρεπόμενης κατά τον Κώδικα Δικηγόρων μεταβίβασης μεριδίων, συνιστά παράνομο περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης, της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών.

Προκαταρκτικά, το ΔΕΕ έκρινε ότι η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, που επικαλείται το αιτούν δικαστήριο, δεν έχει εφαρμογή στη συγκεκριμένη υπόθεση, καθώς από τα πραγματικά περιστατικά συνάγεται ότι η SIVE δεν σκόπευε να δραστηριοποιηθεί στην παροχή νομικών υπηρεσιών στη Γερμανία. Επρόκειτο για καθαρά επενδυτική εταιρεία, χωρίς πρόθεση άσκησης της δικηγορίας.

Ακολούθως, δεδομένου ότι το αιτούν δικαστήριο παρέπεμψε τόσο στην ελευθερία εγκατάστασης όσο και στην ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων, το ΔΕΕ προχώρησε στον καθορισμό της θιγόμενης, εν προκειμένω, θεμελιώδους ελευθερίας. Όπως έχει κριθεί νομολογικά, εάν καμία από τις ελευθερίες δεν μπορεί να θεωρηθεί δευτερεύουσα σε σχέση με την άλλη, τότε εξετάζονται και οι δύο αυτοτελώς.

Κατά πάγια νομολογία, εάν η εθνική ρύθμιση αφορά απόκτηση μεριδίων, με σκοπό την άσκηση επιρροής και ελέγχου στην εταιρεία, τότε τίθεται ζήτημα εφαρμογής της ελευθερίας εγκατάστασης (άρθρο 49 της ΣΛΕΕ). Εάν, αντιθέτως, η εθνική ρύθμιση αφορά απόκτηση μεριδίων με μοναδικό σκοπό την υλοποίηση επένδυσης, τότε εφαρμοστέα κρίνεται η διάταξη του άρθρου 63 παρ. 1 της ΣΛΕΕ και η ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων.

Στην προκειμένη περίπτωση, η SIVE απέκτησε την πλειοψηφία των μεριδίων της HR, ωστόσο η απόκτηση αυτή συνοδεύτηκε από την παράλληλη τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας, ώστε η διαχείριση να παραμείνει σε όσους ασκούν το δικηγορικό επάγγελμα. Επομένως, κατά την κρίση του ΔΕΕ, η πρόβλεψη του Κώδικα Δικηγόρων περί απαγόρευσης απόκτησης μεριδίων σε δικηγορική εταιρεία, για πρόσωπα που δεν σχετίζονται με το δικηγορικό επάγγελμα, συνιστά περιορισμό τόσο της ελευθερίας εγκατάστασης, που συγκεκριμενοποιείται από τις ειδικότερες προβλέψεις της Οδηγίας 2006/123/EK, όσο και της ελεύθερης κυκλοφορίας κεφαλαίων.

Εν συνεχεία, το ΔΕΕ εξέτασε κατά πόσον οι περιορισμοί αυτοί δύνανται να δικαιολογηθούν, ήτοι είναι αναγκαίοι, πρόσφοροι και εν στενή εννοία αναλογικοί (άρθρο 15 παρ. 2 και 3 της Οδηγίας 2006/123/EK και άρθρο 63 της ΣΛΕΕ). Όσον αφορά το κριτήριο της αναγκαιότητας, η επίμαχη απαγόρευση αποσκοπεί στη διαφύλαξη της «ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας του δικηγορικού επαγγέλματος». Πράγματι, οι δικηγόροι, εν αντιθέσει με τους επενδυτές που στοχεύουν αποκλειστικά στο κέρδος, δεσμεύονται από Κώδικες Δεοντολογίας, που διασφαλίζουν την εύρυθμη απονομή της δικαιοσύνης και την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των εντολέων τους. Αλλωστε, η νομολογία του ΔΕΕ έχει χαρακτηρίσει ως επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος τόσο την προστασία των αποδεκτών των νομικών υπηρεσιών, όσο και την προσήκουσα άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος. Μάλιστα, η ανωτέρω απαγόρευση κρίνεται και πρόσφορη για να διασφαλίσει την πλήρη ανεξαρτησία των δικηγόρων, συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής, και την αποφυγή σύγκρουσης συμφερόντων.

Τέλος, ελλείπει εναρμόνισης σε επίπεδο Ένωσης των κανόνων που ρυθμίζουν το δικηγορικό επάγγελμα, τα κράτη μέλη έχουν τη διακριτική ευχέρεια να κρίνουν ότι η απόκτηση μετοχών από αμιγώς επενδυτική εταιρεία σε δικηγορική δύναται να θέσει σε κίνδυνο την ανεξαρτησία και ακεραιότητα του δικηγορικού επαγγέλματος, πόσο μάλλον όταν αποκτάται η πλειοψηφία του μετοχικού κεφαλαίου. Εξάλλου, το περιθώριο εκτίμησης των κρατών εκτείνεται και έως του σημείου να κρίνουν ότι η τροποποίηση του καταστατικού για να ανατεθεί η διαχείριση αποκλειστικά σε δικηγόρους δεν αρκεί για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας.

Ως εκ τούτου, το ΔΕΕ έκρινε ότι ο αποκλεισμός αμιγώς χρηματοοικονομικών επενδυτών από την απόκτηση μετοχών σε δικηγορική εταιρεία δεν αντιβαίνει ούτε στην ελευθερία

εγκατάστασης, ούτε στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, χάριν διασφάλισης της ανεξαρτησίας του δικηγορικού επαγγέλματος και της προστασίας των πολιτών.

VI. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Επιμ.: Ευάγγελος Εκμεκτσόγλου

Οργάνωση του χρόνου εργασίας – Ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών σε θέματα απασχόλησης

Αντίθεση του ενωσιακού δικαίου σε εθνική διάταξη που επιτρέπει την μη καταγραφή του χρόνου εργασίας οικιακών βοηθών από τον εργοδότη τους, γεγονός που επηρεάζει τον αντικειμενικό προσδιορισμό της χρονικής κατανομής των ωρών εργασίας τους και τις μισθολογικές τους απαιτήσεις

προδικαστική παραπομπή – κοινωνική πολιτική – προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων – οργάνωση του χρόνου εργασίας – ημερήσια και εβδομαδιαία ανάπαυση – άρθρο 31 παρ. 2 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Οδηγία 2003/88/EK – άρθρα 3, 5, 6, 16, 17, 19 και 22 – υποχρέωση εφαρμογής συστήματος για τη μέτρηση της διάρκειας του χρόνου εργασίας των οικιακών βοηθών – εξαίρεση – εθνική νομοθεσία η οποία προβλέπει απαλλαγή από την υποχρέωση καταγραφής του πραγματικού χρόνου εργασίας των οικιακών βοηθών

ΔΕΕ C-531/23, Loredas, 19.12.2024, Τμήμα έβδομο, Πρόεδρος (Εισηγητής): F. Biltgen, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2024:1050 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία της Οδηγίας 2003/88/EK σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας, των Οδηγιών 2010/41/ΕΕ, 2006/54/EK, 2000/78/EK για την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών και την απαγόρευση των διακρίσεων στην εργασία, και των άρθρων 20, 21 και 31 παρ. 2 του ΧΘΔ, που κατοχυρώνουν επίσης την απαγόρευση των διακρίσεων και τις δίκαιες συνθήκες εργασίας.

Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, η HJ, οικιακή βοηθός, άσκησε αγωγή κατά των εργοδοτών της με αίτημα να αναγνωριστεί ως καταχρηστική η από τις 17 Φεβρουαρίου 2021 απόλυσή της, καθώς και να της καταβληθούν οι αποδοχές της που αντιστοιχούσαν σε υπερωριακή εργασία και σε ημέρες μη ληφθείσας άδειας, εκθέτοντας το εβδομαδιαίο ωράριο εργασίας της και τον ακαθάριστο μηνιαίο μισθό της. Το πρωτοβάθμιο ισπανικό δικαστήριο αναγνώρισε ότι η απόλυσή της ήταν πράγματι καταχρηστική, ωστόσο έκρινε πως η ενάγουσα δεν είχε αποδείξει πλήρως τον αριθμό των ωρών εργασίας της και τα ποσά που ζητούσε, λαμβάνοντας υπόψιν και το γεγονός ότι οι εργοδότες της δεν διέθεταν ημερήσια αρχεία καταγραφής του χρόνου εργασίας της. Η μη καταγραφή εν προκειμένω επιτρεπόταν βάσει του βασιλικού διατάγματος 1620/2011, το οποίο απαλλάσσει ορισμένους εργοδότες, μεταξύ άλλων και τα νοικοκυριά, από την υποχρέωση καταγραφής του πραγματικού χρόνου εργασίας του προσωπικού που απασχολούν.

Η HJ άσκησε έφεση ενώπιον του Tribunal Superior de Justicia del País Vasco, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο είχε αμφιβολίες για το κατά πόσον το προαναφερθέν διάταγμα ήταν σύμφωνο με το δίκαιο της Ένωσης και, συγκεκριμένα, τόσο με την Οδηγία 2003/88 αναφορικά με το ζήτημα της καταγραφής του χρόνου εργασίας της HJ, όσο και με τα άρθρα 20 και 21 του ΧΘΔ και τις Οδηγίες 2006/54, 2000/78 και 2010/41, δεδομένου ότι οι οικιακοί βοηθοί αποτελούν μια γυναικοκρατούμενη κατηγορία εργαζομένων, με αποτέλεσμα να τίθεται ζήτημα έμμεσης διάκρισης λόγω της διαφορετικής μεταχείρισης ως προς την καταγραφή του χρόνου εργασίας. Συνεκόλουθα, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε από το ΔΕΕ να διευκρινίσει το αν οι παραπάνω Οδηγίες και ο Χάρτης αντίκεινται στην κρίσιμη διάταξη του βασιλικού διατάγματος που απαλλάσσει τον εργοδότη από την υποχρέωση τήρησης αρχείου του χρόνου εργασίας εργαζομένης.

Το ΔΕΕ τόνισε αρχικά ότι το (ιδιαίτερα σημαντικό για την ΕΕ) δικαίωμα των εργαζομένων σε περιορισμό της μέγιστης διάρκειας εργασίας και σε ημερήσιες και εβδομαδιαίες περιόδους

ανάπαυσης κατοχυρώνεται στον ΧΘΔ και εξειδικεύεται από τις διατάξεις της Οδηγίας 2003/88, οι οποίες πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα του πρώτου. Η εν λόγω Οδηγία, σύμφωνα με το Δικαστήριο, υποχρεώνει τα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν ορισμένες ελάχιστες περιόδους ανάπαυσης των εργαζομένων και την μη υπέρβαση ενός μέγιστου εβδομαδιαίου χρονικού ορίου απασχόλησης, προκειμένου να διασφαλίζεται η αποτελεσματική προστασία της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων. Σε κάθε περίπτωση, η ενσωμάτωση της Οδηγίας αυτής στο εσωτερικό των κρατών μελών, στη βάση του περιθωρίου εκτίμησης που παρέχει, δεν πρέπει να προσβάλλει τον πυρήνα των αντίστοιχων δικαιωμάτων έτσι όπως κατοχυρώνονται στον ΧΘΔ, όπως για παράδειγμα με την παροχή της δυνατότητας στον εργοδότη να περιορίσει τα δικαιώματα του εργαζομένου, ο οποίος αποτελεί το ασθενέστερο μέρος σε μια σύμβαση εργασίας. Επιπλέον, αναφέρθηκε σε παλαιότερή του απόφαση (C-55/18, CCOO), κατά την οποία είχε κρίνει ότι η σχετική ισπανική ρύθμιση εκείνης της περιόδου αντέβαινε στο δίκαιο της Ένωσης, καθώς επέτρεπε στους εργοδότες να μην εφαρμόζουν σύστημα μέτρησης του ημερήσιου χρόνου εργασίας κάθε εργαζομένου, διάταξη που στη συνέχεια τροποποιήθηκε από την Ισπανική Κυβέρνηση. Η τροποποίηση αυτή, που πλέον υποχρεώνει τους εργοδότες να καταγράφουν τον χρόνο εργασίας των εργαζομένων τους, καταλαμβάνει, σύμφωνα με την Κυβέρνηση, και τον κλάδο των οικιακών βοηθών. Ωστόσο, όπως ανέφερε το ΔΕΕ, δεν εξετάζεται στο πλαίσιο της προδικαστικής παραπομπής μόνο η ίδια η ύπαρξη της κρίσιμης διάταξης, αλλά και η ερμηνεία που δίνεται σε αυτή από τα εθνικά δικαστήρια και η διοικητική πρακτική που την ακολουθεί.

Με βάση τις διατυπώσεις αυτές, το Δικαστήριο έκρινε ότι η επίμαχη εθνική ρύθμιση του βασιλικού διατάγματος δεν συνάδει σαφέστατα με τις προαναφερόμενες ενωσιακές Οδηγίες, ιδίως όσον αφορά τη νομολογική της ερμηνεία και τη σχετική με αυτή διοικητική πρακτική. Αντίθετα, δεν απαγορεύονται καταρχήν τυχόν παρεκκλίσεις από τη γενική υποχρέωση καταγραφής του χρόνου εργασίας των οικιακών μισθωτών, εφόσον όμως εξασφαλίζονται στους εργαζομένους αποτελεσματικά μέσα ικανά να διασφαλίσουν την τήρηση των κανόνων αυτών.

Παράλληλα, αναφορικά με την πιθανή έμμεση διάκριση λόγω φύλου, το ΔΕΕ, αναφερόμενο σε παλαιότερη νομολογία του, στην οποία είχε διαπιστωθεί το γεγονός ότι οι οικιακές βοηθοί είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία γυναίκες (C-389/20, TGSS), τόνισε ότι μια εθνική ρύθμιση που επιτρέπει στον εργοδότη να μην καταγράφει τον χρόνο εργασίας των εργαζομένων του θα έθετε τις γυναίκες εργαζόμενες σε ιδιαίτερα μειονεκτική θέση σε σχέση με τους άνδρες εργαζομένους. Συνεπώς, μια τέτοια κατάσταση αποτελεί έμμεση διάκριση λόγω φύλου, εκτός αν δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους, όπως κάποιον σκοπό κοινωνικής πολιτικής που είναι συμβατός με τις Συνθήκες, εξυπηρετεί το γενικό συμφέρον και σέβεται την αρχή της αναλογικότητας. Η πλήρωση των στοιχείων αυτών ή, αντίθετα, η διαπίστωση της ύπαρξης έμμεσης διάκρισης εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο.

VII. ΧΩΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Επιμ.: Έλλη Τσιτσιπά

Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις

Δικαίωμα αποτελεσματικής ένδικης προστασίας: Εθνική ρύθμιση που εξαρτά την αναγνώριση του δικαιώματος σε νέα δίκη από την υποβολή αίτησης επανάληψης της ποινικής διαδικασίας σε δικαστική αρχή ενώπιον της οποίας πρέπει να εμφανιστεί ο ερήμην δικασθείς

προδικαστική παραπομπή – δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – Οδηγία (ΕΕ) 2016/343 – δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του – άρθρο 8 παρ. 2 – δίκη που οδηγεί σε ερήμην καταδικαστική ή αθωωτική απόφαση – προϋποθέσεις – άρθρο 8 παρ. 4 – υποχρέωση ενημέρωσης του ερήμην δικασθέντος σχετικά με τα διαθέσιμα μέσα ένδικης προστασίας – άρθρο 9 – δικαίωμα σε νέα δίκη ή άλλο μέσο ένδικης προστασίας που επιτρέπει την επί της ουσίας επανεξέταση της υπόθεσης και που ενδέχεται να οδηγήσει σε ανατροπή της αρχικής απόφασης – άρθρο 10 παρ. 1 – δικαίωμα αποτελεσματικής ένδικης προστασίας – εθνική

ρύθμιση που εξαρτά την αναγνώριση του δικαιώματος σε νέα δίκη από την υποβολή αίτησης επανάληψης της ποινικής διαδικασίας σε δικαστική αρχή ενώπιον της οποίας πρέπει να εμφανιστεί ο ερήμην δικασθείς

ΔΕΕ C-400/23, VB II (Information sur le droit à un nouveau procès), 16.01.2025, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): Κ. Λυκούργος, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2025:14 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 8 παρ. 4, του άρθρου 9 και του άρθρου 10 παρ. 1 της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/343, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Sofiyski gradski sad (πλημμελειοδικείο Σόφιας, Βουλγαρία) στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών κατά του VB για πράξεις που ενδέχεται να συνιστούν ποινικά αδικήματα επισύροντα στερητικές της ελευθερίας ποινές.

Η υπόθεση αφορά τον VB, ο οποίος διώκεται ποινικά στη Βουλγαρία για σοβαρά αδικήματα, περιλαμβανομένης της συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση, της διακίνησης ναρκωτικών και της οπλοκατοχής. Καθώς δεν κατέστη δυνατή η επίσημη κοινοποίηση των κατηγοριών, ούτε η ενημέρωσή του για τη δίκη, οι διαδικασίες διεξήχθησαν ερήμην, χωρίς να πληρούνται οι όροι του άρθρου 8 παρ. 2 της Οδηγίας 2016/343 για το τεκμήριο αθωότητας. Το αρμόδιο βουλγαρικό δικαστήριο ζήτησε διευκρινίσεις από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) ως προς την εφαρμογή της Οδηγίας, ιδίως σχετικά με το εάν ο VB πρέπει να ενημερωθεί, κατά τη σύλληψή του, για την καταδίκη του, καθώς και για τα δικονομικά του δικαιώματα.

Το ζήτημα εστιάζεται στην επάρκεια της βουλγαρικής ρύθμισης, η οποία δεν επιβάλλει την κοινοποίηση της ερήμην απόφασης ούτε παρέχει σαφή και προσβάσιμα ένδικα μέσα για νέα δίκη ή αναίρεση. Επιπλέον, εγείρονται ζητήματα αναλογικότητας, αφού η δυνατότητα επανάληψης της διαδικασίας εξαρτάται από την τελεσιδικία της απόφασης και την αυτοπρόσωπη παρουσία του καταδικασθέντος. Το ΔΕΕ καλείται να αποσαφηνίσει εάν το ισχύον καθεστώς συνάδει με τις απαιτήσεις της Οδηγίας 2016/343 και το άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ για την αποτελεσματική δικαστική προστασία.

Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται επίσης εάν η έννοια της «απόφασης» στο άρθρο 8 της Οδηγίας περιλαμβάνει και τις αθωωτικές αποφάσεις, και αν είναι αναγκαία η ακρόαση του συνηγόρου του ερήμην κατηγορούμενου πριν την έκδοση της απόφασης. Τέλος, εκφράζει ανησυχία ότι η ελλιπής συμμόρφωση της εθνικής νομοθεσίας με την Οδηγία μπορεί να δυσχεράνει τη δικαστική συνεργασία και την εκτέλεση ευρωπαϊκών ενταλμάτων σύλληψης.

Αρχικά, το Δικαστήριο καλείται να ερμηνεύσει το άρθρο 8 παρ. 4, δεύτερη περίοδος, και το άρθρο 9 της Οδηγίας 2016/343, στο πλαίσιο έκδοσης ερήμην καταδικαστικών αποφάσεων σε ποινικές διαδικασίες, και να αποσαφηνίσει το κατά πόσον η εν λόγω Οδηγία επιβάλλει την αυτόματη αναγνώριση του δικαιώματος σε νέα δίκη ή εάν τα κράτη μέλη διατηρούν διακριτική ευχέρεια να καθορίσουν σχετικές δικονομικές ρυθμίσεις, υπό τον όρο ότι τηρούνται οι αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.

Η Οδηγία δεν αποκλείει την ύπαρξη εθνικού συστήματος που επιτρέπει στον ερήμην καταδικασθέντα να ζητήσει νέα δίκη υποβάλλοντας αίτηση ενώπιον άλλου δικαστηρίου. Ωστόσο, το εν λόγω δικονομικό καθεστώς πρέπει να διασφαλίζει, αφενός, την πραγματική δυνατότητα για επανεκδίκαση της υπόθεσης σε όλες τις περιπτώσεις όπου δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 8 παρ. 2 της Οδηγίας και, αφετέρου, την έγκαιρη και κατανοητή ενημέρωση του καταδικασθέντος για τα δικαιώματά του. Εάν η εθνική νομοθεσία, όπως το άρθρο 423 του βουλγαρικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, προβλέπει τη θέση στο αρχείο της αίτησης νέας δίκης λόγω μη αυτοπρόσωπης εμφάνισης του αιτούντος, τίθεται ζήτημα ασυμβατότητας με την Οδηγία, εφόσον αυτό καθιστά υπέρμετρα δυσχερή ή πρακτικά αδύνατη την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος.

Το Δικαστήριο αποσαφηνίζει ότι η υποχρέωση ενημέρωσης του καταδικασθέντος κατά τη σύλληψή του ή αμέσως μετά πρέπει να περιλαμβάνει ολόκληρη την ερήμην απόφαση και

πλήρη πληροφόρηση για τη δυνατότητα υποβολής αίτησης για νέα δίκη. Επιπλέον, η σχετική διαδικασία πρέπει να είναι ταχεία και να επιτρέπει την ουσιαστική συμμετοχή του αιτούντος ή του συνηγόρου του. Εάν οι διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας δεν πληρούν τα κριτήρια της Οδηγίας, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να τις ερμηνεύσουν κατά τρόπο συμβατό με το δίκαιο της Ένωσης ή, σε περίπτωση αδυναμίας, να τις παρακάμψουν υπέρ της άμεσης εφαρμογής των ευρωπαϊκών διατάξεων.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο επικεντρώνεται στην ερμηνεία του άρθρου 8 παρ. 4, δεύτερη περίοδος, σε συνδυασμό με τα άρθρα 9 και 10 παρ. 1 της Οδηγίας 2016/343, αναφορικά με τις απαιτήσεις που τίθενται για την προστασία του δικαιώματος του κατηγορουμένου να ζητήσει νέα δίκη όταν η αρχική διαδικασία έχει διεξαχθεί ερήμην. Το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η Οδηγία επιτρέπει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν ένα σύστημα όπου το ίδιο το δικαστήριο που αποφαινεται ερήμην εξετάζει αν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 8 παρ. 2 και, σε περίπτωση μη πλήρωσης αυτών, επισημαίνει στο κείμενο της απόφασης το δικαίωμα του ενδιαφερομένου σε νέα δίκη. Το σύστημα αυτό είναι συμβατό με την Οδηγία, υπό την προϋπόθεση ότι το δικαστήριο ακούει προηγουμένως τόσο την εισαγγελία όσο και τον συνήγορο υπεράσπισης του απόντος κατηγορουμένου.

Ωστόσο, γίνεται σαφές ότι η Οδηγία δεν επιβάλλει την εξέταση αυτών των προϋποθέσεων αποκλειστικά από το ίδιο το δικαστήριο που αποφαινεται ερήμην, καθώς αφήνει ευχέρεια στα κράτη μέλη να ρυθμίσουν τη σχετική διαδικασία μέσω άλλου δικαστηρίου. Στην περίπτωση της Βουλγαρίας, η σχετική αρμοδιότητα ανήκει στο Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, το οποίο κρίνει επί αιτήσεων για νέα δίκη, διαπιστώνοντας αν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 8 παρ. 2. Παρά ταύτα, το καθεστώς αυτό ενδέχεται να προσκρούει στην αρχή της αποτελεσματικότητας, εφόσον δεν διασφαλίζει τη δυνατότητα πραγματικής προσφυγής του κατηγορουμένου και τη σχετική πληροφόρησή του.

Το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, σε περίπτωση που η εθνική ρύθμιση είναι αντίθετη προς το ενωσιακό δίκαιο και δεν επιδέχεται σύμφωνη ερμηνεία, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να την αφήσει ανεφάρμοστη. Εν κατακλείδι, το άρθρο 8 παρ. 4, δεύτερη περίοδος, σε συνδυασμό με τα άρθρα 9 και 10 παρ. 1, έχει την έννοια ότι πληρούνται οι απαιτήσεις της Οδηγίας εφόσον το δικαστήριο που δικάζει ερήμην, κατόπιν ακρόασης των διαδίκων, εξετάζει αν πληρούνται οι σχετικές προϋποθέσεις και ενημερώνει τον απόντα κατηγορούμενο για το δικαίωμά του σε νέα δίκη.

Το τελευταίο προδικαστικό ερώτημα αφορά τη δυνατότητα εφαρμογής των άρθρων 8 παρ. 4 και 9 της Οδηγίας 2016/343 όχι μόνο σε περιπτώσεις ερήμην καταδικαστικής, αλλά και αθωωτικής απόφασης. Το αιτούν δικαστήριο θέτει το ερώτημα αυτό διότι δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο αθώωσης του κατηγορουμένου, ζητώντας διευκρίνιση για το εάν, σε μια τέτοια περίπτωση, το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη προστατεύεται επαρκώς. Το Δικαστήριο επισημαίνει πως το δικαίωμα του κατηγορουμένου να παρίσταται στη δίκη του αποτελεί ουσιώδες στοιχείο του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και ισχύει ανεξαρτήτως του αν η απόφαση είναι καταδικαστική ή αθωωτική. Η Οδηγία 2016/343 και η σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ επιβεβαιώνουν ότι κάθε απόφαση επί της ενοχής ή της αθωότητας εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των επίμαχων διατάξεων. Συνεπώς, το Δικαστήριο καταλήγει ότι τα άρθρα αυτά της Οδηγίας εφαρμόζονται και στις δύο περιπτώσεις, εφόσον η διαδικασία ολοκληρώνεται χωρίς την παρουσία του κατηγορουμένου, διασφαλίζοντας το δικαίωμά του σε νέα δίκη ή άλλο ένδικο μέσο.

Δικαστική συνεργασία σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις

Διεθνής δικαιοδοσία σε υποθέσεις που έχουν ως αντικείμενο την καταχώριση ή το κύρος διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας

προδικαστική παραπομπή – διεθνής δικαιοδοσία και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις – Κανονισμός (ΕΕ) 1215/2012 – άρθρο 4 παρ. 1 – γενική δωσιδικία – άρθρο 24, σημείο 4 – αποκλειστική διεθνής δικαιοδοσία – διεθνής δικαιοδοσία σε υποθέσεις που έχουν

ως αντικείμενο την καταχώριση ή το κύρος διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας – αγωγή λόγω προσβολής – ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας το οποίο έχει επικυρωθεί σε κράτη μέλη και σε τρίτο κράτος – αμφισβήτηση του κύρους του διπλώματος μέσω της προσβολής ενστάσεως – διεθνής δικαιοδοσία του δικαστηρίου ενώπιον του οποίου ασκήθηκε η αγωγή λόγω προσβολής

ΔΕΕ C-339/22, BSH Hausgeräte, 25.02.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγήτρια: O. Spineanu-Matei, Γεν. Εισαγγελέας: N. Αμιλίου, ECLI:EU:C:2025:108 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 24, σημείο 4, του Κανονισμού (ΕΕ) 1215/2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (στο εξής: Κανονισμός Βρυξέλλες Ια). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Svea hovrätt, Patent- och marknadsöverdomstolen (εφετείο Στοκχόλμης ως δευτεροβάθμιο δικαστήριο διαφορών βιομηχανικής ιδιοκτησίας και εμπορικών διαφορών, Σουηδία) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της BSH Hausgeräte GmbH (στο εξής: BSH), εταιρείας συσταθείσας κατά το γερμανικό δίκαιο, και της Electrolux AB, εταιρείας συσταθείσας κατά το σουηδικό δίκαιο, με αντικείμενο την προσβολή ευρωπαϊκού διπλώματος ευρεσιτεχνίας.

Η παρούσα υπόθεση αφορά την αγωγή προσβολής ευρωπαϊκού διπλώματος ευρεσιτεχνίας EP 1.434.512, που κατέχει η BSH, κατά της Electrolux ενώπιον σουηδικού δικαστηρίου. Το δίπλωμα έχει επικυρωθεί σε δέκα κράτη μέλη της ΕΕ, καθώς και στην Τουρκία. Η BSH ζήτησε παύση της χρήσης της εφεύρεσης και αποζημίωση για την προσβολή σε όλα τα εν λόγω κράτη. Η Electrolux αντιτάχθηκε, ισχυριζόμενη ότι το σουηδικό δικαστήριο στερείται διεθνούς δικαιοδοσίας να εξετάσει την προσβολή των «αλλοδαπών» διπλωμάτων, καθότι αυτά έχουν χορηγηθεί από άλλα κράτη και η ένσταση ακυρότητας που προβάλλει σχετίζεται άρρηκτα με το κύρος των διπλωμάτων. Συνεπώς, κατά το άρθρο 24, σημείο 4, του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, αποκλειστική διεθνής δικαιοδοσία ανήκει στα δικαστήρια των κρατών όπου έχουν εκδοθεί τα εν λόγω διπλώματα.

Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο δέχθηκε τον ισχυρισμό της Electrolux, κρίνοντας ότι στερείται διεθνούς δικαιοδοσίας για όλα τα διπλώματα πλην του σουηδικού. Η BSH άσκησε έφεση, υποστηρίζοντας ότι η αγωγή αφορούσε αποκλειστικά προσβολή διπλώματος και όχι το κύρος του, οπότε έπρεπε να υπαχθεί στη γενική αρμοδιότητα του άρθρου 4 παρ. 1 του ίδιου Κανονισμού. Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ, θέτοντας ζήτημα ερμηνείας της έννοιας «δίκες που έχουν ως αντικείμενο [...] το κύρος διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας» υπό το πρίσμα ενστάσεων ακυρότητας στο πλαίσιο αγωγών προσβολής. Κεντρικό ερώτημα αποτελεί αν τέτοιες αγωγές υπάγονται στην αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία του άρθρου 24, σημείο 4, ή αν το αρμόδιο δικαστήριο μπορεί να εξετάσει το ζήτημα της προσβολής, ακόμη και αν δεν μπορεί να κρίνει επί του κύρους.

Με το πρώτο και το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο καλείται να ερμηνεύσει το άρθρο 24, σημείο 4, του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, και συγκεκριμένα αν δικαστήριο του κράτους μέλους της κατοικίας του εναγομένου, επιληφθέν αγωγής λόγω προσβολής διπλώματος ευρεσιτεχνίας χορηγηθέντος από άλλο κράτος μέλος, έχει διεθνή δικαιοδοσία όταν ο εναγόμενος προβάλλει ένσταση ακυρότητας του διπλώματος. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, επίσης, αν η ύπαρξη εθνικού δικονομικού κανόνα που απαιτεί ξεχωριστή αγωγή για την κήρυξη της ακυρότητας επηρεάζει την ερμηνεία αυτή. Το Δικαστήριο απαντά αρνητικά, επισημαίνοντας ότι η ερμηνεία της εν λόγω διάταξης πρέπει να είναι αυτοτελής και ενιαία για όλα τα κράτη μέλη.

Το άρθρο 4 παρ. 1 του Κανονισμού καθιερώνει ως γενικό κανόνα τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους της κατοικίας του εναγομένου. Ωστόσο, το άρθρο 24 θεσπίζει εξαιρέσεις μέσω της αποκλειστικής διεθνούς δικαιοδοσίας, ανεξαρτήτως κατοικίας των διαδίκων. Ειδικά για τις διαφορές που αφορούν την καταχώριση ή το κύρος διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, αποκλειστική δικαιοδοσία έχουν τα δικαστήρια του κράτους όπου ζητήθηκε ή πραγματοποιήθηκε η καταχώριση. Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται ακόμη κι όταν το ζήτημα του κύρους προβάλλεται μέσω ενστάσεως, και όχι μόνο με αυτοτελή αγωγή.

Η αποκλειστική δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους μέλους χορήγησης του διπλώματος αιτιολογείται από τη φύση της διαδικασίας καταχώρισης και τη σχετική εμπειρογνομosύνη των εθνικών αρχών και δικαστηρίων. Έτσι, το δικαστήριο του κράτους κατοικίας του εναγομένου, επιλαμβανόμενο αγωγής προσβολής, οφείλει να δηλώσει ότι στερείται δικαιοδοσίας ως προς την ένσταση ακυρότητας.

Ωστόσο, η ύπαρξη ενστάσεως ακυρότητας δεν στερεί το εν λόγω δικαστήριο από τη διεθνή δικαιοδοσία του για την εκδίκαση της αγωγής προσβολής καθ'αυτής. Το άρθρο 24, σημείο 4, αφορά αποκλειστικά τη νομιμότητα και καταχώριση του διπλώματος, όχι όμως αγωγές που εστιάζουν σε προσβολές του, οι οποίες εμπίπτουν στον γενικό κανόνα του άρθρου 4 παρ. 1. Συνεπώς, το δικαστήριο του κράτους κατοικίας του εναγομένου μπορεί να εκδικάσει την αγωγή προσβολής, αλλά όχι να αποφανθεί επί του κύρους του διπλώματος ευρεσιτεχνίας άλλου κράτους μέλους.

Με το τελευταίο προδικαστικό ερώτημα, το ΔΕΕ εξετάζει κατά πόσον η διάταξη του άρθρου 24, σημείο 4, του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, που θεσπίζει αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία για υποθέσεις σχετικές με το κύρος διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, εφαρμόζεται και έναντι δικαστηρίων τρίτων κρατών. Το Δικαστήριο απαντά αρνητικά, επισημαίνοντας ότι το σύστημα του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια συνιστά εσωτερικό μηχανισμό κατανομής δικαιοδοσίας μεταξύ κρατών μελών της ΕΕ, αποβλέποντας στη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς και του Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης. Ως εκ τούτου, η εν λόγω διάταξη δεν απονέμει δικαιοδοσία σε δικαστήρια τρίτων κρατών, ούτε δεσμεύει τα κράτη αυτά.

Ωστόσο, εξετάζεται εάν δικαστήριο κράτους μέλους, επιλαμβανόμενο αγωγής λόγω προσβολής διπλώματος ευρεσιτεχνίας χορηγηθέντος σε τρίτο κράτος, μπορεί να κρίνει επί ένστασης ακυρότητας, δυνάμει του άρθρου 4 παρ. 1 του ίδιου Κανονισμού. Το ΔΕΕ απαντά καταφατικά, εφόσον πληρούνται η προϋπόθεση της αλλοδαπότητας, είτε ως προς την κατοικία του εναγομένου είτε ως προς το αντικείμενο της διαφοράς. Εν προκειμένω, η ύπαρξη αλλοδαπότητας επιβεβαιώνεται και, ελλείψει εφαρμογής ειδικών συμβάσεων, όπως η Σύμβαση του Λουγκάνο, ή διμερών συμφωνιών, η διεθνής δικαιοδοσία του εν λόγω δικαστηρίου δεν περιορίζεται.

Το ΔΕΕ διευκρινίζει ότι, υπό προϋποθέσεις, μπορεί να αναγνωριστεί η προτεραιότητα δικαιοδοσίας δικαστηρίου τρίτου κράτους σε περιπτώσεις εκκρεμοδικίας ή σχετικών διμερών συμβάσεων, όμως στη συγκεκριμένη περίπτωση τέτοιοι περιορισμοί δεν υφίστανται. Τέλος, επισημαίνεται ότι η εφαρμογή του Κανονισμού πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα του γενικού διεθνούς δικαίου, χωρίς όμως αυτό να αποκλείει τη διεθνή δικαιοδοσία κράτους μέλους για υποθέσεις σχετιζόμενες με τρίτα κράτη, όταν πληρούνται το κριτήριο της κατοικίας του εναγομένου στο εν λόγω κράτος μέλος.

Μεταναστευτική πολιτική

Πολιτική ασύλου και προσωρινή προστασία σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισθέντων: Χρόνος κατά τον οποίο κράτος μέλος που έχει χορηγήσει την προσωρινή προστασία σε τέτοιους εκτοπισθέντες μπορεί να την άρει

προδικαστική παραπομπή – πολιτική ασύλου – προσωρινή προστασία σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισθέντων – Οδηγία 2001/55/ΕΚ – άρθρα 4 και 7 – εισβολή των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων στην Ουκρανία – εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2022/382 – άρθρο 2 παρ. 3 – δυνατότητα κράτους μέλους να εφαρμόσει την προσωρινή προστασία σε εκτοπισθέντες στους οποίους δεν αναφέρεται η εκτελεστική αυτή απόφαση – χρόνος κατά τον οποίο κράτος μέλος που έχει χορηγήσει την προσωρινή προστασία σε τέτοιους εκτοπισθέντες μπορεί να την άρει – επιστροφή παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών – Οδηγία 2008/115/ΕΚ – άρθρο 6 – απόφαση επιστροφής – χρόνος κατά τον οποίο κράτος μέλος μπορεί να εκδώσει απόφαση επιστροφής – παράνομη διαμονή

ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-244/24 και C-290/24, Kaduna, 19.12.2024, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Κ. Lenaerts, Εισηγητής: Κ. Λυκούργος, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2024:1038 – Προδικαστική παραπομπή

Οι αιτήσεις προδικαστικής απόφασης αφορούν την ερμηνεία:

– του άρθρου 4 και του άρθρου 7 παρ. 1 της Οδηγίας 2001/55/EK, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές παροχής προσωρινής προστασίας σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισθέντων και μέτρα για τη δίκαιη κατανομή των βαρών μεταξύ κρατών μελών όσον αφορά την υποδοχή και την αντιμετώπιση των συνεπειών της υποδοχής αυτών των ατόμων, του άρθρου 2 παρ. 3 της εκτελεστικής απόφασης (ΕΕ) 2022/382, που διαπιστώνει την ύπαρξη μαζικής εισροής εκτοπισθέντων από την Ουκρανία κατά την έννοια του άρθρου 5 της Οδηγίας 2001/55/EK και έχει ως αποτέλεσμα την εφαρμογή προσωρινής προστασίας, και του άρθρου 1 της εκτελεστικής απόφασης 2023/2409, για την παράταση της προσωρινής προστασίας, όπως θεσπίστηκε με την εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2022/382·

– του άρθρου 6 της Οδηγίας 2008/115/EK, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών.

Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν από το rechtbank Den Haag, zittingsplaats Amsterdam (πρωτοδικείο Χάγης, μεταβατική έδρα Άμστερνταμ, Κάτω Χώρες) (C-244/24) και από το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας, Κάτω Χώρες) (C-290/24), στο πλαίσιο δύο ενδίκων διαφορών μεταξύ, αφενός, του P (C-244/24) και των AI, ZY και BG (C-290/24), υπηκόων τρίτων χωρών, και, αφετέρου, του Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Υφυπουργού Δικαιοσύνης και Ασφάλειας, Κάτω Χώρες) (στο εξής: Υφυπουργός), με αντικείμενο την παύση της προσωρινής προστασίας που τους είχε χορηγηθεί και τη νομιμότητα των αποφάσεων επιστροφής οι οποίες εκδόθηκαν εις βάρος τους.

Οι δύο συνεκδικασθείσες υποθέσεις αφορούν διαφορές που προκύπτουν από την εφαρμογή της προσωρινής προστασίας στους αλλοδαπούς που εγκατέλειψαν την Ουκρανία λόγω της ρωσικής εισβολής. Στην υπόθεση C-244/24, ο P, υπήκοος Νιγηρίας, που είχε αρχικά δικαίωμα προσωρινής διαμονής στην Ουκρανία έως τις 31 Ιανουαρίου 2023, διέφυγε στις Κάτω Χώρες μετά την εισβολή και καταχωρίστηκε στο μητρώο πληθυσμού στις 1 Ιουνίου 2022. Οι ολλανδικές αρχές, εφαρμόζοντας την Οδηγία 2001/55, του έδωσαν προσωρινή προστασία βάσει του ευεργετήματος που αποδίδεται σε όσους διαμένουν υπό ανάλογες συνθήκες. Στις 9 Αυγούστου 2022, ο P υπέβαλε αίτηση ασύλου, ενώ, στις 24 Αυγούστου 2023, ο Υφυπουργός αποφάσισε να διακόψει την εξέταση της αίτησης ασύλου και, την ίδια ημέρα, προχώρησε στην άρση της προσωρινής προστασίας από τις 4 Σεπτεμβρίου 2023. Η εν λόγω απόφαση ανακλήθηκε αργότερα, μετά από απόφαση του Raad van State της 17ης Ιανουαρίου 2024, σύμφωνα με την οποία η προσωρινή προστασία θα έληγε αυτοδικαίως στις 4 Μαρτίου 2024. Στις 7 Φεβρουαρίου 2024, ο Υφυπουργός εξέδωσε απόφαση επιστροφής εις βάρος του P, επιβάλλοντάς του να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης εντός προθεσμίας τεσσάρων εβδομάδων μετά τις 4 Μαρτίου 2024. Ο P άσκησε προσφυγή ενώπιον του πρωτοδικείου Χάγης, υποστηρίζοντας ότι η απόφαση επιστροφής ήταν πρόωρη και παράνομη, καθώς, βάσει του ενωσιακού δικαίου, θα έπρεπε να χορηγηθεί προστασία έως τις 4 Μαρτίου 2025, σύμφωνα με την εκτελεστική απόφαση 2023/2409, και ότι δεν είχε δοθεί η ευκαιρία ακρόασης πριν την έκδοση της απόφασης.

Στην υπόθεση C-290/24, οι AI, ZY και BG, υπήκοοι τρίτων χωρών, είχαν ισχύουσα άδεια προσωρινής διαμονής στην Ουκρανία στις 24 Φεβρουαρίου 2022. Μετά την αναχώρησή τους λόγω της εισβολής, καταχωρίστηκαν στις Κάτω Χώρες και υπέβαλαν αίτηση ασύλου, καθώς τους είχε χορηγηθεί προσωρινή προστασία βάσει της Οδηγίας 2001/55. Στις 7 Φεβρουαρίου 2024, ο Υφυπουργός υπέβαλε αποφάσεις επιστροφής με προθεσμία τεσσάρων εβδομάδων από τις 4 Μαρτίου 2024. Ενώ οι προσφυγές που άσκησαν οι AI και BG οδήγησαν σε ακύρωση των επιστροφικών αποφάσεων με αποφάσεις της 19ης και της 27ης Μαρτίου 2024, η υπόθεση του ZY συνέχισε δικαστικά μετά την απόρριψη της προσφυγής του. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η έκβαση των διαφορών εξαρτάται από τον προσδιορισμό της ημερομηνίας λήξης της προαιρετικής προσωρινής προστασίας, καθώς και από το κατά πόσον οι αποφάσεις

επιστροφής που εξέδωσε ο Υφυπουργός πληρούν τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115 και του εθνικού δικαίου.

Με τα υποβληθέντα ερωτήματα, τα αιτούντα δικαστήρια ζητούν από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν τα άρθρα 4 και 7 της Οδηγίας 2001/55 επιτρέπουν σε κράτος μέλος, που έχει χορηγήσει προσωρινή προστασία σε άλλες κατηγορίες προσώπων, να άρει αυτή την προστασία πριν από τη λήξη της, παρά την απόφαση του Συμβουλίου για τη διάρκεια ισχύος της προστασίας. Η Οδηγία 2001/55 θεσπίζει ελάχιστες προδιαγραφές για την παροχή προσωρινής προστασίας σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισμένων ατόμων, αποσκοπώντας στην αποφυγή συμφόρησης του συστήματος διεθνούς προστασίας και στη δίκαιη κατανομή των βαρών μεταξύ των κρατών μελών.

Η προσωρινή προστασία παρέχεται με περιορισμένα δικαιώματα σε σχέση με τη διεθνή προστασία και εφαρμόζεται μόνο σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισμένων, όπως ορίζεται από το Συμβούλιο, με την εκτελεστική απόφαση 2022/382 να καταγράφει την ύπαρξη μαζικής εισροής εκτοπισμένων από την Ουκρανία. Η απόφαση αυτή καθορίζει τις κατηγορίες προσώπων που δικαιούνται προσωρινή προστασία, περιλαμβάνοντας Ουκρανούς υπηκόους, δικαιούχους διεθνούς προστασίας και μέλη των οικογενειών τους.

Ωστόσο, οι υπήκοοι τρίτων χωρών, όπως οι αιτούντες σε αυτήν την περίπτωση, δεν πληρούν τα κριτήρια για την υποχρεωτική προσωρινή προστασία και δεν καλύπτονται από την εκτελεστική απόφαση 2022/382. Παρά ταύτα, η Οδηγία παρέχει τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να χορηγούν προσωρινή προστασία σε άλλες κατηγορίες προσώπων με βάση το άρθρο 7 της Οδηγίας, υπό την προϋπόθεση ότι έχουν εκτοπιστεί για τους ίδιους λόγους και από την ίδια χώρα ή περιοχή καταγωγής. Το Δικαστήριο καλείται να κρίνει αν η προσωρινή προστασία μπορεί να αρθεί σε περίπτωση που δεν έχει λήξει η υποχρεωτική προστασία που καθορίστηκε από το Συμβούλιο.

Σε σχέση με τη διάρκεια της προαιρετικής προσωρινής προστασίας, σύμφωνα με την Οδηγία 2001/55/EK, αυτή εξαρτάται από τη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών. Η αρχική διάρκεια της υποχρεωτικής προσωρινής προστασίας είναι ένα έτος και μπορεί να παραταθεί αυτοδικαίως για δύο κύκλους έξι μηνών έκαστος (συνολικά δύο χρόνια). Εάν οι λόγοι για την προσωρινή προστασία παραμένουν, το Συμβούλιο της ΕΕ μπορεί να παρατείνει τη διάρκεια για επιπλέον έτος με ειδική πλειοψηφία, μετά από πρόταση της Επιτροπής. Ωστόσο, το Συμβούλιο μπορεί ανά πάσα στιγμή να αποφασίσει την παύση της προστασίας, εφόσον η κατάσταση στη χώρα καταγωγής επιτρέπει την ασφαλή επιστροφή των δικαιούχων.

Η προαιρετική προσωρινή προστασία, που παρέχεται από τα κράτη μέλη, είναι εκτός των υποχρεώσεων της ΕΕ και μπορεί να διαρκέσει για μικρότερη χρονική περίοδο από την υποχρεωτική προστασία. Κάθε κράτος μέλος έχει την ευχέρεια να καθορίσει τη διάρκεια αυτής της προστασίας, εφόσον παραμένει εντός των ορίων που θέτει η ΕΕ για τη διάρκεια της υποχρεωτικής προσωρινής προστασίας. Στην περίπτωση των ολλανδικών αρχών, για παράδειγμα, η προαιρετική προστασία παρατάθηκε δύο φορές, αλλά η διάρκεια της προστασίας δεν υποχρεώνει τα κράτη μέλη να την ευθυγραμμίσουν με την υποχρεωτική προστασία.

Επιπλέον, η ΕΕ επιτρέπει στα κράτη μέλη να προσδιορίσουν τις κατηγορίες προσώπων που δικαιούνται προαιρετική προσωρινή προστασία και να την παρέχουν για ανθρωπιστικούς ή άλλους λόγους. Η εν λόγω ευχέρεια ενισχύει τους στόχους της Οδηγίας, που είναι να αποφευχθεί η συμφόρηση του συστήματος παροχής διεθνούς προστασίας, και ενθαρρύνει τη διεύρυνση των δικαιούχων.

Το Δικαστήριο καταλήγει ότι το ευεργέτημα της προσωρινής προστασίας που είχε χορηγηθεί σε αυτές τις κατηγορίες προσώπων μπορεί να ανακληθεί από το κράτος μέλος σε χρόνο προγενέστερο της ημερομηνίας κατά την οποία η προσωρινή προστασία που αποφασίστηκε από το Συμβούλιο παύει να παράγει τα αποτελέσματά της, υπό την προϋπόθεση, μεταξύ άλλων, ότι το κράτος μέλος δεν θίγει ούτε τους σκοπούς ούτε την πρακτική αποτελεσματικότητα της Οδηγίας 2001/55 και τηρεί τις γενικές αρχές του ενωσιακού δικαίου.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο εξετάζει την εφαρμογή της Οδηγίας 2008/115 σχετικά με τις αποφάσεις επιστροφής υπηκόων τρίτων χωρών και το κατά πόσον αυτές μπορεί να εκδοθούν όταν ο ενδιαφερόμενος διαμένει νομίμως στο έδαφος κράτους μέλους, λαμβάνοντας υπόψη την προσωρινή προστασία που ενδέχεται να απολαμβάνει. Υπογραμμίζεται ότι η Οδηγία 2008/115 ισχύει μόνο για άτομα που διαμένουν παρανόμως και δεν επιτρέπει την έκδοση απόφασης επιστροφής κατά προσώπων που βρίσκονται νόμιμα στη χώρα. Ειδικότερα, η απόφαση επιστροφής μπορεί να εκδοθεί μόνο όταν η νόμιμη διαμονή έχει λήξει, και αυτό μόνο στο πλαίσιο μίας ενιαίας διαδικασίας, κατά την οποία οι αποφάσεις επιστροφής και λήξης της νόμιμης διαμονής εκδίδονται συγχρόνως. Η Οδηγία δεν επιτρέπει την πρόωρη έκδοση απόφασης επιστροφής, ενώ η νόμιμη διαμονή εξακολουθεί να υφίσταται.

Επιπλέον, το Δικαστήριο αναφέρει ότι, σύμφωνα με την Οδηγία 2001/55, οι δικαιούχοι προσωρινής προστασίας δικαιούνται άδεια διαμονής, και κατά τη διάρκεια αυτής της προστασίας, η διαμονή τους παραμένει νόμιμη. Επομένως, δεν είναι δυνατόν να εκδοθεί απόφαση επιστροφής κατά αυτών μέχρι την άρση της προστασίας. Μάλιστα, η πρόωρη έκδοση απόφασης επιστροφής δεν συνιστά καλύτερη δικαστική προστασία, καθώς η προθεσμία για προσφυγή ξεκινά από την ημερομηνία έκδοσης και όχι από τη στιγμή που η απόφαση αρχίζει να παράγει αποτελέσματα. Το Δικαστήριο τονίζει επίσης ότι τα κράτη μέλη δεν μπορούν να επικαλούνται εσωτερικές δυσχέρειες για να παραβιάσουν τις υποχρεώσεις τους βάσει του ενωσιακού δικαίου και ότι η διαδικασία επιστροφής πρέπει να διασφαλίζει τα θεμελιώδη δικαιώματα και την αξιοπρέπεια των υπηκόων τρίτων χωρών.

Απόρριψη από κράτος μέλος αιτήσεως διεθνούς προστασίας ως απαράδεκτης λόγω απόρριψης προηγούμενης αίτησης υποβληθείσας σε άλλο κράτος μέλος ή λόγω της περάτωσης από άλλο κράτος μέλος της διαδικασίας επί της προηγούμενης αίτησης

προδικαστική παραπομπή – Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης – συνοριακοί έλεγχοι, άσυλο και μετανάστευση – πολιτική ασύλου – Οδηγία 2013/32/ΕΕ – κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και την ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας – αίτηση διεθνούς προστασίας – λόγοι απαραδέκτου – άρθρο 2, στοιχείο ιζ' – έννοια της «μεταγενέστερης αίτησης» – άρθρο 33 παρ. 2, στοιχείο δ' – απόρριψη από κράτος μέλος αιτήσεως διεθνούς προστασίας ως απαράδεκτης λόγω απορρίψεως προηγούμενης αιτήσεως υποβληθείσας σε άλλο κράτος μέλος ή λόγω της περάτωσης από άλλο κράτος μέλος της διαδικασίας επί της προηγούμενης αιτήσεως

ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-123/23 και C-202/23, Khan Yunis, 30.01.2024, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: I. Jarukaitis, Εισηγητής: Δ. Γρατσία, Γεν. Εισαγγελέας: Ν. Αιμιλίου, ECLI:EU:C:2024:1042 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 33 παρ. 2, στοιχείο δ', της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο ιζ', της Οδηγίας. Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν από το Verwaltungsgericht Minden (διοικητικό πρωτοδικείο του Minden, Γερμανία) στο πλαίσιο δύο ένδικων διαφορών μεταξύ, αφενός, των Ν.Α.Κ., Ε.Α.Κ. και Υ.Α.Κ. (υπόθεση C-123/23) καθώς και του Μ.Ε.Ο. (υπόθεση C-202/23) και, αφετέρου, της Bundesrepublik Deutschland (Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας) σχετικά με τη νομιμότητα δύο αποφάσεων της Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Ομοσπονδιακής Υπηρεσίας Μετανάστευσης και Προσφύγων, Γερμανία) (στο εξής: Ομοσπονδιακή Υπηρεσία) με τις οποίες απορρίφθηκαν ως απαράδεκτες οι αιτήσεις τους ασύλου.

Στην υπόθεση C-201/23, η Ν.Α.Κ. και τα ανήλικα τέκνα της (Ε.Α.Κ. και Υ.Α.Κ.), ανιθαγενείς Παλαιστίνιοι από τη Λωρίδα της Γάζας, υπέβαλαν αίτηση ασύλου στη Γερμανία τον Νοέμβριο του 2019. Η Ν.Α.Κ. ισχυρίστηκε ότι η ίδια και τα παιδιά της διώκονταν από τη Χαμάς λόγω της πολιτικής δραστηριότητας του συζύγου της και αντιμετώπιζαν κίνδυνο επιστροφής στη χώρα τους. Ωστόσο, οι αιτήσεις τους απορρίφθηκαν στις 22 Νοεμβρίου 2019. Επιπλέον, είχαν προηγουμένως απορριφθεί αιτήσεις ασύλου στην Ισπανία και το Βέλγιο. Η Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Ασύλου της Γερμανίας αναφέρθηκε στην εφαρμογή του άρθρου 71a του γερμανικού

νόμου περί ασύλου, απορρίπτοντας τις αιτήσεις, αφού οι αιτούντες δεν προσκόμισαν νέα στοιχεία που να δικαιολογούν την επανεξέταση των αιτήσεων.

Στην υπόθεση C-202/23, ο M.E.O., υπήκοος Λιβάνου, εισήλθε στη Γερμανία το 2020 και υπέβαλε αίτηση ασύλου, ενώ είχε υποβάλει ήδη αίτηση προστασίας στην Πολωνία πριν από την άφιξή του στη Γερμανία. Οι πολωνικές αρχές αποδέχθηκαν να αναλάβουν την αίτησή του, αλλά η γερμανική Υπηρεσία Ασύλου διέταξε την απομάκρυνσή του στην Πολωνία, κρίνοντας την αίτηση ως απαράδεκτη. Η απόφαση εκτελέστηκε αρχικά, αλλά στη συνέχεια η Γερμανία ανέστειλε τη διαδικασία λόγω λήξης της προθεσμίας μεταφοράς. Η Πολωνία, απαντώντας, ανέφερε ότι η διαδικασία είχε περατωθεί, αλλά ήταν δυνατή η επανάληψη της διαδικασίας.

Στην υπόθεση C-123/23, το Δικαστήριο καλείται να ερμηνεύσει το άρθρο 33 παρ. 2, στοιχείο δ', της Οδηγίας 2013/32, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο ιζ', προκειμένου να κρίνει αν αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία που επιτρέπει την απόρριψη μιας αίτησης διεθνούς προστασίας ως απαράδεκτης, όταν αυτή υποβάλλεται από υπήκοο τρίτης χώρας ή ανιθαγενή του οποίου η προηγούμενη αίτηση έχει απορριφθεί με τελεσίδικη απόφαση από άλλο κράτος μέλος.

Η εν λόγω διάταξη ορίζει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να χαρακτηρίσουν ως απαράδεκτες τις αιτήσεις διεθνούς προστασίας που αποτελούν «μεταγενέστερες αιτήσεις», εφόσον δεν υπάρχουν νέα στοιχεία ή πορίσματα που να δικαιολογούν τη νέα εξέταση. Ο όρος «μεταγενέστερη αίτηση» αναφέρεται σε αίτηση που υποβάλλεται μετά από απόφαση που είναι τελεσίδικη και αμετάκλητη και αφορά την ίδια υπόθεση.

Η έννοια της «μεταγενέστερης αίτησης» ορίζεται στο άρθρο 2, στοιχείο ιζ', της Οδηγίας 2013/32 ως αίτηση που κατατίθεται μετά την έκδοση τελεσίδικης απόφασης επί προηγούμενης αίτησης. Η διάταξη αυτή συνδυάζεται με τα άρθρα 33 και 40 της Οδηγίας, τα οποία προβλέπουν διαδικασίες για τις αιτήσεις αυτές και καθορίζουν τους όρους για την εξέτασή τους. Σύμφωνα με την ερμηνεία του Δικαστηρίου, η δυνατότητα απόρριψης ως απαράδεκτης μιας νέας αίτησης δεν εξαρτάται από το γεγονός ότι η προηγούμενη απόφαση έχει εκδοθεί από το ίδιο κράτος μέλος.

Επιπλέον, η ερμηνεία αυτή ενισχύεται από την ανάγκη περιορισμού των δευτερογενών μετακινήσεων των αιτούντων άσυλο και την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, η οποία συνιστά βασικό στοιχείο του κοινού συστήματος ασύλου της ΕΕ. Η αναγνώριση της «μεταγενέστερης αίτησης» και η απόρριψή της χωρίς νέα στοιχεία συνάδει με την πρόληψη της εκμετάλλευσης του συστήματος ασύλου από αιτούντες που έχουν απορριφθεί σε άλλο κράτος μέλος. Το Δικαστήριο καταλήγει ότι το άρθρο 33 της Οδηγίας 2013/32 επιτρέπει την απόρριψη της αίτησης διεθνούς προστασίας ως απαράδεκτης, ακόμα και αν η προηγούμενη αίτηση του αιτούντος απορρίφθηκε σε άλλο κράτος μέλος, εφόσον δεν υπάρχουν νέα στοιχεία ή πορίσματα που να δικαιολογούν τη νέα εξέταση της αίτησης.

Τα ερωτήματα που υποβλήθηκαν στην υπόθεση C-202/23 αφορούν επί της ουσίας τη δυνατότητα απόρριψης ως απαράδεκτης νέας αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται από άτομο που έχει ήδη υποβάλει αίτηση σε άλλο κράτος μέλος, εφόσον η νέα αίτηση κατατίθεται πριν την έκδοση απόφασης για την προηγούμενη αίτηση λόγω σιωπηρής ανακλήσεώς της. Το άρθρο 33 παρ. 2, στοιχείο δ', της Οδηγίας 2013/32, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο ιζ', καθορίζει ότι μια νέα αίτηση μπορεί να χαρακτηριστεί «μεταγενέστερη» και να απορριφθεί ως απαράδεκτη μόνο όταν έχει υποβληθεί μετά την έκδοση απρόσβλητης απόφασης επί της προηγούμενης αίτησης. Εάν η νέα αίτηση κατατίθεται πριν την απόφαση της αρμόδιας αρχής του δεύτερου κράτους μέλους, η αίτηση αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί μεταγενέστερη και δεν πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτη.

Η διάκριση μεταξύ της «υποβολής» και της «κατάθεσης» αίτησης διεθνούς προστασίας έχει, όπως επισημαίνει το Δικαστήριο, βαρύνουσα σημασία, καθώς η πρώτη δεν απαιτεί διοικητική διατύπωση, ενώ η δεύτερη προϋποθέτει τη συμπλήρωση έντυπου. Το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι η σιωπηρή ανάκληση της αίτησης από τον αιτούντα δεν συνιστά απρόσβλητη απόφαση, εφόσον υπάρχει η δυνατότητα επανεξέτασης ή υποβολής νέας αίτησης. Ως εκ τούτου, η νέα

αίτηση δεν πρέπει να απορριφθεί ως «μεταγενέστερη», εάν κατατίθεται πριν την απόφαση περάτωσης της προηγούμενης αίτησης λόγω σιωπηρής ανάκλησης.

Το Δικαστήριο καταλήγει ότι το άρθρο 33 παρ. 2, στοιχείο δ', της Οδηγίας 2013/32, σε συνδυασμό με το άρθρο της 2, στοιχείο ιζ', έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε ρύθμιση κράτους μέλους η οποία προβλέπει τη δυνατότητα απόρριψης ως απαράδεκτης αίτησης διεθνούς προστασίας, κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο β', της εν λόγω Οδηγίας, η οποία υποβάλλεται στο κράτος μέλος αυτό από υπήκοο τρίτης χώρας ή ανιθαγενή ο οποίος έχει ήδη υποβάλει σε άλλο κράτος μέλος αίτηση διεθνούς προστασίας, όταν η νέα αίτηση έχει υποβληθεί πριν η αρμόδια αρχή του δεύτερου κράτους μέλους λάβει, σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 1 της ίδιας Οδηγίας, την απόφαση να περατώσει την εξέταση της προηγούμενης αίτησης λόγω σιωπηρής ανάκλησής της.

VIII. ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Επιμ.: Αγγελική Ζησιού

Εσωτερική αγορά φυσικού αερίου

Το άρθρο 3 παρ. 1 και 3 της Οδηγίας 2009/73/EK έχει την έννοια πως, αν διαπιστωθεί παραβίαση της υποχρέωσης διαφάνειας κατά την αλλαγή της τιμής φυσικού αερίου, η εθνική ρυθμιστική αρχή μπορεί να υποχρεώσει τον προμηθευτή να τηρήσει την αρχική τιμή της σύμβασης, επιπλέον κατά το άρθρο 50, σε συνδυασμό με το άρθρο 52 παρ. 1 του ΧΘΔ της ΕΕ, μπορούν να επιβληθούν δύο ποινικού χαρακτήρα κυρώσεις για τα ίδια πραγματικά περιστατικά, βάσει διαφορετικών Οδηγιών (2009/73/EK και 2005/29/EK), εφόσον υπάρχουν προβλέψιμοι και συντονισμένοι κανόνες και αρμοδιότητες βάσει των οποίων να χωρεί σώρευση διώξεων και κυρώσεων, οι δύο επίμαχες διαδικασίες να έχουν διεξαχθεί με συντονισμό και χρονική εγγύτητα και, τέλος, εφόσον το σύνολο των επιβαλλομένων κυρώσεων θα μπορεί να αντιστοιχεί στη σοβαρότητα των παραβάσεων

προδικαστική παραπομπή – ενέργεια – εσωτερική αγορά φυσικού αερίου – Οδηγία 2009/73/EK – άρθρο 3 παρ. 1 – υποχρεώσεις των κρατών μελών έναντι των επιχειρήσεων φυσικού αερίου – προστασία των καταναλωτών – άρθρα 40 και 41 – αρμοδιότητες της ρυθμιστικής αρχής – παράβαση εκ μέρους επιχείρησης φυσικού αερίου της υποχρέωσης διαφάνειας που υπέχει έναντι των πελατών – σωρευτική επιβολή κυρώσεων για την ίδια παραβατική συμπεριφορά – άρθρο 50 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – δικαίωμα του προσώπου να μην δικάζεται ή να μην τιμωρείται ποινικά δύο φορές για την ίδια αξιόποινη πράξη – ne bis in idem – άρθρο 52 παρ. 1 – περιορισμοί στην άσκηση του εν λόγω θεμελιώδους δικαιώματος – αρχή της αναλογικότητας

ΔΕΕ C-205/23, Engie Romania, 30.01.2025, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: N. Jääskinen, Εισηγητής: N. Rîșcăr, Γεν. Εισαγγελέας: A. Ράντος, ECLI:EU:C:2025:43 – Προδικαστική παραπομπή

Η συγκεκριμένη αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 3 παρ. 1 της Οδηγίας 2009/73/EK σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου καθώς και των άρθρων 50 και 52 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης). Η εν λόγω αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Engie România SA (στο εξής: Engie), επιχείρησης φυσικού αερίου, και της Autoritatea Națională de Reglementare în Domeniul Energiei (Εθνικής Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας, Ρουμανία) (στο εξής: ANRE), με αντικείμενο απόφαση της ANRE με την οποία διαπιστώθηκε διοικητική παράβαση της Engie και της επιβλήθηκαν κυρώσεις.

Ειδικότερα, η Engie βρέθηκε αντιμέτωπη με δύο ξεχωριστές αποφάσεις διαπίστωσης διοικητικών παραβάσεων και την επιβολή κυρώσεων. Αρχικά, στις 14 Σεπτεμβρίου 2021, η NPC (Αρχή Προστασίας Καταναλωτών) της καταλόγισε χρήση παραπλανητικών και επιθετικών εμπορικών πρακτικών, με βάση τον νόμο 363/200, επειδή τροποποίησε μονομερώς, μετά από τρεις μήνες, τιμή η οποία είχε αρχικά συμφωνηθεί για περίοδο δώδεκα μηνών και εξ αυτού του λόγου διέταξε παύση των πρακτικών αυτών και αναστολή της δραστηριότητάς της μέχρι την επαναφορά των σταθερών τιμών.

Ακολούθως, στις 11 Οκτωβρίου 2021, η ANRE (Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας) διαπίστωσε παράβαση της υποχρέωσης διαφάνειας που απορρέει από την Οδηγία 2009/73 (μεταφερθείσα στον νόμο 123/2012) και της επέβαλε πρόστιμο 800.000 RON (περίπου 160.000 ευρώ) και υποχρέωση επαναφοράς των σταθερών τιμών στα συμβόλαια φυσικού αερίου.

Προς τούτο, η Engie προσέφυγε ενώπιον του Judecătoria Sectorului 4 București (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου του τετάρτου τομέα Βουκουρεστίου, Ρουμανία) κατά της αποφάσεως της ANRE, πλην όμως η εν λόγω προσφυγή της απορρίφθηκε ως αβάσιμη διά της από 14 Μαρτίου 2022 απόφασης του αυτού δικαστηρίου. Ακολούθως, η Engie άσκησε έφεση κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του Tribunalul București (δευτεροβάθμιου δικαστηρίου Βουκουρεστίου, Ρουμανία) και το τελευταίο αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο ΔΕΕ τα εξής δύο προδικαστικά ερωτήματα, ζητώντας να διευκρινιστεί αν:

Πρώτον, μπορεί η εθνική ρυθμιστική αρχή, λόγω παράβασης της υποχρέωσης διαφάνειας από προμηθευτή φυσικού αερίου, να του επιβάλει την εφαρμογή διοικητικά καθορισμένης τιμής, ακόμη κι αν αυτό περιορίζει την ελευθερία διαμόρφωσης των τιμών όπως προβλέπει η Οδηγία 2009/73/EK;

Δεύτερον, παραβιάζεται η αρχή “ne bis in idem” όταν επιβάλλονται ξεχωριστές διοικητικές κυρώσεις από δύο διαφορετικές αρχές (προστασίας καταναλωτή & ενέργειας) για την ίδια παράβαση στον ίδιο προμηθευτή φυσικού αερίου;

Επιλαμβανόμενο του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο, εφόσον απέρριψε τις περί απαραδέκτου ενστάσεις της ANRE και της Ρουμανικής Κυβέρνησης, προχώρησε στην ουσία του εν λόγω προδικαστικού ερωτήματος διαπιστώνοντας ότι, πράγματι, η Engie δεν ενημέρωσε επαρκώς τους πελάτες της για τη δυνατότητα τροποποίησης τιμών κατά τη διάρκεια του πρώτου συμβατικού έτους της εκάστοτε σύμβασης προμήθειας. Περαιτέρω, το Δικαστήριο έκρινε σύνομη την επιβολή κύρωσης για επαναφορά της αρχικής τιμής από μια εθνική ρυθμιστική όταν διαπιστώνεται παράβαση διαφάνειας εκ μέρους του εκάστοτε προμηθευτή, καθώς το μέτρο αυτό της επανόρθωσης της τιμής δεν παραβιάζει τον νόμο προσφοράς και ζήτησης, από τη στιγμή που δεν καθορίζεται νέα τιμή αλλά επαναφέρεται η συμφωνηθείσα.

Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο αρχικά επεσήμανε πως η εφαρμογή του άρθρου 50 του Χάρτη δεν περιορίζεται μόνο στις διώξεις και τις κυρώσεις που χαρακτηρίζονται ως «ποινικές» από το εθνικό δίκαιο, αλλά εκτείνεται, ανεξαρτήτως του χαρακτηρισμού τους στο εθνικό δίκαιο, σε διώξεις και σε κυρώσεις οι οποίες πρέπει να θεωρηθούν ως έχουσες ποινικό χαρακτήρα λόγω της ίδιας της φύσεως της παράβασης ή του βαθμού αυστηρότητας της κύρωσης που ενδέχεται να επιβληθεί στον παραβάτη. Προϋποθέσεις για την εφαρμογή του άρθρου αυτού είναι η ύπαρξη προγενέστερης αμετάκλητης απόφασης, προϋπόθεση «bis», η οποία όμως απόφαση να έχει εκδοθεί για τα ίδια ακριβώς πραγματικά περιστατικά και όχι απλώς για παρόμοια πραγματικά περιστατικά, προϋπόθεση «idem». Ειδικότερα, όμως, ως προς την προϋπόθεση «bis», για να μπορεί να θεωρηθεί ότι μια δικαστική απόφαση έχει κρίνει αμετάκλητα επί των πραγματικών περιστατικών που αποτελούν αντικείμενο δεύτερης διαδικασίας, δεν είναι μόνον αναγκαίο η απόφαση αυτή να μην μπορεί να προσβληθεί, σύμφωνα με την εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία, αλλά θα πρέπει επίσης να έχει εκδοθεί κατόπιν εκτιμήσεως επί της ουσίας της υπόθεσης.

Εν προκειμένω, το Δικαστήριο, απαντώντας επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος, εξετάζει δύο σενάρια. Πρώτον, σε περίπτωση που όντως από τη δικογραφία επιβεβαιωθεί πως η κύρωση της ANPC ακυρώθηκε λόγω αναρμοδιότητας και δεν υπήρξε τελεσίδικη απόφαση, τότε η αρχή ne bis in idem δεν εφαρμόζεται. Αντιθέτως, και σε περίπτωση που διαπιστωθεί πως η προϋπόθεση «bis» πληρούται και συνεχιστεί η εξέταση ως προς την προϋπόθεση «idem», το Δικαστήριο επισημαίνει πως τόσο η ANRE όσο και η ANPC, μετά τη διεξαγωγή των αντίστοιχων διοικητικών διαδικασιών, διαπίστωσαν τα ίδια πραγματικά περιστατικά, τα οποία η μεν πρώτη χαρακτήρισε ως «παράβαση της υποχρέωσης διαφάνειας» κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 143 του νόμου 123/2012, η δε δεύτερη ως «παραπλανητική και επιθετική εμπορική πρακτική έναντι των καταναλωτών», κατά την έννοια του νόμου 363/2007.

Συνεπώς, οι εν λόγω κυρώσεις, αν και βασίστηκαν στα ίδια πραγματικά περιστατικά, άπτονται διαφορετικών εθνικών νομοθετημάτων, γεγονός που, όπως προκύπτει από το άρθρο 50, σε συνδυασμό με το άρθρο 52 παρ. 1 του Χάρτη, αίρει τον απαγορευτικό χαρακτήρα της αρχής *ne bis in idem* και εξ αυτού του λόγου επιτρέπεται να επιβληθούν σε προμηθευτή φυσικού αερίου, βάσει διαφορετικών εθνικών νομοθετικών διατάξεων που μεταφέρουν στο εσωτερικό δίκαιο, αντιστοίχως, την Οδηγία 2009/73/ΕΚ και την Οδηγία 2005/29/ΕΚ, δύο κυρώσεις οι οποίες πρέπει να χαρακτηριστούν ως «κυρώσεις ποινικού χαρακτήρα για τα ίδια πραγματικά περιστατικά», υπό την προϋπόθεση ότι: 1) υπάρχουν σαφείς κανόνες που προβλέπουν τότε επιτρέπεται η σώρευση κυρώσεων και διασφαλίζουν τον συντονισμό των αρμόδιων αρχών, 2) οι δύο διαδικασίες έχουν διεξαχθεί με επαρκή συντονισμό και σε κοντινό χρονικό διάστημα, και 3) το σύνολο των επιβαλλόμενων κυρώσεων είναι ανάλογο της σοβαρότητας των παραβάσεων.

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το ΔΕΕ έκρινε, πρώτον, πως το άρθρο 3 παρ. 1 και 3 της Οδηγίας 2009/73/ΕΚ έχει την έννοια πως, αν διαπιστωθεί παραβίαση της υποχρέωσης διαφάνειας κατά την αλλαγή της τιμής φυσικού αερίου, η εθνική ρυθμιστική αρχή μπορεί να υποχρεώσει τον προμηθευτή να τηρήσει την αρχική τιμή της σύμβασης και, δεύτερον, πως, κατά το άρθρο 50 σε συνδυασμό με το άρθρο 52 παρ. 1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, μπορούν να επιβληθούν δύο ποινικού χαρακτήρα κυρώσεις για τα ίδια πραγματικά περιστατικά, βάσει διαφορετικών Οδηγιών (2009/73 και 2005/29), εφόσον υπάρχουν προβλέψιμοι και συντονισμένοι κανόνες και αρμοδιότητες βάσει των οποίων να χωρεί σώρευση διώξεων και κυρώσεων, οι δύο επίμαχες διαδικασίες να έχουν διεξαχθεί με συντονισμό και χρονική εγγύτητα και, τέλος, εφόσον το σύνολο των επιβαλλομένων κυρώσεων θα μπορεί να αντιστοιχεί στη σοβαρότητα των παραβάσεων.

Εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας

Κάθε πράξη που παράγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα μπορεί να προσβληθεί. Όταν η πράξη δεν απευθύνεται στον προσφεύγοντα, αρκεί να παράγει τέτοια αποτελέσματα γενικά, όχι ειδικά εις βάρος του (διαφορά μεταξύ αποδέκτη και μη αποδέκτη της πράξης). Αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, η μορφή του εγγράφου δεν αναιρεί τον ουσιαστικό του χαρακτήρα. Οι δικονομικοί κανόνες πρέπει να ερμηνεύονται προς όφελος της προστασίας των δικαιωμάτων των πολιτών.

αίτηση αναιρέσεως – εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας – κατευθυντήρια γραμμή για την εξισορρόπηση ηλεκτρικής ενέργειας – Κανονισμός (ΕΕ) 2017/2195 – άρθρο 1 παρ. 6 και 7 – διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς (ΔΣΜ) – συμμετοχή στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες για την ανταλλαγή τυποποιημένων προϊόντων ενέργειας εξισορρόπησης – άρθρο 263 ΣΛΕΕ – προσφυγή ακυρώσεως – παραδεκτό – έννοια του όρου «πράξη δεκτική προσφυγής» – έγγραφο με το οποίο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αρνείται να εγκρίνει τη συμμετοχή στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες ενός ΔΣΜ ο οποίος δραστηριοποιείται στην Ελβετία

ΔΕΕ C-121/23 P, Swissgrid/Επιτροπή, 13.02.2025, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: Δ. Γρατσίας, Εισηγητής: I. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: J. Kokott, ECLI:EU:C:2025:83 – Αίτηση αναιρέσεως

Η υπόθεση αφορά την ελβετική εταιρεία Swissgrid, διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία συμμετείχε στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής πλατφόρμας εξισορρόπησης TERRE. Παρά το γεγονός ότι οι Διαχειριστές Συστημάτων Μεταφοράς (ΔΣΜ) της ΕΕ και ο Οργανισμός για τη Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER) είχαν εκφραστεί θετικά υπέρ της συμμετοχής της Ελβετίας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεώρησε ότι δεν πληρούνταν οι νομικές προϋποθέσεις του Κανονισμού 2017/2195. Ειδικότερα, η Επιτροπή υπογράμμισε την απουσία δεσμευτικής συμμετοχής της Ελβετίας στο ενωσιακό ρυθμιστικό πλαίσιο και απέρριψε την ανάγκη συμμετοχής της Swissgrid AG, ζητώντας την αποβολή της από την πλατφόρμα TERRE έως την 1η Μαρτίου 2021.

Κατόπιν τούτου, η Swissgrid AG προσέφυγε στο ΓεΔΕΕ ζητώντας την ακύρωση του εγγράφου της Επιτροπής. Με την αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη, το ΓεΔΕΕ απέρριψε την προσφυγή ως απαράδεκτη, για τον λόγο ότι το επίμαχο έγγραφο δεν αποτελούσε πράξη δυνάμενη να προσβληθεί με προσφυγή ακυρώσεως δυνάμει του άρθρου 263 ΣΛΕΕ. Συγκεκριμένα, κατά το ΓεΔΕΕ, η αναιρεσείουσα δεν είχε κανένα ατομικό δικαίωμα, ως ελβετικός ΔΣΜ, να ζητήσει και να επιτύχει την εκ μέρους της Επιτροπής έκδοση απόφασης για την έγκριση της συμμετοχής της Ελβετικής Συνομοσπονδίας και, κατά συνέπεια, των δραστηριοποιούμενων στη χώρα αυτή ΔΣΜ στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες εξισορρόπησης. Το επίμαχο έγγραφο δεν αποτελούσε, επομένως, απόφαση δυνάμενη να παραγάγει έννομα αποτελέσματα έναντι της αναιρεσείουσας, ικανά να μεταβάλουν τη νομική της κατάσταση.

Ακολούθως, η Swissgrid AG προέβη σε αναίρεση της εν λόγω διάταξης του ΓεΔΕΕ, αιτούμενη την αποδοχή της αρχικής προσφυγής και την επιστροφή της υπόθεσης στο ΓεΔΕΕ για εκδίκαση επί της ουσίας. Ειδικότερα, η Swissgrid AG υποστήριξε πως, παρότι δεν ήταν αποδέκτης του επίμαχου εγγράφου της Επιτροπής, αυτό την αφορά άμεσα και ατομικά, καθώς ζητούσε από τους ΔΣΜ να την αποκλείσουν από την πλατφόρμα TERRE, γεγονός που επηρεάζει άμεσα τη νομική της κατάσταση. Ακόμη, η αναιρεσείουσα τόνισε πως, σύμφωνα με το άρθρο 263 ΣΛΕΕ, μπορεί να προσβάλει πράξεις που παράγουν έννομα αποτελέσματα ή την αφορούν, ανεξαρτήτως του αν είναι αποδέκτης, και ότι η πρόθεση του συντάκτη του εγγράφου δεν έχει σημασία, αλλά η αντικειμενική επίδρασή του.

Από την άλλη, η Επιτροπή ισχυρίστηκε ότι το έγγραφο δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα, δεν παράγει άμεσα έννομα αποτελέσματα, δεν περιέχει κυρώσεις ούτε εκδόθηκε από αρμόδιο όργανο με εκτελεστική εξουσία· άρα δεν αλλάζει τη νομική κατάσταση της αναιρεσείουσας και δεν της παρέχει ενεργητική νομιμοποίηση για προσφυγή ζητώντας παράλληλα την απόρριψη της οικείας αναίρεσης και την καταδίκη της Swissgrid AG στη δικαστική της δαπάνη.

Επιλαμβανόμενο της εν λόγω αίτησης αναίρεσης, το Δικαστήριο αρχικά απορρίπτει το επιχείρημα της Επιτροπής περί αλυσιτελούς λόγου αναίρεσης καθώς και από το σύνολο της επιχειρηματολογίας της αναιρεσείουσας συνάγεται πως αυτή αμφισβητεί το συνολικό σκεπτικό της διάταξης του ΓεΔΕΕ περί του παραδεκτού. Ακολούθως, το Δικαστήριο έκρινε πως εσφαλμένα το ΓεΔΕΕ απέρριψε την προσφυγή της Swissgrid AG, μη εφαρμόζοντας σωστά τα περί παραδεκτού κριτήρια, εφόσον κάθε πράξη που παράγει έννομα αποτελέσματα μπορεί να προσβληθεί ακόμη και αν δεν απευθύνεται στον προσφεύγοντα, αρκεί να παράγει έννομα αποτελέσματα γενικά και όχι ειδικά εις βάρος του (διαφορά μεταξύ αποδέκτη και μη αποδέκτη της πράξης). Εν προκειμένω, μάλιστα, όπως επεσήμανε το Δικαστήριο αναφορικά με την ουσία της υπόθεσης, η προσβαλλόμενη πράξη της Επιτροπής απαγορεύει τη συμμετοχή της αναιρεσείουσας στην πλατφόρμα TERRE και ζητεί τον αποκλεισμό της, παράγοντας, συνεπώς, δεσμευτικό αποτέλεσμα, ανεξαρτήτως της μορφής ή της τυπικής διαδικασίας έκδοσης της εν λόγω πράξης. Ως εκ τούτου, το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε διττή πλάνη περί το δίκαιο, στο μέτρο που, αφενός, έκρινε – χωρίς να λάβει υπόψη το ίδιο το ουσιαστικό περιεχόμενο του επίμαχου εγγράφου – ότι το εν λόγω έγγραφο δεν συνιστά πράξη δεκτική προσφυγής ακυρώσεως δυνάμει του άρθρου 263 ΣΛΕΕ και, αφετέρου, προσέθεσε ένα κριτήριο σχετικά με την ύπαρξη ατομικού δικαιώματος. Περαιτέρω, το Δικαστήριο υπογράμμισε την ανάγκη ερμηνείας των δικονομικών κανόνων σύμφωνα με τη Συνθήκη και με τρόπο που να συμβάλλει στην επίτευξη του σκοπού της διασφάλισης της αποτελεσματικής ένδικης προστασίας που οι πολίτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης.

Ακολούθως, και εφόσον το Δικαστήριο έκανε δεκτό τον πρώτο λόγο αναίρεσης και απείχε από την εξέταση του δεύτερου και τρίτου λόγου αυτής, ακυρώνοντας την προσβαλλόμενη απόφαση του ΓεΔΕΕ, έκρινε πως δεν μπορεί να αποφανθεί οριστικά επί της διαφοράς σε αυτό το στάδιο της διαδικασίας, δεδομένου ότι το ΓεΔΕΕ απέρριψε την ενώπιόν του προσφυγή ως απαράδεκτη με το σκεπτικό ότι το επίμαχο έγγραφο δεν μπορούσε να παραγάγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα. Συναφώς, θα πρέπει να εξεταστεί από το ΓεΔΕΕ η ενεργητική νομιμοποίηση της Swissgrid AG και, ειδικότερα, θα πρέπει να εξεταστεί, εφόσον πρόκειται για προσφυγή κατά πράξης που δεν απευθύνεται άμεσα στον προσφεύγοντα, αν αυτή τον επηρεάζει άμεσα

χωρίς περιθώριο διακριτικής ευχέρειας από τους αποδέκτες της πράξης, και ατομικά λόγω συγκεκριμένων χαρακτηριστικών που τον διαφοροποιούν από οποιονδήποτε άλλο.

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το ΔΕΕ αναιρεί τη διάταξη του ΓεΔΕΕ της 21ης Δεκεμβρίου 2022, *Swissgrid κατά Επιτροπής* (T-127/21, ECLI:EU:T:2022:868), και αναπέμπει την υπόθεση στο ΓεΔΕΕ.

ΙΧ. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Επιμ.: Έλλη Τσιτσιπά

Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

ΓΚΠΔ και σιδηροδρομικές μεταφορές: η ταυτότητα φύλου του πελάτη δεν συνιστά δεδομένο αναγκαίο για την αγορά τίτλου μεταφοράς

προδικαστική παραπομπή – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – άρθρο 5 παρ. 1, στοιχείο γ' – ελαχιστοποίηση των δεδομένων – άρθρο 6 παρ. 1 – νομιμότητα της επεξεργασίας – δεδομένα σχετικά με την προσφώνηση και την ταυτότητα φύλου – διαδικτυακή πώληση τίτλων μεταφοράς – άρθρο 21 – δικαίωμα εναντίωσης

ΔΕΕ C-394/23, Mousse, 09.01.2025, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: Κ. Lenaerts, Εισηγητής: Τ. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: Μ. Szpunar, ECLI:EU:C:2025:2 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 5 παρ. 1, στοιχείο γ', του άρθρου 6 παρ. 1, εδάφιο α', στοιχεία β' και στ', καθώς και του άρθρου 21 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, στο εξής: ΓΚΠΔ). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Γαλλία) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της ένωσης με την επωνυμία Mousse και της Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL) (Εθνικής Επιτροπής Πληροφορικής και Ελευθεριών, Γαλλία), με αντικείμενο την απόρριψη, από την CNIL, της καταγγελίας την οποία υπέβαλε η Mousse όσον αφορά την επεξεργασία, από την εταιρεία SNCF Connect, δεδομένων σχετικών με τον τρόπο προσφώνησης των πελατών της κατά τη διαδικτυακή πώληση τίτλων μεταφοράς.

Πιο συγκεκριμένα, η SNCF Connect, μέσω της ιστοσελίδας και των εφαρμογών της, πωλεί εισιτήρια και σχετικές υπηρεσίες σιδηροδρομικών μεταφορών, απαιτώντας από τους πελάτες να δηλώσουν την προσφώνησή τους («Κύριος» ή «Κυρία»). Η οργάνωση Mousse κατήγγειλε την πρακτική αυτή στην CNIL, θεωρώντας ότι η υποχρεωτική συλλογή αυτού του προσωπικού δεδομένου παραβιάζει τον ΓΚΠΔ, καθώς δεν είναι νόμιμη ούτε απαραίτητη, κατά το άρθρο 6 παρ. 1 του ΓΚΠΔ, και αντίκειται στην αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων, κατ' άρθρο 5 παρ. 1, στοιχείο γ', του Κανονισμού.

Η CNIL απέρριψε την καταγγελία, κρίνοντας ότι η επεξεργασία των δεδομένων είναι νόμιμη, καθώς είναι αναγκαία για την εκτέλεση της σύμβασης υπηρεσιών και συμβατή με τα κοινωνικά ήθη στον τομέα των επικοινωνιών. Η Mousse προσέφυγε στο Συμβούλιο της Επικρατείας της Γαλλίας, υποστηρίζοντας ότι η απαίτηση επιλογής μεταξύ δύο προσφωνήσεων αποκλείει άτομα που δεν ταυτίζονται με αυτές και προσβάλλει δικαιώματα όπως ο σεβασμός της ιδιωτικής ζωής και η ελευθερία έκφρασης φύλου. Επιπλέον, θεωρεί ότι η ύπαρξη εναλλακτικών προσφωνήσεων ή η κατάργηση της υποχρέωσης θα ήταν πιο σύμφωνη με τις επιταγές του ΓΚΠΔ. Το Conseil d'État υπέβαλε προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ζητώντας διευκρινίσεις για το αν η επίμαχη επεξεργασία συνάδει με τον ΓΚΠΔ, λαμβανομένων υπόψη των κοινωνικών ηθών, της δυνατότητας αντίρρησης από τους πελάτες και της ελευθερίας επιλογής στον τρόπο προσφώνησης.

Το Δικαστήριο κλήθηκε να ερμηνεύσει το άρθρο 6 παρ. 1, στοιχεία β' και στ', του ΓΚΠΔ, σε συνδυασμό με το άρθρο 5 παρ. 1, στοιχείο γ', προκειμένου να κριθεί εάν η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που αφορούν τον τρόπο προσφώνησης των πελατών επιχείρησης σιδηροδρομικών μεταφορών είναι σύμφωνη με το ενωσιακό δίκαιο. Συγκεκριμένα, εξετάστηκε αν η εν λόγω επεξεργασία, με σκοπό την εξατομίκευση της εμπορικής επικοινωνίας βάσει της ταυτότητας φύλου, είναι αντικειμενικά αναγκαία είτε για την εκτέλεση σύμβασης, είτε για την εξυπηρέτηση έννομου συμφέροντος του υπευθύνου επεξεργασίας.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πρέπει, κατά το άρθρο 5 ΓΚΠΔ, να είναι σύμφωνη με τις αρχές της νομιμότητας, της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας. Η αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων, ως έκφανση της αρχής της αναλογικότητας, επιβάλλει τα δεδομένα που συλλέγονται να είναι κατάλληλα, συναφή και να περιορίζονται αυστηρά σε ό,τι είναι απολύτως απαραίτητο για τον σκοπό της επεξεργασίας.

Όσον αφορά τον σκοπό της εκτέλεσης σύμβασης, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η επεξεργασία πρέπει να είναι ουσιαστικά συνδεδεμένη με την παροχή της υπηρεσίας και να αποδεικνύεται ότι η υπηρεσία δεν μπορεί να παρασχεθεί χωρίς αυτήν. Στην υπό κρίση περίπτωση, η παροχή υπηρεσιών σιδηροδρομικών μεταφορών δεν τελεί υπό προϋπόθεση την εξατομίκευση της επικοινωνίας βάσει φύλου. Αντιθέτως, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η χρήση αόριστων ή συμπεριληπτικών τύπων προσφώνησης αποτελεί πρακτικώς εφικτή και λιγότερο επεμβατική εναλλακτική. Συνεπώς, η επίμαχη επεξεργασία δεν μπορεί να θεωρηθεί αναγκαία για την εκτέλεση της σύμβασης κατά την έννοια του άρθρου 6 παρ. 1, στοιχείο β', του ΓΚΠΔ.

Αναφορικά με τον δικαιολογητικό λόγο του έννομου συμφέροντος, που προβλέπεται στο άρθρο 6 παρ. 1, στοιχείο στ', το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η επεξεργασία είναι σύννομη μόνο εφόσον το έννομο συμφέρον του υπευθύνου επεξεργασίας έχει ρητώς γνωστοποιηθεί στα υποκείμενα των δεδομένων, η επεξεργασία περιορίζεται στο απολύτως αναγκαίο μέτρο και δεν υπερισχύουν τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι ελευθερίες των υποκειμένων, ειδικά σε περιπτώσεις όπου ελλοχεύει κίνδυνος διάκρισης λόγω φύλου ή ταυτότητας φύλου.

Το Δικαστήριο απορρίπτει επίσης το επιχείρημα ότι η συλλογή του εν λόγω δεδομένου είναι αναγκαία για την οργάνωση ειδικών υπηρεσιών, όπως τα βαγόνια μονοφυλικής διαμονής ή η υποστήριξη ατόμων με μειωμένη κινητικότητα. Κρίνει ότι η γενικευμένη συλλογή προσφωνήσεων υπερβαίνει το απολύτως αναγκαίο μέτρο, καθώς τέτοιες ανάγκες θα μπορούσαν να καλυφθούν μέσω στοχευμένης επεξεργασίας μόνο στις περιπτώσεις που συντρέχει ειδικός λόγος.

Συμπερασματικά, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η υποχρεωτική συλλογή στοιχείων που αφορούν τον τρόπο προσφώνησης των πελατών για σκοπούς εξατομικευμένης εμπορικής επικοινωνίας δεν πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 6 ΓΚΠΔ ούτε είναι σύμφωνη με την αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων. Ως εκ τούτου, μια τέτοια πρακτική συνιστά δυσανάλογη επέμβαση στα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων και δεν μπορεί να θεωρηθεί σύννομη κατά το ενωσιακό δίκαιο.

Καθήκοντα της εποπτικής αρχής στο πλαίσιο του ΓΚΠΔ: Έννοιες του «αιτήματος» και των «υπερβολικών αιτημάτων» και επιβολή εύλογου τέλους ή άρνηση να δοθεί συνέχεια σε προδήλως αβάσιμα ή υπερβολικά αιτήματα

προδικαστική παραπομπή – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – άρθρο 57 παρ. 1, στοιχείο στ', και παρ. 4 – καθήκοντα της εποπτικής αρχής – έννοιες του «αιτήματος» και των «υπερβολικών αιτημάτων» – επιβολή εύλογου τέλους ή άρνηση να δοθεί συνέχεια σε προδήλως αβάσιμα ή υπερβολικά αιτήματα – κριτήρια δυνάμενα να κατευθύνουν την επιλογή της εποπτικής αρχής – άρθρο 77 παρ. 1 – έννοια της «καταγγελίας»

ΔΕΕ C-416/23, Österreichische Datenschutzbehörde (Demandes excessives), 09.01.2025, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: T. von Danwitz, Εισηγήτρια: I. Ziemele, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2025:3 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 57 παρ. 4 και του άρθρου 77 παρ. 1 του ΓΚΠΔ. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Verwaltungsgerichtshof (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Αυστρία) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του F R, φυσικού προσώπου, και της Österreichische Datenschutzbehörde (Αρχής Προστασίας Δεδομένων, Αυστρία, στο εξής: DSB) με αντικείμενο την άρνηση της DSB να δώσει συνέχεια σε καταγγελία σχετικά με προβαλλόμενη προσβολή του δικαιώματος του F R για πρόσβαση στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν.

Πιο συγκεκριμένα, η υπόθεση αφορά την ερμηνεία του άρθρου 57 παρ. 4 του ΓΚΠΔ, με αφορμή την καταγγελία του F R κατά υπευθύνου επεξεργασίας, λόγω μη απάντησης εντός της προθεσμίας του ενός μηνός στο αίτημά του για πρόσβαση στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν. Η αρμόδια αυστριακή εποπτική αρχή (DSB) απέρριψε την καταγγελία, χαρακτηρίζοντάς την υπερβολική, επικαλούμενη την επανειλημμένη υποβολή παρόμοιων αιτημάτων από τον F R (77 καταγγελίες σε διάστημα 20 μηνών) και τη συχνή επικοινωνία του με την αρχή.

Το Bundesverwaltungsgericht ακύρωσε την απόφαση της DSB, κρίνοντας ότι, για να χαρακτηριστεί ένα αίτημα υπερβολικό, απαιτείται και στοιχείο καταχρηστικότητας ή προδήλως κακόβουλης πρόθεσης, το οποίο δεν στοιχειοθετήθηκε στην παρούσα υπόθεση. Το δικαστήριο επεσήμανε ότι η DSB δεν αιτιολόγησε δεόντως την επιλογή της να αρνηθεί την εξέταση της καταγγελίας αντί να επιβάλει εύλογο τέλος, όπως επιτρέπει η σχετική διάταξη.

Το Verwaltungsgerichtshof (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο), ενώπιον του οποίου ασκήθηκε αναίρεση, θέτει προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο της ΕΕ. Συγκεκριμένα, διερωτάται αν η έννοια του «αιτήματος» στην επίμαχη διάταξη περιλαμβάνει και τις καταγγελίες του άρθρου 77 παρ. 1 ΓΚΠΔ, και αν ο μεγάλος αριθμός καταγγελιών εντός περιορισμένου χρόνου αρκεί από μόνος του για να θεωρηθούν υπερβολικές, χωρίς εξέταση των ειδικών περιστάσεων. Επιπλέον, τίθεται το ερώτημα εάν οι εποπτικές αρχές έχουν διακριτική ευχέρεια να επιλέξουν ελεύθερα μεταξύ επιβολής τέλους και απόρριψης της καταγγελίας, ή αν απαιτείται ειδική αιτιολόγηση.

Απαντώντας στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, από τη συστηματική και τελεολογική ερμηνεία των σχετικών διατάξεων προκύπτει ότι ο όρος «αίτημα» στο άρθρο 57 παρ. 4 ΓΚΠΔ έχει ευρεία έννοια και καλύπτει και τις καταγγελίες οι οποίες αποτελούν ουσιώδες μέσο προστασίας των υποκειμένων των δεδομένων. Η ένταξη των καταγγελιών στην έννοια του «αιτήματος» επιτρέπει στις εποπτικές αρχές να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τον όγκο των υποθέσεων, εξασφαλίζοντας την εύρυθμη λειτουργία τους και τη διατήρηση του υψηλού επιπέδου προστασίας των προσωπικών δεδομένων που επιδιώκει ο Κανονισμός.

Το Δικαστήριο, ακολουθώντας την προσέγγιση του Γεν. Εισαγγελέα, τονίζει ότι η δυνατότητα περιορισμού της υποχρέωσης εξέτασης υπερβολικών ή προδήλως αβάσιμων καταγγελιών πρέπει να εφαρμόζεται με φειδώ, καθώς συνιστά εξαίρεση από την αρχή της χωρίς επιβάρυνση προσβασιμότητας των εποπτικών μηχανισμών. Τελικώς, η γραμματική, συστηματική και τελεολογική ανάλυση επιβεβαιώνει ότι οι καταγγελίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 57 παρ. 4 του ΓΚΠΔ, επιτρέποντας στις εποπτικές αρχές να κάνουν χρήση της ευχέρειας αυτής σε εξαιρετικές περιπτώσεις, υπό τον όρο της αιτιολογημένης στάθμισης.

Το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα αφορά την ερμηνεία του άρθρου 57 παρ. 4 του ΓΚΠΔ και, ειδικότερα, το αν η υποβολή μεγάλου αριθμού αιτημάτων από ένα υποκείμενο δεδομένων αρκεί, από μόνη της, για να χαρακτηρισθούν αυτά ως «υπερβολικά» ή αν απαιτείται, επιπλέον, η απόδειξη πρόθεσης κατάχρησης.

Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ο όρος «υπερβολικός», κατά τη συνήθη του έννοια, υποδηλώνει κάτι που υπερβαίνει το εύλογο ή επιτρεπτό μέτρο. Η διάταξη του άρθρου 57 παρ. 4 παραπέμπει

σε αιτήματα επαναλαμβανόμενου χαρακτήρα ως παράδειγμα υπερβολικότητας, χωρίς ωστόσο να προβλέπει σαφές αριθμητικό όριο. Συνεπώς, η αξιολόγηση πρέπει να λαμβάνει υπόψη όχι μόνο τον αριθμό, αλλά και τις ειδικές περιστάσεις κάθε περίπτωσης, συμπεριλαμβανομένης της πρόθεσης του αιτούντος.

Το άρθρο αυτό συνιστά εξαίρεση από τη γενική αρχή της χωρίς επιβάρυνση άσκησης των δικαιωμάτων των υποκειμένων, επομένως πρέπει να ερμηνεύεται αυστηρά. Η απλή υποβολή πολλών καταγγελιών, ιδίως όταν αυτές σχετίζονται με πραγματικές παραλείψεις υπευθύνων επεξεργασίας, δεν αρκεί για να χαρακτηριστούν οι αιτήσεις ως καταχρηστικές. Απαιτείται απόδειξη πρόθεσης κατάχρησης, η οποία θα μπορούσε να προκύψει από συνδυασμό στοιχείων, όπως το περιεχόμενο των καταγγελιών ή η προφανής προσπάθεια παρεμπόδισης της λειτουργίας της εποπτικής αρχής.

Επιπλέον, τονίζεται ότι τα κράτη μέλη υποχρεούνται να παρέχουν στις εποπτικές αρχές επαρκείς πόρους για να ανταποκρίνονται στον αριθμό των καταγγελιών. Η ύπαρξη μεγάλου αριθμού αιτημάτων δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί από μόνη της ως λόγος άρνησης εξέτασής τους. Συμπερασματικά, το Δικαστήριο κρίνει ότι ο χαρακτηρισμός αιτημάτων ως υπερβολικών απαιτεί την απόδειξη καταχρηστικής πρόθεσης και δεν μπορεί να βασίζεται αποκλειστικά στον αριθμό τους.

Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, ζητείται να διευκρινιστεί εάν, με βάση το άρθρο 57 παρ. 4 του ΓΚΠΔ, οι αρχές μπορούν να επιλέγουν ελεύθερα μεταξύ της επιβολής εύλογου τέλους για διοικητικά έξοδα και της άρνησης να δώσουν συνέχεια στα αιτήματα αυτά, ή αν υφίσταται κάποια σειρά προτεραιότητας μεταξύ των δύο επιλογών.

Το Δικαστήριο σημειώνει, πρώτον, ότι το γράμμα της διάταξης δεν προβλέπει ιεράρχηση μεταξύ των δύο δυνατοτήτων, αλλά τις παραθέτει ισότιμα, διαζευκτικά, γεγονός που κατατείνει υπέρ της ερμηνείας ότι η εποπτική αρχή διαθέτει ευχέρεια επιλογής. Ωστόσο, αυτή η ευχέρεια δεν είναι απεριόριστη. Η επιλογή του κατάλληλου μέτρου πρέπει να είναι αιτιολογημένη και να βασίζεται στην εξέταση των κρίσιμων περιστάσεων κάθε υπόθεσης, όπως προβλέπει η αιτιολογική σκ. 129 του ΓΚΠΔ.

Δεύτερον, υπογραμμίζεται ότι η δυνατότητα περιορισμού των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων συνιστά εξαίρεση από τον κανόνα της χωρίς επιβάρυνση άσκησης των δικαιωμάτων τους και, συνεπώς, πρέπει να εφαρμόζεται περιοριστικά. Η επιβολή εύλογου τέλους, ως λιγότερο περιοριστικό μέτρο, θα μπορούσε να προκρίνεται, ιδίως όταν κρίνεται ικανή να αποτρέψει καταχρηστικές πρακτικές χωρίς να θίγει υπέρμετρα τα δικαιώματα των υποκειμένων.

Ωστόσο, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι το άρθρο 57 παρ. 4 δεν επιβάλλει την υποχρεωτική εφαρμογή πρώτα του μέτρου της επιβολής τέλους πριν από την άρνηση συνέχισης εξέτασης των αιτημάτων. Συνεπώς, η εποπτική αρχή διατηρεί την ευχέρεια επιλογής, υπό την προϋπόθεση της αιτιολογημένης στάθμισης της καταλληλότητας, της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας της απόφασής της.

Παράβαση του ΓΚΠΔ από θυγατρική εταιρεία: Συνεκτίμηση του συνολικού κύκλου εργασιών του ομίλου στον οποίο ανήκει η θυγατρική για τον υπολογισμό του ποσού του προστίμου

ΔΕΕ C-383/23, ILVA (Amende pour violation du RGPD), 13.02.2025, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: I. Jarukaitis, Εισηγητής: Z. Csehi, Γεν. Εισαγγελέας: L. Medina, ECLI:EU:C:2025:84 – Προδικαστική παραπομπή

προδικαστική παραπομπή – προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – άρθρο 8, παρ. 4 έως 6 και 9 – έννοια της «επιχείρησης» – μητρική και θυγατρική εταιρεία – παράβαση του εν λόγω Κανονισμού από θυγατρική – υπολογισμός του ποσού του προστίμου – συνεκτίμηση του συνολικού κύκλου εργασιών του ομίλου στον οποίο ανήκει η θυγατρική

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 83, παρ. 4 έως 6, του ΓΚΠΔ. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Vestre Landsret (εφετείο δυτικής περιφέρειας, Δανία) στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας που κινήθηκε από την Anklagemyndigheden (εισαγγελική αρχή, Δανία) κατά της ILVA A/S λόγω φερόμενων παραβάσεων των υποχρεώσεων που υπέχει, δυνάμει του ΓΚΠΔ, η εν λόγω εταιρεία υπό την ιδιότητά της ως υπευθύνου επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πρώην πελατών της.

Η υπόθεση αφορά την επιβολή προστίμου στην εταιρεία ILVA, η οποία δραστηριοποιείται στον τομέα της λιανικής πώλησης επίπλων και ανήκει στον όμιλο Lars Larsen Group. Η ILVA κατηγορήθηκε ποινικά από τις δανικές αρχές για παραβίαση των υποχρεώσεων της ως υπεύθυνης επεξεργασίας δεδομένων, διατηρώντας χωρίς νομική βάση τα προσωπικά δεδομένα περίπου 350.000 πρώην πελατών της, κατά το διάστημα μεταξύ Μαΐου 2018 και Ιανουαρίου 2019, κατά παράβαση των διατάξεων του ΓΚΠΔ.

Η αρμόδια εποπτική αρχή της Δανίας (Datatilsynet) συνέστησε την επιβολή προστίμου 1,5 εκατομμυρίων DKK (περίπου 201.000 ευρώ), ποσό το οποίο υπολογίστηκε με βάση όχι μόνο τον κύκλο εργασιών της ILVA αλλά και αυτόν του ευρύτερου επιχειρηματικού ομίλου Lars Larsen Group. Ωστόσο, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο του Aarhus έκρινε ότι η ILVA ενήργησε εξ αμελείας και της επέβαλε σημαντικά χαμηλότερο πρόστιμο, ύψους 100.000 DKK. Επίσης, θεώρησε ότι δεν ήταν νόμιμη η συνεκτίμηση του κύκλου εργασιών του ομίλου, καθώς η ILVA αποτελεί αυτοτελή νομική και οικονομική οντότητα.

Η εισαγγελική αρχή άσκησε έφεση, υποστηρίζοντας ότι, σύμφωνα με το άρθρο 83 του ΓΚΠΔ και την αιτιολογική σκ. 150, η έννοια της «επιχείρησης» πρέπει να ερμηνεύεται κατά τρόπο ώστε να περιλαμβάνει ολόκληρο τον όμιλο εταιρειών στον οποίο ανήκει ο παραβάτης, κατά τα πρότυπα των ενωσιακών κανόνων ανταγωνισμού (άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ). Το εφετείο της Δυτικής Δανίας, διατηρώντας αμφιβολίες ως προς την ορθή ερμηνεία του όρου «επιχείρηση» στον ΓΚΠΔ, υπέβαλε σχετικό προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη και την πρόσφατη νομολογία του, επιβεβαίωσε ότι η έννοια της «επιχείρησης» στο πλαίσιο του άρθρου 83 ΓΚΠΔ πρέπει να ευθυγραμμίζεται με την έννοια που αποδίδεται στον όρο στο δίκαιο ανταγωνισμού της Ένωσης. Συνεπώς, για τον υπολογισμό του ανώτατου ορίου του προστίμου που μπορεί να επιβληθεί, η σχετική διάταξη του ΓΚΠΔ παραπέμπει στην οικονομική ενότητα, ανεξαρτήτως της νομικής διάρθρωσης των επιμέρους οντοτήτων που την αποτελούν. Αυτό συνεπάγεται ότι, εφόσον ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία αποτελεί μέρος ευρύτερης επιχείρησης ή ομίλου, ο συνολικός κύκλος εργασιών του ομίλου θα πρέπει να συνεκτιμάται για τον καθορισμό του ορίου προστίμου.

Ωστόσο, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι ο καθορισμός του ανώτατου ποσού δεν ταυτίζεται με τον προσδιορισμό του τελικού επιβλητέου προστίμου. Η τελευταία αυτή ενέργεια πρέπει να διενεργείται από την αρμόδια εποπτική αρχή ή, σε ορισμένα κράτη μέλη, από τα εθνικά ποινικά δικαστήρια, σύμφωνα με τα άρθρα 83 παρ. 1 και 2 του ΓΚΠΔ. Το ποσό του προστίμου οφείλει να είναι αποτελεσματικό, αναλογικό και αποτρεπτικό, και να καθορίζεται βάσει διαφόρων παραγόντων όπως η σοβαρότητα και η διάρκεια της παράβασης, ο αριθμός των θιγόμενων υποκειμένων, το είδος των δεδομένων, ο βαθμός υπαιτιότητας, καθώς και τα μέτρα που ελήφθησαν προς αποκατάσταση της βλάβης.

Επιπροσθέτως, το Δικαστήριο τόνισε ότι, παρότι τα κριτήρια αυτά δεν αναφέρονται ρητώς στην έννοια της επιχείρησης κατά το δίκαιο ανταγωνισμού, η αποτελεσματικότητα, αναλογικότητα και αποτρεπτικότητα του προστίμου συνδέονται άρρηκτα με την οικονομική ικανότητα του παραβάτη. Ως εκ τούτου, η ανάλυση της οικονομικής ενότητας στην οποία ανήκει ο παραβάτης (κατά τα πρότυπα των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ) είναι καθοριστική για την επίτευξη των στόχων του συστήματος κυρώσεων του ΓΚΠΔ.

Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι η ερμηνεία αυτή ισχύει όχι μόνο στις περιπτώσεις διοικητικών προστίμων, αλλά και όταν το πρόστιμο επιβάλλεται από ποινικό δικαστήριο, ιδίως σε έννομες

τάξεις, όπως η δανική, όπου δεν προβλέπεται διοικητική διαδικασία προστίμων. Ακόμη και τότε, το επιβαλλόμενο πρόστιμο οφείλει να πληροί τα ίδια ποιοτικά κριτήρια αποτελεσματικότητας, αναλογικότητας και αποτροπής. Παράλληλα, η ποινική διαδικασία πρέπει να διασφαλίζει τον σεβασμό των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, όπως προβλέπονται από τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

Καταλήγοντας, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο όρος «επιχείρηση» στο άρθρο 83 παρ. 4 έως 6 του ΓΚΠΔ αντιστοιχεί στην έννοια του όρου κατά το δίκαιο ανταγωνισμού της Ένωσης. Ως εκ τούτου, το ανώτατο όριο του προστίμου για παραβάσεις του ΓΚΠΔ υπολογίζεται βάσει του συνολικού παγκόσμιου κύκλου εργασιών της επιχείρησης, όπως αυτή νοείται σε επίπεδο οικονομικής ενότητας. Η ίδια προσέγγιση εφαρμόζεται και στον προσδιορισμό του τελικού ποσού του προστίμου, στο πλαίσιο αξιολόγησης της οικονομικής ικανότητας του υπευθύνου, ώστε να εξασφαλίζεται η λειτουργικότητα του κανονιστικού πλαισίου προστασίας προσωπικών δεδομένων.

ΓΚΠΔ και εμπορικό απόρρητο: Αυτοματοποιημένη λήψη απόφασης και πρόσβαση στις σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τη λογική που ακολουθείται για την κατάρτιση προφίλ

προδικαστική παραπομπή – προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – άρθρο 15 παρ. 1, στοιχείο η' – αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεως, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ – «scoring» – εκτίμηση της φερεγγυότητας φυσικού προσώπου – πρόσβαση στις σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τη λογική που ακολουθείται για την κατάρτιση προφίλ – έλεγχος της ακρίβειας των παρεχομένων πληροφοριών – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/943 – άρθρο 2, σημείο 1 – εμπορικό απόρρητο – δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τρίτων

ΔΕΕ C-203/22, Dun & Bradstreet Austria, 27.02.2025, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: T. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2025:117 – Προδικαστική παραπομπή

Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία, αφενός, του άρθρου 15 παρ. 1, στοιχείο η', και του άρθρου 22 του ΓΚΠΔ, και, αφετέρου, του άρθρου 2, σημείο 1, της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/943, περί προστασίας της τεχνογνωσίας και των επιχειρηματικών πληροφοριών που δεν έχουν αποκαλυφθεί (εμπορικό απόρρητο) από την παράνομη απόκτηση, χρήση και αποκάλυψή τους. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Verwaltungsgericht Wien (διοικητικό πρωτοδικείο Βιέννης, Αυστρία), στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της CK και της Magistrat der Stadt Wien (δημοτικής αρχής του Δήμου Βιέννης, Αυστρία) σχετικά με την αναγκαστική εκτέλεση δικαστικής απόφασης με την οποία διατάχθηκε η Bisnode Austria GmbH, νυν Dun & Bradstreet Austria GmbH (στο εξής: D & B), επιχείρηση που ειδικεύεται στην παροχή αξιολογήσεων πιστοληπτικής ικανότητας, να παράσχει στη CK σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τη λογική η οποία ακολουθείται για την κατάρτιση προφίλ όσον αφορά τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που την αφορούν.

Η υπόθεση αφορά την άρνηση παρόχου κινητής τηλεφωνίας να συνάψει ή να ανανεώσει σύμβαση με την CK, λόγω αρνητικής αυτοματοποιημένης αξιολόγησης της πιστοληπτικής της ικανότητας από την εταιρεία D & B. Η CK προσέφυγε στην αυστριακή αρχή προστασίας δεδομένων, η οποία υποχρέωσε την D & B να της γνωστοποιήσει πληροφορίες για τη λογική της αυτοματοποιημένης απόφασης. Η D & B άσκησε προσφυγή επικαλούμενη εμπορικό απόρρητο, όμως το Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο έκρινε ότι παραβίασε τον ΓΚΠΔ μη παρέχοντας επαρκείς πληροφορίες.

Η απόφαση αυτή κατέστη εκτελεστή, αλλά η CK αντιμετώπισε εμπόδια στην αναγκαστική εκτέλεσή της, καθώς οι δημοτικές αρχές έκριναν ότι η D & B είχε ήδη συμμορφωθεί. Η CK προσέφυγε στο διοικητικό πρωτοδικείο της Βιέννης, το οποίο διόρισε πραγματογνώμονα, ο οποίος όρισε συγκεκριμένες πληροφορίες που έπρεπε να παρασχεθούν για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων της D & B, όπως τα προσωπικά δεδομένα που ελήφθησαν υπόψη, τον

μαθηματικό τύπο υπολογισμού της βαθμολογίας, τις επιμέρους τιμές των παραγόντων και την επαλήθευση βάσει άλλων «scores».

Το εθνικό δικαστήριο θεωρεί κρίσιμη τη δυνατότητα επαλήθευσης της ακρίβειας των δεδομένων από το υποκείμενο και θέτει ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 15 ΓΚΠΔ, τη σχέση με το εμπορικό απόρρητο και τη συμβατότητα εθνικών διατάξεων που περιορίζουν την πρόσβαση με το ενωσιακό δίκαιο. Σε αυτό το πλαίσιο, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να αποστείλει προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο.

Το Δικαστήριο, εξετάζοντας τα πρώτα τρία προδικαστικά ερωτήματα, προβαίνει σε ερμηνεία του άρθρου 15 παρ. 1, στοιχείο η', του ΓΚΠΔ υπό το φως των σκοπών του Κανονισμού, του γραμματικού τύπου και του συστηματικού πλαισίου στο οποίο αυτό εντάσσεται. Ειδικότερα, διερευνάται αν το εν λόγω άρθρο παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων δικαίωμα εξαντλητικής επεξήγησης της «λογικής που ακολουθείται» στην αυτοματοποιημένη επεξεργασία, ιδίως όταν η επεξεργασία αυτή αφορά την κατάρτιση προφίλ φερεγγυότητας.

Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η έννοια των «σημαντικών πληροφοριών» παρουσιάζει ερμηνευτική ποικιλία ανάλογα με τη γλωσσική απόδοση, γεγονός που ενισχύει την ανάγκη πολυδιάστατης προσέγγισης του όρου, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τη λειτουργικότητα όσο και την κατανόηση και ποιότητα των πληροφοριών. Ως εκ τούτου, η έννοια αυτή καλύπτει κρίσιμες πληροφορίες που επιτρέπουν στο υποκείμενο να κατανοήσει τη διαδικασία και τις αρχές της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας που οδηγεί σε συγκεκριμένα αποτελέσματα.

Η ανάλυση του πλαισίου του ΓΚΠΔ επιβεβαιώνει την παραπάνω προσέγγιση: το άρθρο 15 παρ. 1, στοιχείο η', πρέπει να νοηθεί ως αναπόσπαστο μέρος του δικαιώματος πρόσβασης, το οποίο αποσκοπεί όχι μόνο στην κατανόηση των επεξεργασιών, αλλά και στην αποτελεσματική άσκηση περαιτέρω δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα αντίρρησης, διόρθωσης ή διαγραφής. Η απαίτηση διαφάνειας, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 12 του ΓΚΠΔ, καθιστά αναγκαία την παροχή πληροφοριών σε συνοπτική, κατανοητή και προσιτή μορφή.

Η ερμηνεία αυτή συνάδει με τον σκοπό του ΓΚΠΔ, ήτοι την ενίσχυση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων ως θεμελιώδους δικαιώματος. Συνεπώς, σε περιπτώσεις αυτοματοποιημένης λήψης αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ, το υποκείμενο των δεδομένων έχει δικαίωμα σε ουσιαστική επεξήγηση της διαδικασίας και των εφαρμοζόμενων αρχών. Η υποχρέωση αυτή δεν μπορεί να εκπληρωθεί απλώς με τεχνικές λεπτομέρειες (όπως αλγόριθμοι), αλλά απαιτεί ουσιώδη, σαφή και προσπελάσιμη πληροφόρηση που επιτρέπει στο άτομο να κατανοήσει τα δεδομένα και τις συνέπειές τους.

Προχωρώντας στην εξέταση των υπόλοιπων ερωτημάτων που κατατέθηκαν από το εθνικό δικαστήριο, το ΔΕΕ αποσαφηνίζει την εφαρμογή του άρθρου 15 παρ. 1, στοιχείο η', του ΓΚΠΔ σε περιπτώσεις όπου οι πληροφορίες που πρέπει να παρασχεθούν στο υποκείμενο των δεδομένων περιέχουν, ενδεχομένως, προστατευόμενα δεδομένα τρίτων ή εμπίπτουν στο εμπορικό απόρρητο, κατά την έννοια της Οδηγίας 2016/943/ΕΕ.

Η κρίσιμη νομική προβληματική εντοπίζεται στη στάθμιση θεμελιωδών δικαιωμάτων, καθώς η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι απόλυτη, αλλά υπόκειται στην αρχή της αναλογικότητας και πρέπει να συμβιβάζεται με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως αυτά που σχετίζονται με το επαγγελματικό απόρρητο και τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας. Ωστόσο, οι εν λόγω περιορισμοί δεν μπορούν να οδηγούν σε πλήρη άρνηση του δικαιώματος πρόσβασης, καθώς κάτι τέτοιο θα αναιρούσε τον πυρήνα της προστασίας που παρέχει ο ΓΚΠΔ.

Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η στάθμιση μεταξύ του δικαιώματος πρόσβασης και των δικαιωμάτων τρίτων πρέπει να γίνεται κατά περίπτωση, βάσει αντικειμενικών και αναλογικών κριτηρίων. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας που επικαλείται την ύπαρξη προστατευόμενων στοιχείων οφείλει να κοινοποιεί τα στοιχεία αυτά στην αρμόδια εποπτική αρχή ή στο αρμόδιο δικαστήριο. Οι αρχές αυτές έχουν την ευθύνη να εκτιμήσουν, βάσει του άρθρου 47 του Χάρτη

Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, αν και σε ποιον βαθμό μπορεί να παρασχεθεί πρόσβαση στις πληροφορίες, χωρίς να προσβληθούν υπέρμετρα τα δικαιώματα των τρίτων.

Το Δικαστήριο απορρίπτει τη δυνατότητα εφαρμογής εθνικών διατάξεων, όπως το άρθρο 4 παρ. 6 του αυστριακού νόμου περί προστασίας των δεδομένων, που προβλέπουν αυτοματοποιημένο αποκλεισμό του δικαιώματος πρόσβασης για λόγους εμπορικού απορρήτου. Τονίζει ότι η εθνική ρύθμιση δεν μπορεί να καθορίζει εκ των προτέρων και με απόλυτο τρόπο το αποτέλεσμα της αναγκαίας στάθμισης που απαιτείται από το ενωσιακό δίκαιο. Συνεπώς, η προσέγγιση του Δικαστηρίου ενισχύει την υποχρέωση εξατομικευμένης εκτίμησης και τη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ προστασίας των προσωπικών δεδομένων και των νόμιμων συμφερόντων των τρίτων.

Συνολικά, το άρθρο 15 παρ. 1, στοιχείο η', του ΓΚΠΔ παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων ένα ουσιαστικό δικαίωμα πρόσβασης, το οποίο μπορεί να περιοριστεί μόνο εφόσον σταθμιστεί δίκαια και αναλογικά έναντι αντικρουόμενων δικαιωμάτων, υπό την εποπτεία ανεξάρτητων αρχών ή δικαστηρίων.